

**Landelijke
Kwaliteitsmonitor
Kinderopvang**

Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang

De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld

Gecombineerde metingen 2017-2022

Bodine Romijn

Pauline Slot

IJsbrand Jepma

Paulien Muller

Merel Bredeveld

Paul Leseman

LKK, Juni 2023

Universiteit Utrecht

Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang

De kinderdagopvang, peuteropvang,
buitenschoolse opvang en gastouderopvang in
beeld

Analyses op basis van de gecombineerde gegevens
metingen 2017-2019 en 2021-2022

Voorwoord

Voor de vierde keer presenteert het consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes haar bevindingen over de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland. Met de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) meet het consortium vanaf 2017 de kwaliteit in de vier typen kinderopvang in Nederland: kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. De corona uitbraak zorgde ervoor dat in 2020 geen reguliere meting kon plaatsvinden. In 2021 kon de draad weer worden opgepakt en daaruit volgt deze rapportage.

Zonder de welwillende medewerking van vele kinderopvangorganisaties en -medewerkers was de uitvoering van de LKK 2021-2022 onmogelijk geweest. Daarom willen wij allereerst grote dank uitspreken aan alle pedagogisch medewerkers en gastouders die de observatoren gastvrij hebben ontvangen en aan alle leidinggevendenden van kinderopvangorganisaties en medewerkers van gastouderbureaus die dit mede mogelijk hebben gemaakt.

Daarnaast zijn wij blij met de grote flexibiliteit en inzet waarmee het observatorenteam door het hele land in totaal 234 locatiebezoeken heeft afgelegd en beeldmateriaal heeft gecodeerd. Wij bedanken – in alfabetische volgorde – onze kundige observatoren: Sarai Balkenende, Suzanne Batenburg, Vere van Bergen, Elise Boelen, Rosa Boom, Eva Boomaerts, Karin Braakman, Merel Bredeveld, Jolanda Brouwer, Dilay Cayirci, Alyza Dikilitas, Annemijn Dollen, Lisa Douma, Kyra El Atiki, Esther Eleveld, Karin Groen, Tess van der Heide, Kaylee de Heus, Laura Koop, Fenne Korevaar, Sanne Kortekaas, Roos Leenhouts, Lieke Leutscher, Isa Linders, Lysbet Oving, Pleun Meister, Marije Revenich, Irvine Rietmulder, Chelsea Romijn, Mijke de Rooij, Lilian de Ruiten, Eva Schaafsma, Rozemarijn Siebelink, Marlies Smit, Julia Swiebel, Jamea Tady, Lotte Werner, Lara van der Wielen, Joni Wijnen, Nadine van Wijngaarden en Mariëlle Witte-Belgraver. De observatoren werden achter de schermen ondersteund door het matchmakers-team: Lotte Baten, Elise Boelen, Merel Bredeveld, Kyra Droste, Tess van der Heide, Sadaf Kahn, Stavroula Manolaki, Asha Philippo, Aamnah Riaz, Maryam Riaz, Irvine Rietmulder, Mijke de Rooij, Annabel van Wensveen en Lotte Werner. We zijn blij met de doortastendheid waarmee zij 234 locaties hebben overtuigd van deelname.

Binnen de Universiteit Utrecht heeft Merel Bredeveld een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de LKK 2021-2022 in termen van toezien op de kwaliteit van de verzamelde data en de begeleiding van observatoren in het veld. Binnen Sardes coördineerde Tanja Tahalele het veldwerk in alle opzichten, zoals het aansturen van het matchmakersteam, de afstemming met het observatorenteam, het beheren van de nieuwskanalen en het informatieverwerkingssysteem. Samen met Patricia Bansie was zij tevens verantwoordelijk voor het blurren van het filmmateriaal.

Dank ook aan het Kohnstamm Instituut en het NCKO voor de flexibele samenwerking bij het coderen van de video-opnamen die in het kader van de LKK zijn gemaakt.

Op verzoek van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is een klankbordgroep ingericht die structureel meedenkt met het LKK-team. Ook dit jaar weer hebben de leden van de klankbordgroep op constructieve wijze bijgedragen aan het duiden van de LKK-resultaten, het doorspreken van enkele opvallende bevindingen en het formuleren van speerpunten voor verder onderzoek. De leden van de klankbordgroep zijn – in willekeurige volgorde: Gabriëlla

Wijnberg (Nysa), Els Geeris (NJI), Lies van de Kuilen (Onderwijsinspectie), Ernst Radius (Sociaal Werk Nederland), Emmeline Bijlsma en Denise Castaño Rosario (BK), Lonneke van Dijk (PPINK), Loes Ypma en Maryse Nijhof (Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang), Harriët Vermeer (Universiteit Leiden), Nienke Willering (BOInK), Marjet Winsemius (Voor Werkende Ouders), Expertisecentrum Kinderopvang (Yvette Vervoort), Cynthia van Mulekom (KNGO), Natascha van der Post (BVOK), Florentine van de Sanden (VNG) en Mireille Gemmeke (GGD GHOR).

Tot slot bedanken we onze opdrachtgevers vanuit het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor de prettige samenwerking, in de personen van Reina Kloosterman, Frank Schalekamp en Job Wieles.

Voor de kinderopvangsector blijven de uitdagingen zich opstapelen. Vanaf 2018 traden kwaliteitsverhogende maatregelen in het kader van de Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK) in werking, zoals het mentorschap, aanpassingen in de beroepskracht-kind-ratio en de aanstelling van een pedagogisch beleidsmedewerker. Kinderopvangorganisaties die ook voorschoolse educatie bieden, werden geconfronteerd met extra uitdagingen, zoals de verhoging van het aantal uren voorschoolse educatie naar 960 uur voor doelgroeppeuters. Daarbovenop kwam in 2020-2021 de corona-pandemie, die van de kinderopvang veel innovatie en flexibiliteit vroeg. Zo moesten ook tijdens de lockdowns kinderen worden opgevangen van ouders met 'urgente beroepen' en kinderen met een kwetsbare thuisomgeving. Tegelijkertijd mochten ouders niet meer op de groepen komen en was er sprake van een hoog ziekteverzuim onder personeel. Personele druk is ook na de coronapandemie hoog gebleven. Politieke plannen om kinderopvang vanaf 2027 bijna gratis te maken voor alle kinderen van werkende ouders zullen deze druk verder opvoeren.

Vanuit de LKK zien we dat de kinderopvangsector druk ervaart en dat er tegelijkertijd meer en meer verwacht wordt dat de kinderopvang als een volwaardige pedagogische en ontwikkelingsgerichte voorziening functioneert. De LKK-bevindingen stellen ons niet alleen in staat om een beeld te geven van de kwaliteit van de vier kinderopvangtypen in Nederland op dit moment. Ook kunnen deze bevindingen bekeken worden in het licht van de ontwikkelingen over de afgelopen 25 jaar. De komende periode zullen we deze inzichten verder uitbouwen en delen met eenieder die zich betrokken voelt bij de kinderopvang.

Pauline Slot, Bodine Romijn, Merel Bredeveld, & Paul Leseman (Universiteit Utrecht),
IJsbrand Jepma & Paulien Muller (Sardes)

Inhoud

Voorwoord.....	5
Samenvatting.....	9
De LKK 2017-2025: Onderzoeksopzet.....	9
Huidige stand van zaken van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang.....	10
Proceskwaliteit.....	11
Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit	12
Activiteitenaanbod en pedagogisch klimaat.....	13
Conclusies	15
1. Inleiding	16
1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)	16
1.2 Ontwikkelingen in de kinderopvang	17
1.3 Leeswijzer.....	17
2. Onderzoeksopzet	18
2.1 Steekproefontwerp	18
2.1.1 Procedure steekproeftrekkingen	19
2.2 Steekproeftrekkingen 2017-2019 en 2020/21-2022.....	20
2.3 Respons en non-respons.....	21
2.3.1 Respons en non-respons LKK2017-2019.....	21
2.3.2 Respons en non-respons LKK2020/21-2022	23
2.3.3 Respons, non-respons en representativiteit LKK.....	25
2.4 Werving en toestemmingsprocedure	28
2.4.1 Aanpassingen in het kader van COVID-19	30
2.5 Meetinstrumenten.....	30
2.5.1 Observatie-instrumenten	30
2.5.1.1 CLASS raamwerk.....	31
2.5.1.2 NCKO-interactieschalen.....	35
2.5.1.3 Omgevingschalen.....	36
2.5.2 Vragenlijsten pedagogisch medewerkers en gastouders	39
2.6 Procedures	47
3. Kwaliteit in de kinderdagopvang	50
3.1 Observaties	50
3.1.1 Observaties met de CLASS Infant en CLASS Toddler.....	50
3.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	56
3.1.3 Observaties met de ITERS-R en ECERS-R	58
3.2 Interviewgegevens	60
3.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling	61
3.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat	63
3.2.3 Activiteitenaanbod	64
3.3 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de kinderdagopvang	65

4.	Kwaliteit in de peuteropvang.....	69
4.1	Observaties	69
4.1.1	Observaties met de CLASS Toddler.....	69
4.1.2	Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	72
4.1.3	Observaties met de ECERS-R	73
4.2	Interviewgegevens	75
4.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling	75
4.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat	77
4.2.3	Activiteitenaanbod	78
4.3	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de peuteropvang	79
5.	Kwaliteit in de buitenschoolse opvang	83
5.1	Observaties	83
5.1.1	Observaties met de CLASS PreK.....	83
5.1.2	Observaties met de NCKO-interactieschalen.....	86
5.1.3	Observaties met de BSO schaal	88
5.2	Interviewgegevens	90
5.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling	90
5.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat	92
5.2.3	Activiteitenaanbod	93
5.3	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de buitenschoolse opvang.....	95
6.	Kwaliteit in de gastouderopvang	98
6.1	Observaties	98
6.1.1	Observaties met de CLASS Infant, Toddler en PreK.....	98
6.1.2	Observaties met de FCCERS-R	103
6.2	Interviewgegevens	104
6.2.1	Structurele kwaliteit en groepssamenstelling	105
6.2.2	Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat	107
6.2.3	Activiteitenaanbod	108
6.3	Samenvattend beeld van de kwaliteit in de gastouderopvang.....	109
7.	Integraal beeld	113
7.1	Proceskwaliteit.....	113
7.2	Omgevingskwaliteit en activiteitenaanbod.....	115
7.3	Verklarende trends in de kinderopvang.....	118
	Bijlagen	120
	Referenties	128
	Colofon.....	131

Samenvatting

Sinds 2017 wordt in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland jaarlijks in beeld gebracht door een consortium van de Universiteit Utrecht en Sardes onder de naam *Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang* (LKK). **De LKK brengt in ieder geval tot en met 2025 jaarlijks de kwaliteit in kaart van de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang.**

De LKK 2017-2025: Onderzoeksopzet

In 2017 verscheen een eerste rapport over de eerste kwaliteitsmeting, gebaseerd op toen nog relatief kleine steekproeven. Sindsdien presenteren de jaarlijkse rapportages de resultaten van de cumulatieve kwaliteitsmetingen. De LKK volgt namelijk een *rolling sample* methode. **Jaarlijkse metingen met relatief kleine, maar representatieve steekproeven worden over de jaren heen samengevoegd. Cumulatief ontstaat zo een totaal-steekproef van voldoende omvang om betrouwbare en nauwkeurige uitspraken over de kwaliteit van de kinderopvang te kunnen doen.** Daarnaast geeft deze methode de mogelijkheid om trends over de jaren heen te signaleren door verschillende deelsteekproeven te vormen en die met elkaar te vergelijken.

De laatste monitorrapportage verscheen in 2019, waarbij de resultaten werd gepresenteerd van **425 kinderopvanglocaties** die bezocht zijn in de periode van 2017-2019 (waaronder 93 kinderdagopvanglocaties, 99 peuteropvanglocaties, 96 buitenschoolse opvanglocaties en 137 gastouders). **De geplande meting van 2020 moest wegens de COVID-19 uitbraak gestaakt worden.** In overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is toen besloten om aanvullende analyses te doen op basis van de beschikbare gegevens van 2017-2019¹. Zo is er dieper ingegaan op de **kwaliteit in de babyopvang** en op kwaliteitsverschillen naar **regio, stedelijkheidsgraad, uurprijs en de opvang van doelgroepkinderen**. Ook hebben we een verkenning geschreven over de mogelijke toekomstige **rol van de kinderopvang in het pedagogisch-educatieve ecosysteem** van kinderen en jeugdigen. Tot slot hebben we dieper ingezoomd op de relaties tussen de **verschillende kwaliteitsaspecten die we meten in de LKK, vertrekkend vanuit de vier pedagogische basisdoelen**.

In 2021 is wederom begonnen met het in kaart brengen van de kwaliteit. Hierbij is gebruik gemaakt van de getrokken steekproef die oorspronkelijk in 2020 bezocht zou worden. Wegens aanhoudende sluitingen in de sector in 2021 (door de coronalockdowns en maatregelen) is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2021 door te laten lopen tot de zomer van 2022 en tegelijk ook te starten met de meting van 2022 op basis van een nieuwe steekproeftrekking. Zo zijn de **metingen van 2020/21 en 2022 gecombineerd tot één steekproef** en hierover rapporteren we in het huidige rapport. In totaal zijn er in die periode **234 kinderopvanglocaties** bezocht (waarvan 54 kinderdagopvanglocaties, 59 peuteropvanglocaties, 60 buitenschoolse opvanglocaties en 61 gastouders).

¹ Voor meer informatie, zie Slot et al. (2020a, 2020b, 2021) en Leseman et al. (2021). Alle eerdere publicaties zijn onder andere te vinden op www.monitorlkk.nl.

De steekproeftrekkingen zijn uitgevoerd volgens een gestratificeerd steekproefmodel om **representatieve spreiding over regio's, urbane en rurale gebieden, en grootte** van opvangaanbieders te garanderen. Daarnaast zijn verschillende **aanvullende analyses gedaan ten aanzien van de jaarlijkse steekproeven** om de representativiteit van de gegevens verder te beoordelen. Zo is de **positieve respons** in de kinderdagopvang (rond de 35%), peuteropvang (ruim 40%) en buitenschoolse opvang (bijna 40%) **goed** te noemen. Ook laten analyses van de non-respons geen aanleiding zien om te concluderen dat de positieve respons vertekend is. De redenen van non-respons laten tevens gedurende de verschillende meetjaren (ook na de pandemie) vergelijkbare patronen zien, wat positief is voor de rolling sample methode en het combineren van steekproeven. Tot slot, zijn de GGD inspectiegegevens van de steekproeven van 2017-2019 (in het jaar vóór, tijdens en ná de meting: dus 3 meetmomenten per locatie) bekeken en vergeleken met de landelijke GGD inspectiedata. Deze analyse laat zien dat aan LKK-deelnemende locaties in vergelijkbare mate gerapporteerde overtredingen hebben volgens de GGD-inspectiegegevens. **Op basis van deze verschillende bevindingen concluderen we dat de steekproeven voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang als representatief kunnen worden gezien.**

Een uitzondering betreft de gastouderopvang. **De werving van de gastouders blijkt al sinds 2017 veel lastiger dan bij andere kinderopvangtypen het geval is.** De gegevens uit het Landelijk Register Kinderopvang (LRK) blijken voor de gastouderopvang minder actueel en accuraat, wat het moeilijk maakt om direct contact te leggen. Ook is de bereidheid om deel te nemen onder gastouders minder hoog met een respons van nog geen 20%. Sinds de eerste meting zijn er herhaaldelijk extra stappen gezet om de respons in de gastouderopvang te verhogen. Hoewel deze inspanningen succesvol bleken en de respons in de metingen van 2020/2021 en 2022 aanzienlijk hoger was, moet **net als in eerdere jaren geconcludeerd worden dat de steekproef van de gastouders niet als representatief gezien kan worden voor de gehele gastouderopvang.** Er is al een aantal jaren sprake van een daling van het aantal gastouders (ruim 60% tussen 2013 en oktober 2023²) wat kan duiden op een verandering in de populatie gastouders. Er lijkt een professionaliseringsslag gaande blijkens een toename in het gemiddeld aantal opgevangen kinderen (in 2023 gemiddeld 5,1 ten opzichte van 2,1 in 2013) en een afname van familiale gastouderopvang. **Daarom moeten de conclusies ten aanzien van de gastouderopvang voorzichtig behandeld worden.**

Huidige stand van zaken van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang

De COVID-19 pandemie heeft een ontwrichtend karakter gehad in de gehele kinderopvangsector. **De huidige rapportage presenteert daarom zowel de onderzoeksgegevens van de gecombineerde steekproef van 2020/21 en 2022 en de onderzoeksgegevens van de metingen (2017-2019) voor het uitbreken van de pandemie.** Zo kunnen we de meest recente stand van zaken afzetten tegen eerdere metingen en een beeld schetsen van de kwaliteit van de sector in de afgelopen 6 jaar. **De conclusies over de kwaliteit van de kinderopvang berusten daarmee op een grote hoeveelheid data.** De uitspraken zijn gebaseerd op **ruim 3500 live observatiecycli en ruim 2500 kwaliteitsbeoordelingen vanaf video-opnames**, uitgevoerd door het Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) en het Kohnstamm Instituut. Daarnaast zijn de zelfgerapporteerde structurele

² Boogaard en Bollen (2022) en kwartaalrapportages kinderopvang die via www.rijksoverheid.nl gepubliceerd worden

kwaliteitskenmerken gebaseerd op de **gegevens van bijna 900 pedagogisch medewerkers en gastouders en bijna 600 locatiemanagers en managers van gastouderbureaus.**

Het zijn roerige tijden voor de sector. Naast de overduidelijke impact van **corona**, zijn er ook andere ontwikkelingen die invloed hebben (gehad). Voorbeelden hiervan zijn de invoering van **de Wet IKK**, lange(re) wachtlijsten in combinatie met oplopende **personeelstekorten** en een hoog **ziekteruim**, en de onzekerheid ten aanzien van de kabinetsplannen voor een **grootschalige stelselwijziging**. De kwaliteitsgegevens worden in de huidige rapportage tot op zekere hoogte geïnterpreteerd in relatie tot deze contextuele ontwikkelingen. **In een separate rapportage die gelijktijdig gepubliceerd wordt, zijn nadere analyses gedaan ten aanzien van een aantal contextuele ontwikkelingen en knelpunten in de sector.**³ Hieronder vatten we de belangrijkste bevindingen samen ten aanzien van de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en van het activiteitenaanbod en pedagogisch klimaat.

Proceskwaliteit

De **kwaliteit van de interacties, ook wel proceskwaliteit genoemd**, is beoordeeld aan de hand van meerdere observatie-instrumenten. Om de proceskwaliteit te beoordelen zijn zowel live observaties gedaan (CLASS, omgevingschalen) als coderingen vanaf videomateriaal (NCKO interactie-schalen). Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de emotionele en educatieve proceskwaliteit. Emotionele proceskwaliteit gaat over de wijze waarop medewerkers en gastouders kindvolgend en responsief zijn in hun interacties, een positieve sfeer creëren in de groep en daarbinnen een duidelijke structuur bieden en grenzen stellen zodat kinderen hun autonomie kunnen ontwikkelen. **De emotionele proceskwaliteit is in de periode 2021-2022 als 'goed' te classificeren voor alle opvangsoorten.** De spreiding is relatief klein en er zijn geen grote uitschieters naar beneden. Afgezet tegen de eerdere metingen van 2017-2019, blijkt de **emotionele proceskwaliteit stabiel en licht verbeterd** in alle typen opvang. Voor de gastouderopvang valt tevens op dat de spreiding in de laatste metingen kleiner is geworden en daarmee meer overeenkomt met de andere opvangtypen. In de metingen van 2017-2019 liet de gastouderopvang een grotere spreiding zien met meer uitschieters naar beneden in vergelijking met de andere opvangsoorten. Mogelijke verklaringen hiervoor kunnen zijn dat de emotionele kwaliteit in de gastouderopvang sectorbreed verbeterd is sinds 2019, of dat er verschuivingen zichtbaar zijn in de populatie gastouders (door het dalende aantal gastouders).

De educatieve kwaliteit omvat de ondersteuning van de brede ontwikkeling van kinderen zodat zij hun persoonlijke competenties (verder) kunnen ontwikkelen. Het stimuleren van spel en exploratie, het bieden van een rijk taalaanbod en het geven van ondersteunende feedback bevordert de cognitieve en taalontwikkeling van kinderen. **De gemiddelde educatieve proceskwaliteit is in alle opvangtypen duidelijk lager dan de emotionele proceskwaliteit.** Gemiddeld kan educatieve proceskwaliteit als **lage-middelmatige kwaliteit** geclassificeerd worden volgens de standaards van het meetinstrumentarium. Verschillen tussen opvangsoorten zijn relatief klein, maar **verschillen tussen locaties binnen een opvangsoort blijken groot**. Er is veel spreiding met zowel uitschieters naar beneden als naar boven. **Het beeld van de educatieve proceskwaliteit in de periode 2021-2022 is vergelijkbaar**

³ Zie Slot et al. (2023)

met de eerdere metingen van 2017-2019 voor de peuteropvang en buitenschoolse opvang. Voor de kinderdagopvang blijkt de educatieve proceskwaliteit voor zowel de baby's als peuters licht verbeterd. Tevens zijn hier ook hogere uitschieters naar boven gemeten, wat laat zien dat er kinderdagopvanggroepen zijn die een hoge emotionele én educatieve kwaliteit lieten zien. **Voor de gastouderopvang is de educatieve proceskwaliteit iets hoger gebleken voor de peuters en schoolgaande kinderen.**

In de metingen van 2021-2022 is tevens een ander aspect van de proceskwaliteit uitgebreider in kaart gebracht: de **groepsocialisatie**. De kinderopvang is een unieke context waar kinderen in groepsverband worden opgevangen en waar dus ook ruimte is om kinderen te leren hoe zij een onderdeel uitmaken van een groep. Groepsocialisatie richt zich op de mate waarin pedagogisch medewerkers en gastouders **sensitief zijn naar de groep als geheel** en momenten benutten om de **groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken**. Voor alle opvangsoorten geldt dat er **gemiddeld laag** wordt gescoord op dit onderdeel. De spreiding is echter wel groot. Zo zijn er groepen waar kinderen meer naast elkaar dan met elkaar bestaan, maar ook groepen waar een sterke onderlinge verbondenheid zichtbaar is en waarbij pedagogisch medewerkers of gastouders dit actief op aanmoedigen. Hoewel er nog geen benchmarks zijn vastgesteld voor deze groepsocialisatieschaal, zijn de resultaten wel in lijn met de gegevens uit de vragenlijsten en andere observatie-instrumenten (NCKO-interactieschalen) waaruit **blijkt dat er verbetering mogelijk is in het begeleiden van interacties tussen kinderen onderling.**

Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit

De omgevingskwaliteit verwijst naar een verscheidenheid aan aspecten in de opvangsituatie, zoals bijvoorbeeld de inrichting van de ruimte, beschikbaarheid van materiaal, structuur van het programma en de omgang met ouders. De kwaliteit wordt in kaart gebracht met vier observatie-instrumenten die vanuit eenzelfde raamwerk zijn ontwikkeld, maar specifiek zijn afgestemd op de eigenheid van de verschillende opvangsoorten. **De omgevingskwaliteit is gemiddeld op orde met zowel onderdelen die goed (bijvoorbeeld de ruimte en meubilering) als eerder matig-voldoende (bijvoorbeeld beschikbaarheid van materiaal) scoren.** Wel blijkt de **omgevingskwaliteit op enkele aspecten iets gedaald** te zijn ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019. Dit betreft met name **een daling ten aanzien van het contact met ouders en de kwaliteit van het dagprogramma.**

In de coronaperiode en (op een deel van de locaties) ook lange tijd daarna mochten ouders niet op de groep komen en hadden weinig interactie met de pedagogisch medewerkers. Het verminderde contact met ouders blijkt niet alleen uit de onafhankelijke observaties, maar ook de vragenlijstgegevens van de pedagogisch medewerkers laten zien dat er minder gebruik wordt gemaakt van contactmogelijkheden met ouders. Vergelijkbare patronen zijn zichtbaar voor de opvang bij gastouders. **In de separate rapportage over de contextuele ontwikkelingen gaan we in meer detail in op de contacten met ouders.** Mogelijk betreft de daling in kwaliteit een tijdelijke dip, al moeten aankomende metingen uitwijzen of het contact met ouders zich tot op het oude niveau herstelt.

Verder zien we voor de verschillende opvangsoorten **een daling in kwaliteit van het programma**. De kwaliteit van het programma refereert hier naar de mate waarin er een duidelijke dagstructuur is met een gebalanceerd aanbod van vrij spel en georganiseerde activiteiten in afwisselende groepssamenstellingen. Mogelijkerwijs spelen **zowel corona als de aanhoudende personeelstekorten** hierin een rol. Zo kunnen keuzes rondom de verminderde beschikbaarheid van spelmateriaal en bewegingsvrijheid van kinderen (vanuit een besmettingsoogpunt) hier een rol in hebben gespeeld. Ook kan de gestegen werkdruk en hoger ziekteverzuim, wat blijkt uit de vragenlijstgegevens van medewerkers, impact hebben gehad op de mate waarin locaties en medewerkers tijd en aandacht hebben gehad voor een gebalanceerde en afwisselende invulling van het dagprogramma. **In de separate rapportage over contextuele ontwikkelingen in de kinderopvang gaan we in meer detail in op de aanpassingen die er zijn gedaan in de groep als gevolg van corona en de toegenomen personeelstekorten.**

Nieuw in de metingen van 2021-2022 is dat er gedetailleerder gekeken is naar de **zichtbaarheid van diversiteit en inclusie in de kinderopvang**. Zoals de mate waarin het klimaat verwelkomend en inclusief is, de mate waarin het aanbod afgestemd wordt op de individuele behoeften van kinderen en in hoeverre materiaal en activiteiten gelijkheid ten aanzien van etnisch-culturele diversiteit of gender benadrukken. **Voor alle opvangsoorten blijkt dat er nog weinig aandacht is voor diversiteit en het overgrote merendeel van de groepen scoort onvoldoende volgens de benchmarks van het meetinstrument.** De gegevens uit de vragenlijsten – omtrent de competentiebeleving ten aanzien van diversiteit en de mate van aanwezige multiculturele praktijken – suggereren dat **een positieve waardering van diversiteit geen hoge prioriteit** heeft in de kinderopvang.

Activiteitsaanbod en pedagogisch klimaat

Het activiteitsaanbod is in beeld gebracht middels een zelfrapportage van pedagogisch medewerkers en gastouders. Er is van een grote verscheidenheid aan activiteiten (bijna 50 soorten activiteiten) in kaart gebracht in welke frequentie ze voorkomen op een schaal van bijna nooit tot enkele keren per dag. **Er zijn grote verschillen in aanbod tussen de verschillende activiteitscategorieën, opvangsoorten, en opvanglocaties.** Gemiddeld genomen komen activiteiten gericht op 'samenspel' en 'exploratie en motorische ontwikkeling', zoals grof motorisch spel, het vaakst voor in alle opvangtypen. Ook activiteiten gericht op de 'taal en geletterheid', zoals (voor)lezen, komen regelmatig voor, gevolgd door 'creatieve en musische activiteiten', en 'buitenspel en uitstapjes'. Er is in verhouding minder aandacht voor activiteiten die te maken hebben met 'ontluikende gecijferdheid', zoals telpelletjes of domino, of 'wetenschap en techniek', zoals slijm maken of over de natuur praten. Activiteiten die betrekking hebben op 'burgerschapsvorming' komen ook betrekkelijk weinig voor. De frequentie van activiteiten is over het algemeen het laagst in de buitenschoolse opvang. Een uitzondering betreft de buitenactiviteiten en uitstapjes die in de buitenschoolse opvang juist meer voorkomen. Mogelijk speelt de oudere leeftijd van de kinderen hierin een rol. Tot slot, zien we dat voor de meeste opvangsoorten de verschieling tussen groepen vrij groot zijn. Er zijn groepen waar bepaalde activiteiten bijna nooit voorkomen, maar ook groepen die rapporteren dat diezelfde activiteiten op dagelijkse basis plaatsvinden.

In vergelijking met de metingen van 2017-2019 blijkt **er een verschraling van het activiteitenaanbod in de buitenschoolse opvang en in mindere mate de kinderdagopvang opgetreden**. In de buitenschoolse opvang is de frequentie van het activiteitenaanbod over de gehele linie gedaald. Dat wil enerzijds zeggen dat sommige activiteiten niet of nauwelijks (meer) voorkomen en anderzijds dat voor sommige activiteiten de frequentie waarin ze voorkomen gemiddeld is gedaald (bijvoorbeeld van wekelijks naar maandelijks). Enkel voor de activiteiten rondom burgerschapsvorming is een stijging zichtbaar in de buitenschoolse opvang. Voor de kinderdagopvang zijn vergelijkbare patronen van verschraling zichtbaar, hoewel minder sterk. De resultaten zijn in lijn met de onafhankelijke observaties die ook laten zien dat de kwaliteit van het aanbod en beschikbare materiaal wat is teruggelopen. **Een mogelijke verklaring is dat de toegenomen werkdruk vanwege ziekteverzuim, personeelskrapte en de inzet van invalkrachten ertoe heeft geleid dat er minder tijd is voor het voorbereiden, inplannen en uitvoeren van gerichte activiteiten met de kinderen.**

In de peuteropvang en gastouderopvang is het activiteitenaanbod stabiel gebleven en op enkele punten zelfs licht verbeterd (bijvoorbeeld taalactiviteiten en burgerschapsvorming in de peuteropvang). In de gastouderopvang is er meer ruimte om de eigen werkweek vorm te geven wat het mogelijk ook makkelijker maakt om activiteiten in te plannen dan voor medewerkers in de centrumopvang die te maken hebben met meer wisselingen in bijvoorbeeld werkdagen, collega's of groepen kinderen. Ook de werktevredenheid van gastouders is gemiddeld hoger dan in de andere opvangsoorten. Mogelijkerwijs ervaren gastouders minder knelpunten in de praktische uitvoering van hun werkweek, waardoor het activiteitenaanbod stabiel is gebleven. In de peuteropvang is echter wel sprake van personeelstekorten en toegenomen werkdruk, maar mogelijk heeft de **invoering van de 16 uur VE maatregel** hier een compenserende werking gehad. Ander recent onderzoek naar de kwaliteit van de peuteropvang heeft vastgesteld dat met de invoering van deze regel het aanbod van gerichte educatieve activiteiten is gestegen in groepen met meerdere VE kinderen.⁴

Ten aanzien van het pedagogisch beleid valt op dat de **stabiliteit van de groepen gedurende de dag nauwelijks is veranderd** ten opzichte van de eerdere metingen in 2017-2019. De stabiliteit van de groep is het hoogste voor de peuteropvang en de gastouderopvang. Ook wordt er nauwelijks gebruik gemaakt van een opendeurenbeleid. In de kinderdagopvang is er vaker sprake van opendeurenbeleid of wisselende groepen, al kiest het merendeel van de opvanglocaties ook hier voor een vaste en gesloten groepenstructuur. In de buitenschoolse opvang is de stabiliteit gemiddeld het laagst en zijn er naar verhouding meer locaties die een opendeurenbeleid voeren.

Andere pedagogische beleidsaspecten die in kaart zijn gebracht, zoals de kinderparticipatie en de omgang met (sociale) media, laten verschillen zien tussen de groepen en opvangsoorten. De rol die aan kinderen wordt gegeven bij de vormgeving van het dagprogramma en beleid verschilt sterk tussen groepen, maar is gemiddeld genomen laag. Daarbij zien we dat de **kinderparticipatie lager ligt in groepen die jongere kinderen opvangen** (kinderdagopvang en peuteropvang) in vergelijking met groepen die oudere kinderen opvangen (buitenschoolse opvang). Voor de **kinderdagopvang is de mate van**

⁴ Van Huizen et al. (2023)

kinderparticipatie tevens iets gedaald ten opzichte van de metingen van 2017-2019. Het beleid ten aanzien van (sociale) media is sinds de metingen van 2021-2022 voor het eerst in kaart gebracht en bevraagd of groepen regels hebben over het gebruik van (sociale) media en in hoeverre kinderen begeleid worden in het veilige gebruik daarvan. **Gemiddeld genomen is de aandacht voor (sociaal) mediagebruik laag, al is er in de buitenschoolse opvang wel meer aandacht hiervoor dan in de andere opvangsoorten waar jongere kinderen worden opvangen.**

Tot slot, **belangrijke structurele kenmerken zoals groeps grootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring zijn grotendeels stabiel** gebleven ten opzichte van eerdere metingen in 2017-2019. Wel rapporteren medewerkers in de **peuteropvang een stijging van het aantal kinderen met zorgbehoeften** in de groep. Waar in 2017-2019 gemiddeld een derde van kinderen behoefte had aan extra taalondersteuning, wordt in 2021-2022 gerapporteerd dat dit bijna de helft van de kinderen betreft. Ook is het aantal kinderen met gedragsproblematiek en overige zorgbehoeften (zindelijkheid, moeilijke thuissituatie, etc.) gestegen. Mogelijk spelen de wachtlijsten, beleidsmatige aanpassingen in de jeugdzorg en de opgelopen achterstanden in de coronaperiode hierin een rol. **In de separate rapportage over de contextuele ontwikkelingen wordt in meer detail ingegaan op de veranderingen die pedagogisch medewerkers hebben waargenomen in het gedrag van kinderen.**

Conclusies

Terugkijkend op de afgelopen periode heeft de sector kinderopvang een roerige tijd achter de rug en met de huidige ontwikkelingen rondom de personeelskrapte en wijziging van het financieringsstelsel blijft dit wellicht nog even zo. Kijkend naar de kwaliteit zien we een **gemengd beeld van zowel stabiliteit als verandering** terug. Dit geeft aanwijzingen van **verschillende externe invloeden op de kwaliteit, zowel positieve als negatieve**. De effecten van de **pandemie en de nasleep daarvan, zoals het toegenomen personeelstekort en ziekteverzuim vormen een negatieve tendens** en lijken een weerslag te hebben op de werkbeleving van de medewerkers, de kwaliteit van het programma en het contact met ouders. **Desondanks is de interactiekwaliteit stabiel gebleven en op enkele punten zelfs licht verbeterd**, wat een compliment waard is voor de sector. Mogelijk zien we hier **een positieve invloed van de verschillende beleidsmaatregelen** van de afgelopen jaren – zoals de introductie van de pedagogisch beleidsmedewerkers, de gunstigere beroepskracht-kindratio in de babyopvang en de 16 uur VE regeling – op de professionele ontwikkeling van de sector.

1. Inleiding

1.1 Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK)

De Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK) is een langlopend onderzoek naar de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang uitgevoerd door een consortium van de Universiteit van Utrecht en Sardes. Dit rapport bevat de bevindingen van de gecombineerde kwaliteitsmetingen zoals die in 2017 tot en met 2022 hebben plaatsgevonden in de kinderdagopvang, de peuteropvang⁵, de buitenschoolse opvang en de gastouderopvang in Nederland. De LKK wordt volgens een zogenaamde ‘rolling sampling’ methode uitgevoerd, met jaarlijkse metingen in relatief kleine, maar representatieve steekproeven. Door de gegevens van opeenvolgende jaren te combineren, ontstaat geleidelijk één grote steekproef⁶.

Kenmerkend voor de LKK-werkwijze is:

- Het betreft jaarlijkse metingen van 2017 tot en met 2025 volgens een ‘rolling sampling’ model.
- De meting is gericht op alle vormen van kinderopvang, inclusief de gastouderopvang.
- Naast het eerder door het NCKO gehanteerde instrumentarium worden andere instrumenten ingezet om de kwaliteit te meten, zoals de CLASS, InCLASS en uitgebreide vragenlijsten, gericht op de achtergrond en werkbeleving van de medewerkers en organisatiekenmerken.
- Dit verbreedt de manier waarop naar kwaliteit wordt gekeken en maakt internationale vergelijking beter mogelijk.
- Tenslotte ontvangen alle deelnemers een terugkoppeling van de bevindingen op de eigen locatie, met concrete tips en tops. Dit illustreert de wens vanuit de LKK om samen met het werkveld de kwaliteit van de kinderopvang verder te versterken.

De LKK is zo opgezet dat een vergelijking met eerdere kwaliteitsmetingen door het NCKO en Kohnstamm Instituut mogelijk is, waarmee lange termijn-trends in de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang kunnen worden gevolgd⁷. Daarom worden video-opnamen gemaakt van interacties in de kinderopvanggroepen en gastoudergezinnen⁸ die door respectievelijk het NCKO en Kohnstamm Instituut met hun instrumenten op vergelijkbare wijze zijn beoordeeld als in de eerdere kwaliteitsmetingen.

⁵ Onder de peuteropvang verstaan wij de voormalige peuteropvang in peuterspeelzalen, die bij wet per 1 januari 2018 is geharmoniseerd met de kinderdagopvang wat betreft kwaliteit, toezicht en financieringsstructuur. Peuterspeelzalen worden in toenemende mate overgenomen door kinderdagopvangorganisaties. Voor zover zij nog als apart opvangtype worden aangeboden binnen de kinderdagopvang, vallen ze in dit onderzoek ook onder peuteropvang.

⁶ Wegens de coronapandemie is de LKK genoodzaakt geweest om aanpassingen in het onderzoeksdesign door te voeren. Zo is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2020 te staken en opnieuw voort te zetten in 2021. Tevens is besloten om de metingen van 2021-2022 te combineren. In de huidige rapportage worden de resultaten van de metingen voor en na de coronapandemie dan ook los gerapporteerd.

⁷ In een eerdere rapportage zijn de trends van 1995 tot en met 2019 geanalyseerd. Zie Slot et al. (2019).

⁸ Voor de gastouderopvang zijn alleen in 2017 en 2018 video opnamen gemaakt. Om de respons te verhogen is besloten om vanaf 2019 geen video-opnamen meer te maken.

De LKK-resultaten worden op verschillende manieren met het veld en met belangstellenden gedeeld. De website (www.monitorlkk.nl) is een belangrijke informatiebron, waar de onderzoeksrapporten te vinden en te downloaden zijn. Tevens zijn op de site links te vinden naar artikelen die verschijnen rondom de LKK-bevindingen. Ook zijn op de site filmpjes geplaatst van kinderopvanglocaties die aan de metingen hebben deelgenomen, bedoeld om potentiële nieuwe deelnemers te informeren. Aanvullend op de website verschijnt tenminste tweemaal per jaar een nieuwsbrief, gericht aan alle kinderopvangorganisaties en gastouders die staan ingeschreven in het Landelijk Register Kinderopvang.

1.2 Ontwikkelingen in de kinderopvang

Het zijn roerige tijden voor de kinderopvangsector met verschillende ontwikkelingen met betrekking tot beleid en in de maatschappelijke context (zie ook de separate rapportage hierover⁹). De kwaliteitseisen zijn stapsgewijs verhoogd met de inwerkingtreding van de Wet Innovatie Kwaliteit Kinderopvang (IKK). Zo is in januari 2019 de beroepskracht-kindratio (bkr) verlaagd voor de opvang van baby's en verhoogd voor de buitenschoolse opvang. Tevens is het sinds 2019 verplicht om een pedagogisch beleidsmedewerker in dienst te hebben die de coaching van pedagogisch medewerkers verzorgt en zich bezighoudt met de ontwikkeling van pedagogisch beleid. Daarnaast zijn de scholingseisen aangescherpt. Zo moeten alle pedagogisch medewerkers voldoen aan de minimum taaleis 3F en moeten medewerkers die met baby's werken hiertoe een aanvullende scholing volgen. Deze eisen zouden oorspronkelijk 1 januari 2023 van kracht gaan, maar de implementatie is uitgesteld naar 1 januari 2025 vanwege de andere, maatschappelijke ontwikkelingen. Bijvoorbeeld de coronapandemie heeft een sterk beroep gedaan op de sector in 2020 en 2021. Mede als gevolg hiervan, kampt de sector momenteel met personeelstekorten en ziekteverzuim. Verder is per 1 augustus 2020, midden in de coronapandemie, het aanbod van Voorschoolse Educatie (VE) uitgebreid van 10 uur naar (meestal) 16 uur per week. Per 1 januari 2022 moet elke locatie die VE aanbiedt ook een VE-beleidsmedewerker of coach hebben.

1.3 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In Hoofdstuk 2 wordt de opzet van het onderzoek beschreven. Ook wordt ingegaan op de steekproeftrekking, respons en de werving van locaties. Tenslotte worden het meetinstrumentarium en de procedures beschreven. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 worden de bevindingen per opvangtype gepresenteerd, te beginnen met de kinderdagopvang (Hoofdstuk 3), dan de peuteropvang (Hoofdstuk 4), daarna de buitenschoolse opvang (Hoofdstuk 5) en tenslotte de gastouderopvang (Hoofdstuk 6). Per hoofdstuk worden eerst de resultaten van de observaties beschreven, uitgaande van de verschillende instrumenten die zijn gehanteerd. Daarna worden de gegevens uit de gestructureerde vragenlijsten gepresenteerd, waarbij achtereenvolgens wordt ingezoomd op achtergrondkenmerken en werkbeleving van de medewerkers; structurele kwaliteit en groepssamenstelling; pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat; en het activiteitenaanbod. Elk van deze vier hoofdstukken wordt afgesloten met een samenvattende en concluderende beschouwing. Hierin wordt voor de betreffende opvangsoort kort en krachtig samengevat wat het beeld van de kwaliteit is op basis van de observaties en vragenlijsten. Hoofdstuk 8, tot slot, is integrerend, concluderend en reflecterend van aard.

⁹ Slot et al. (2023)

2. Onderzoekopzet

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de onderzoekopzet van de LKK. We bespreken de kern van het steekproefontwerp, de steekproeftrekking van 2017-2019 en 2020/21-2022, inclusief de gerealiseerde steekproeven en respons en non-respons van de kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en de gastouders. Tot slot bespreken we de werving en toestemmingsprocedures en het meetinstrumentarium en de observatieprocedures.

2.1 Steekproefontwerp

In de LKK2017 t/m LKK2025 (9 jaren) werken we aan een steeds groter wordende steekproef. Deze wijze van cumulatieve steekproefopbouw, volgens het ‘rolling sampling’ model, maakt dat er over de jaren een steeds preciezer landelijk beeld ontstaat van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Om per meting een steekproef te verkrijgen die representatief is naar belangrijk geachte kenmerken, wordt steeds een gestratificeerde steekproef getrokken met de volgende kenmerken:

- 1) *Regio* (4 kenmerken: Noord, Midden-Oost, West en Zuid);
- 2) *Urbanisatiegraad* (2 kenmerken: landelijk en stedelijk);
- 3) *Grootte van de locatie* (2 kenmerken: klein en groot).

Dit resulteert in een steekproefmodel met 16 cellen (4 x 2 x 2) per opvangtype (zie Tabel 2.1). Per cel worden voor de kinderdagopvang, peuteropvang¹⁰, buitenschoolse opvang en gastouderopvang door aselechte steekproeftrekking steeds twee groepen gezocht.

Tabel 2.1 Steekproefontwerp¹¹

COROP-gebied in	Urbanisatiegraad	Grootte van de locatie	Aantal groepen (één per locatie)
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
West Noord-Holland, Zuid-Holland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	2
		Groot	2
	Stedelijk	Klein	2
		Groot	2
Totaal			32

¹⁰ In de opdracht van het ministerie van SZW aan de LKK ligt besloten dat wordt gekeken naar de kwaliteit van (voormalig) peuterspeelzaalwerk als aparte kinderopvangsoort. Dit noemen we ‘peuteropvang’.

¹¹ Bij de gastouderopvang is bij de LKK2017, LKK2018 en LKK2019 gestreefd naar meer gastouders per cel.

Bij de eerste meting van de LKK in 2017 was het de bedoeling kwaliteitsmetingen te verrichten bij 32 opvanggroepen elk voor de opvangsoorten kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang, en bij 80 gastouders binnen de gastouderopvang, ofwel 176 groepen in totaal. Bij de vervolgmetingen in 2018, 2019 en 2020 was het de bedoeling om steeds 32 groepen voor alle kinderopvangtypen in te sluiten, ofwel steeds 128 groepen in totaal. Omdat het in 2017 vanwege een tegenvallende respons van de gastouderopvang niet is gelukt om kwaliteitsmetingen te doen bij de gewenste 80 gastouders, zijn in 2018 en 2019 extra inspanningen gepleegd om ter compensatie meer dan de geplande 32 gastouders mee te krijgen. De metingen van LKK2017, LKK2018 en LKK2019 worden in de huidige rapportage samengenomen als één gecombineerde meting om een vergelijking te kunnen maken met de laatste kwaliteitsmetingen bij LKK2020/2021 en LKK2022.

In 2020 is de meting vlak na aanvang gestaakt wegens de uitbraak van de coronapandemie. In 2021 is opnieuw gestart met het verzamelen van data van de in 2020 getrokken steekproef. Wegens aanhoudende sluitingen in de sector (door de pandemie) is in overleg met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid besloten om de meting van 2021 door te laten lopen tot de zomer van 2022 en tegelijk ook te starten met de meting van 2022, op basis van een nieuwe steekproef. Zo zijn de metingen van LKK2020/2021 en LKK2022 gecombineerd tot één steekproef en worden ze in de huidige rapportage ook als één steekproef behandeld. Gedetailleerde cijfers over de gerealiseerde steekproeven, respons en non-respons per kinderopvangsoort worden verderop wel afzonderlijk voor beide metingen gerapporteerd.

2.1.1 Procedure steekproeftrekkingen

Voor het bepalen van de regio wordt gebruik gemaakt van de CBS-indeling van Nederland in 40 zogenaamde COROP-gebieden.¹² In elke jaarlijkse steekproef worden acht COROP-gebieden getrokken voor deelname, twee per regio. Na de vijf metingen tussen LKK2017 en LKK2022 is elk COROP-gebied eenmaal aan de beurt geweest en is Nederland in zijn geheel dus vertegenwoordigd in de LKK.

Bij het bepalen van de urbanisatiegraad wordt de centrumgemeente als ‘stedelijk’ aangemerkt, de omliggende gemeenten als ‘landelijk’. Bij het kenmerk ‘grootte’ wordt jaarlijks gekeken naar het gemiddelde aantal kindplaatsen per kinderopvangsoort en op grond daarvan per type opvang een indeling gemaakt (onder gemiddeld is ‘klein’ en boven gemiddeld is ‘groot’).¹³

Uit alle locaties kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang (alle vier kinderopvangtypen) binnen de regio’s en COROP-gebieden worden gestratificeerde steekproeven getrokken. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het populatiebestand het Landelijk Register Kinderopvang (LRK).¹⁴ Uit het LRK-bestand worden, in overeenstemming

¹² Nederland telt 40 COROP-gebieden die een landelijk dekkende indeling vormen. De COROP-gebieden zijn in 1970 vastgesteld door de Coördinatiecommissie Regionaal Onderzoeksprogramma (COROP). Een COROP-gebied is een sociaalgeografische eenheid met één grote stad in het centrum en landelijk gebied daaromheen.

¹³ Hiervoor is gebruik gemaakt van het DUO LRK-bestand.

¹⁴ Dit bestand wordt jaarlijks opgevraagd bij DUO. Voor gebruik wordt dit bestand opgeschoond, omdat er ook historische data in op zijn genomen. Er worden alleen kinderopvanglocaties geselecteerd die geregistreerd zijn.

met het hiervoor gepresenteerde steekproefmodel, voor iedere cel aselect verschillende steekproeven getrokken: een hoofdsteekproef en een aantal schaduwsteekproeven, wisselend per kinderopvangtype en afhankelijk van (tussentijdse) respons. De wijze waarop per cel hoofd- en schaduwsteekproeven worden getrokken, kan worden getypeerd als ‘aselect zonder teruglegging’. Omdat de populaties waaruit de steekproeven worden getrokken (namelijk alle in aanmerking komende kinderopvanggroepen respectievelijk gastoudergezinnen in Nederland) vrij groot zijn, kunnen hoofd- en schaduwsteekproeven als representatief en equivalent worden beschouwd.

De voorgestelde steekproefopbouw en -trekking leidt er soms toe dat er voor bepaalde cellen (o.g.v. de combinatie van regio, urbanisatiegraad en grootte) geen kinderopvang meer is in het geval er meerdere schaduwsteekproeven moeten worden aangewend om de streefaantallen te realiseren. In dat geval worden aselect uit de andere cellen extra opvanglocaties getrokken.

2.2 Steekproeftrekkingen 2017-2019 en 2020/21-2022

Voor LKK2017, LKK2018 en LKK2019 zijn de steekproeftrekkingen naar regio, provincie en COROP-gebied in Tabel 2.2 te vinden.

Tabel 2.2 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2017, LKK2018 en LKK2019

Regio	Provincie	COROP-gebied 2017	COROP-gebied 2018	COROP-gebied 2019
Noord	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> Zuidwest-Friesland Zuidoost-Friesland 	<ul style="list-style-type: none"> Oost-Groningen Zuidwest-Drenthe 	<ul style="list-style-type: none"> Delfzijl en omgeving Noord-Drenthe
Midden-Oost	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> Twente Noord-Overijssel 	<ul style="list-style-type: none"> Utrecht Arnhem/Nijmegen 	<ul style="list-style-type: none"> Veluwe Zuidwest-Gelderland
West	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> Kop van Noord-Holland Agglomeratie Haarlem 	<ul style="list-style-type: none"> IJmond Delft en Westland 	<ul style="list-style-type: none"> Alkmaar en omgeving Groot-Amsterdam
Zuid	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> Zeeuws-Vlaanderen Zuidoost-Noord-Brabant 	<ul style="list-style-type: none"> West-Noord-Brabant Midden-Limburg 	<ul style="list-style-type: none"> Midden-Noord-Brabant Overig Zeeland

Individuele gastouders die onder hetzelfde registratienummer een bemiddelingsrelatie hebben met meerdere gastouderbureaus zijn uitgedund, zodat ze maar één keer in het bestand voorkomen. Hierdoor heeft elke gastouder evenveel kans om getrokken te worden. Individuele gastouders die daarentegen met diverse unieke registratienummers op diverse opvanglocaties (thuis of bij de vraagouder) kinderen opvangen, worden niet uitgedund. Omdat ‘peuteropvang’ niet apart wordt geregistreerd is binnen de kinderdagopvang gekeken naar een combinatie van registratiegegevens in het LRK om toch onderscheid te kunnen blijven maken tussen kinderdagopvang en peuteropvang. Hierbij is gelet op (de combinatie van) onder meer de naam van locatie (bijv. ‘peuterspeelgroep’ of ‘voorschool’), de naam van houder (bijv. ‘Stichting Peuterspeelzaalwerk X’), het aantal kindplaatsen (vaak een veelvoud van 8 of maximaal 16 kindplaatsen, kleine locaties) en ve-registratie (als locatie met ‘voorschoolse educatie’ geregistreerd in DUO LRK). Op basis hiervan is het vaak mogelijk om aparte ‘peuteropvang’ te onderscheiden, maar helemaal sluitend is dat uiteraard niet. In de benadering van de locaties komt het soms een enkele keer voor dat een peuteropvanglocatie toch een kinderdagopvanglocatie blijkt te zijn of omgekeerd. Dit wordt dan alsnog gecorrigeerd.

De trekkingen van LKK2020/21 (Tabel 2.3) en LKK2022 (Tabel 2.4) worden los gepresenteerd. Het samennemen van LKK2020/2021 houdt verband met de uitbraak van COVID-19.

Tabel 2.3 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2020/21

Regio	Provincie	COROP-gebied
Noord	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> • Overig Groningen • Zuid-Oost-Drenthe
Midden-Oost	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> • Het Gooi en Vechtstreek • Zuid-West Overijssel
West	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> • Oost-Zuid-Holland • Zuidoost-Zuid-Holland
Zuid	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> • Noordoost-Noord-Brabant • Noord-Limburg

Tabel 2.4 Steekproeftrekking naar regio, provincie en COROP-gebied LKK2022

Regio	Provincie	COROP-gebied
Noord	Friesland, Groningen en Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> • Noord-Friesland
Midden-Oost	Utrecht, Gelderland, Overijssel en Flevoland	<ul style="list-style-type: none"> • Flevoland • Achterhoek
West	Noord-Holland en Zuid-Holland	<ul style="list-style-type: none"> • Zaanstreek • Leiden en Bollenstreek • 's-Gravenhage • Rijnmond
Zuid	Noord-Brabant, Limburg en Zeeland	<ul style="list-style-type: none"> • Zuid-Limburg

Tot en met LKK2020/2021 zijn er steeds twee COROP-gebieden per regio geïncludeerd. Voor LKK2022 zijn de resterende COROP-gebieden meegenomen. Aangezien de 40 COROP-gebieden onevenredig zijn verdeeld over de vier regio's (er zijn 9 COROP-gebieden in Noord, 10 in Midden-Oost, 12 in West en 9 in Zuid), is het aantal COROP-gebieden per regio in de meting van LKK2022 anders dan in voorgaande metingen. Hiermee is rekening gehouden in de steekproeftrekking en wervingsprocedure: in regio West zijn er bijvoorbeeld naar verhouding meer locaties en gastouders getrokken en benaderd dan in regio Noord en Zuid, maar ook Midden-Oost.¹⁵

2.3 Respons en non-respons

Allereerst worden de gerealiseerde steekproeven en de (non)respons louter gerapporteerd voor de trekkingen van 2017-2019 en 2020/21-2022. Tot slot interpreteren we de responscijfers over de gehele onderzoeksperiode en doen we uitspraken over de representativiteit van de gegevens.

2.3.1 Respons en non-respons LKK2017-2019

Tabel 2.5 geeft weer hoe de gerealiseerde steekproef van de gecombineerde meting van LKK2017, LKK2018 en LKK2019 eruitziet. In totaal zijn er 425 opvanglocaties bezocht gedurende de eerste drie metingen (respectievelijk 93 kinderdagopvanggroepen, 99 peuteropvanggroepen, 96 buitenschoolse opvanggroepen en 137 gastouders).

¹⁵ Bij de volgende metingen van LKK2023 t/m LKK2025 worden alle 40 COROP-gebieden in drie jaar tijd bezocht. Per jaar worden er meer COROP-gebieden ingesloten om kinderopvang uit heel Nederland te betrekken.

Tabel 2.5 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2017, LKK2018 en LKK2019

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	5	6	3	6
		Groot	6	6	5	19
	Stedelijk	Klein	2	1	3	1
		Groot	4	0	2	9
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	5	11	12	6
		Groot	7	5	3	9
	Stedelijk	Klein	6	11	3	6
		Groot	7	5	9	18
West Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	4	11	6	4
		Groot	10	9	5	9
	Stedelijk	Klein	5	11	8	8
		Groot	7	10	9	14
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	6	3	6	3
		Groot	8	3	9	9
	Stedelijk	Klein	6	5	5	5
		Groot	5	2	8	11
Totaal			93	99	96	137

In Tabel 2.6 is informatie over de respons en non-respons van de gecombineerde steekproef van LKK2017, LKK2018 en LKK2019 opgenomen.¹⁶

Tabel 2.6 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2017, LKK2018 en LKK2019

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Respons	93 (33%)	99 (52%)	96 (37%)	137 (12%)
Non-respons	188 (67%)	93 (48%)	163 (63%)	966 (88%)
Totaal benaderd	281 (100%)	192 (100%)	259 (100%)	1.103 (100%) ¹⁷
Inhoudelijke reden non-respons				
Beleid	15 (8%)	6 (6%)	11 (7%)	7 (1%)
Onderzoek LKK	32 (17%)	18 (19%)	29 (18%)	203 (21%)
Onderzoek overig ¹⁸	11 (6%)	2 (2%)	6 (4%)	2 (0%)
Organisatie/opvanglocatie	69 (37%)	38 (41%)	63 (39%)	69 (7%)
Beroepskrachten	11 (6%)	10 (11%)	15 (9%)	82 (8%)
Ouders	11 (6%)	3 (3%)	10 (6%)	84 (9%)
Kinderen	3 (2%)	4 (4%)	2 (1%)	30 (3%)
Overig	34 (18%)	12 (13%)	27 (17%)	489 (51%) ¹⁹

¹⁶ Uitgebreide informatie van de (non-)respons per steekproef is te vinden in eerdere rapportages. Zie onder andere Slot et al. (2018, 2019).

¹⁷ Bij elke meting is er bij de gastouderopvang een flinke oversampling nodig, omdat bij gebruikmaking van het DUO LKK-bestand tijdens de wervingsperiode vaak blijkt dat gastouders inmiddels zijn gestopt, binnenkort gaan stoppen of tijdelijk niet actief zijn (maar wel ingeschreven). Het lijkt erop dat er in de registratie een vorm van vertraging zit. Uit ons contact met DUO en een gemeente blijkt dat dit waarschijnlijk het gevolg is van een suboptimale registratiediscipline van gastouderbureaus dan wel gemeenten.

¹⁸ Deze categorie is bij LKK2019 voor het eerst toegevoegd. Dit is gedaan omdat naast LKK ook andersoortig onderzoek een reden kan zijn waarom men niet wil meedoen (denk aan eigen onderzoek naar kwaliteit, onderzoek vanuit universiteit/hogeschool, GGD-onderzoek of Inspectie van het Onderwijs). Voor LKK2017 en LKK2018 kon deze uitsplitsing niet worden gemaakt.

¹⁹ Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van een deel van de gastouderbureaus.

2.3.2 Respons en non-respons LKK2020/21-2022

In de volgende tabellen staat informatie over de gerealiseerde steekproef van de twee afzonderlijke steekproeven van LKK2020/21 (Tabel 2.7) en LKK2022 (Tabel 2.8) en vervolgens gecombineerd (Tabel 2.9). In totaal zijn er 234 opvanglocaties bezocht gedurende deze twee metingen (respectievelijk 54 kinderdagopvanggroepen, 59 peuteropvanggroepen, 60 buitenschoolse opvanggroepen en 61 gastouders).

Tabel 2.7 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2020/21

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	1	3	2	0
		Groot	2	2	2	2
	Stedelijk	Klein	0	1	1	1
		Groot	1	3	2	5
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	1	1	3	2
		Groot	2	1	1	3
	Stedelijk	Klein	0	3	1	1
		Groot	4	1	0	1
West Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	2	4	3	0
		Groot	3	2	5	4
	Stedelijk	Klein	1	3	2	0
		Groot	2	2	2	1
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	1	2	1	1
		Groot	3	2	1	7
	Stedelijk	Klein	1	0	1	0
		Groot	0	0	2	1
Totaal			24	30	29	29

Tabel 2.8 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2022

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	1	1	3	3
		Groot	1	0	1	2
	Stedelijk	Klein	0	1	1	1
		Groot	3	4	1	4
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	4	0	3	1
		Groot	2	3	1	3
	Stedelijk	Klein	0	2	2	2
		Groot	0	1	1	3
West Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	1	4	3	1
		Groot	6	1	3	1
	Stedelijk	Klein	3	2	1	1
		Groot	5	2	3	6
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	1	0	0	1
		Groot	0	2	1	3
	Stedelijk	Klein	2	3	4	0
		Groot	1	3	3	0
Totaal			30	29	31	32

Tabel 2.9 Gerealiseerde steekproef naar kinderopvangtype LKK2020/21-2022

Regio	Urbanisatie	Grootte	N KDV	N POV	N BSO	N GO
Noord Friesland, Groningen, Drenthe	Landelijk	Klein	2	4	5	3
		Groot	3	2	3	4
	Stedelijk	Klein	0	2	2	2
		Groot	4	7	3	9
Midden-Oost Utrecht, Gelderland, Overijssel, Flevoland	Landelijk	Klein	5	1	6	3
		Groot	4	4	2	6
	Stedelijk	Klein	0	5	3	3
		Groot	4	2	1	4
West Noord-Holland, Zuid- Holland	Landelijk	Klein	3	8	6	1
		Groot	9	3	8	5
	Stedelijk	Klein	4	5	3	1
		Groot	7	4	5	7
Zuid Noord-Brabant, Limburg, Zeeland	Landelijk	Klein	2	2	1	2
		Groot	3	4	2	10
	Stedelijk	Klein	3	3	5	0
		Groot	1	3	5	1
Totaal			54	59	60	61

In de volgende tabellen staat informatie over de respons en non-respons van de twee afzonderlijke steekproeven van LKK2020/21 (Tabel 2.10) en LKK2022 (Tabel 2.11) en vervolgens gecombineerd (Tabel 2.12). In vergelijking met de eerste drie metingen, is personeelstekort apart geïnventariseerd als reden om niet deel te nemen. In de LKK2017-2019 werden personeelstekorten geschaard onder organisatie/opvanglocatie. Tevens is COVID-19 als extra categorie geïnventariseerd. LKK heeft in lijn met de nationale maatregelen de bezoeken in de sector op meerdere momenten stilgelegd. Deze non-responscategorie betreft dus locaties die geen externe bezoekers wilden toelaten in verband met besmettingsgevaar, terwijl dit wel weer was toegestaan in de sector. Het gaat dus enkel om locaties die strengere maatregelen ten aanzien van extern bezoek hanteerden dan vanuit de overheid werden opgelegd.

Tabel 2.10 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2020/21

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Respons	24 (52%)	30 (41%)	29 (42%)	29 (15%)
Non-respons	22 (48%)	43 (59%)	40 (58%)	169 (85%)
Totaal benaderd	46 (100%)	73 (100%)	69 (100%)	198 (100%)

Inhoudelijke reden non-respons

Beleid	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	13 (8%)
Onderzoek LKK	5 (23%)	1 (2%)	4 (10%)	32 (19%)
Onderzoek overig	2 (9%)	3 (7%)	3 (8%)	44 (26%)
Organisatie/opvanglocatie	3 (14%)	10 (23%)	6 (15%)	5 (3%)
Personeelstekort	4 (18%)	4 (9%)	11 (28%)	0 (0%)
Beroepskrachten	1 (5%)	1 (2%)	3 (8%)	8 (5%)
COVID-19	5 (23%)	5 (12%)	5 (13%)	0 (0%)
Ouders	2 (9%)	0 (0%)	3 (8%)	7 (4%)
Kinderen	0 (0%)	0 (0%)	2 (5%)	6 (4%)
Overig	0 (0%)	19 (44%)	3 (5%)	54 (32%) ²⁰

²⁰ Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van een deel van de gastouderbureaus.

Tabel 2.11 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2022

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Respons	30 (29%)	29 (44%)	31 (36%)	32 (19%)
Non-respons	73 (71%)	37 (56%)	54 (64%)	133 (81%)
Totaal benaderd	103 (100%)	66 (100%)	85 (100%)	165 (100%)

Inhoudelijke reden non-respons

Beleid	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	7 (5%)
Onderzoek LKK	8 (11%)	2 (5%)	1 (2%)	16 (12%)
Onderzoek overig	13 (18%)	9 (24%)	6 (11%)	31 (23%)
Organisatie/opvanglocatie	13 (18%)	5 (7%)	11 (20%)	10 (8%)
Personeelstekort	7 (10%)	2 (5%)	9 (17%)	4 (3%)
Beroepskrachten	4 (5%)	5 (7%)	2 (4%)	11 (8%)
COVID-19	0 (0%)	0 (0%)	3 (6%)	0 (0%)
Ouders	2 (3%)	4 (11%)	2 (4%)	2 (2%)
Kinderen	1 (1%)	1 (3%)	0 (0%)	4 (3%)
Overig	25 (34%)	9 (24%)	20 (37%)	48 (36%) ²¹

Tabel 2.12 Respons en redenen van non-respons per kinderopvangtype LKK2020/21-2022

Respons en redenen non-respons	KDV N (%)	POV N (%)	BSO N (%)	GO N (%)
Respons	54 (36%)	59 (42%)	60 (39%)	61 (17%)
Non-respons	95 (64%)	80 (58%)	94 (61%)	302 (83%)
Totaal benaderd	149 (100%)	139 (100%)	154 (100%)	363 (100%)

Inhoudelijke reden non-respons

Beleid	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	20 (7%)
Onderzoek LKK	13 (14%)	3 (4%)	5 (5%)	48 (16%)
Onderzoek overig	15 (16%)	12 (15%)	9 (10%)	75 (25%)
Organisatie/opvanglocatie	16 (17%)	15 (19%)	17 (18%)	15 (5%)
Personeelstekort	11 (12%)	6 (8%)	20 (21%)	4 (1%)
Beroepskrachten	5 (5%)	6 (8%)	5 (5%)	19 (6%)
COVID-19	5 (5%)	5 (6%)	8 (9%)	0 (0%)
Ouders	4 (4%)	4 (5%)	5 (5%)	9 (3%)
Kinderen	1 (1%)	1 (1%)	2 (2%)	10 (3%)
Overig	25 (26%)	28 (35%)	23 (24%)	102 (34%) ²¹

2.3.3 Respons, non-respons en representativiteit LKK

Al met al is er bij LKK2020/2021 en LKK2022 – ondanks de verstoringen door de coronapandemie – een vrij goede respons gerealiseerd onder de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. Het streefaantal van 128 kwaliteitsmetingen (32 per kinderopvangtype) per jaar is echter net niet gehaald. Bij de steekproef van LKK2020/2021 speelde mee dat we tot ver in 2022 bezig waren met werven op basis van de steekproeftrekking uit 2020 en we gaandeweg merkten dat de registratiegegevens van de organisaties en locaties steeds minder accuraat waren, vooral ten aanzien van de gastouderopvang. Vermoedelijk zijn er in de coronaperiode betrekkelijk veel gastouders gestopt met de opvang van kinderen.

De respons onder de peuteropvang blijkt al jaren stabiel en betrekkelijk hoog, ook bij LKK2020/2021 en LKK2022. De respons onder de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang is iets lager bij LKK2022 vergeleken met LKK2020/2021. Maar in vergelijking met de eerste drie metingen (LKK2017 t/m LKK2019) is de positieve respons bij de gecombineerde

²¹ Deze categorie wordt vooral gevuld door de groepsgewijze benadering van een deel van de gastouderbureaus.

meting van LKK2020/2021 en LKK2022 onder de kinderdagopvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang hoger: 36% versus 33% voor kinderdagopvang; 39% versus 37% voor buitenschoolse opvang; 17% versus 12% voor gastouderopvang. Vooral de stijging onder de gastouderopvang valt in positieve zin op. Onder de peuteropvang is de respons gedaald (42% versus 52%), maar nog altijd het hoogst van alle kinderopvangtypen.

Tabel 2.13 Redenen van non-respons LKK2017 t/m LKK2022²²

Categorie	Voorbeelden redenen non-respons
Beleid	o.m. druk met invoering van Wet Innovatie en Kwaliteit Kinderopvang (IKK) (register, nieuwe beroepskracht/kind-ratio e.d.), Wet Harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk en Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG).
Onderzoek LKK	o.m. 'geen interesse', 'slechte ervaring met onderzoek', 'ongunstige timing', 'te belastend', 'zien nut niet in van onderzoek', 'te tijdrovend', 'geen meerwaarde', 'willen geen video-opnamen binnen de locatie', 'willen niet met meer dan één locatie mee doen' (bij verzoek via schaduwsteekproeftrekking om met meer dan één locatie mee te doen).
Onderzoek overig	o.m. 'doen nooit mee aan onderzoek', 'pas aan onder onderzoek meegedaan', 'GGD-inspectie is net langs geweest', 'audit vanuit gemeente'.
Organisatie/opvanglocatie	o.m. 'te hoge werkdruk', 'te veel onrust in de organisatie', 'groeivende vraag', 'geen toestemming van management', 'ziekte van leidinggevende', 'midden in intensief veranderings- of scholingstraject', 'experimentele locatie', 'zitten in een hectische periode', 'te onregelmatige opvang', 'grote wijziging in de organisatie', 'zitten in overname', 'geselecteerde groep/locatie/gastouder is niet representatief voor de organisatie'.
Personeelstekort	o.m. 'op de groep staat een tijdelijke invaller', 'personeelstekort', 'te veel personele wisselingen', 'de groep draait minder dagen', 'onregelmatige bezetting'.
Beroepskrachten	o.m. 'zwanger(schapsverlof)', 'sterfgeval in nabije omgeving', 'overspannen', 'hoog ziekteverzuim', 'wil niet bekeken worden', 'twijfel aan eigen kwaliteit', 'vakantie', 'oppasoma's of -opa's zijn hier ongeschikt voor', 'oppasgrootouder/oma wil dit niet', 'familiaire opvang', 'privé omstandigheden', 'te zeer inbreuk op privacy', 'hoge leeftijd van gastouder'.
Corona	o.m. 'vanwege uitbraakgevaar laten wij geen ouders maar ook geen personen van buiten op de groep', 'te veel zieken', 'er zijn momenteel te veel besmettingen', 'geen onnodige risico's willen nemen', 'ouders willen dit niet in coronatijd'.
Ouders	o.m. 'weigeren video-opnamen kinderen', 'geen toestemming willen geven voor 'vreemden' over de vloer', 'te weinig ingevulde toestemmingsformulieren van ouders', 'vraagouders willen geen andere personen in privé-domein toelaten'.
Kinderen	o.m. 'kinderen zijn te kwetsbaar', 'te veel kinderen met extra ondersteuningsbehoeften op de groep', 'geen verstoring willen van de alledaagse uitvoeringspraktijk'.
Overig	o.m. 'geen contact (kunnen) krijgen', 'weigering zonder opgaaf van reden', 'geen terugkoppeling van organisatie/locatie/gastouder(bureau) ontvangen', 'stopt binnenkort met opvang', 'cancelen van reeds ingeplande kwaliteitsmeting wegens verzadiging van de regio of kinderopvangtype', 'niet ingepland krijgen', 'te ingewikkelde logistieke puzzel met beschikbaarheid van observatoren en beschikbaarheid en bereikbaarheid van locatie/gastouder', 'op laatste moment om onduidelijke reden afblazen van reeds ingeplande observatie'.

Bij de gecombineerde meting van LKK2020/2021 en LKK2022 is de belangrijkste reden om niet mee te doen verbonden aan de organisatie/opvanglocatie. Dit geldt zowel voor de kinderdagopvang als peuteropvang. Tabel 2.13 geeft een impressie van de inhoudelijke

²² Jaarlijks wordt aan het einde van de kwaliteitsmeting een belronde onder een klein aantal (5 tot 10) weigerende kinderopvangorganisaties gehouden om de redenen nog iets scherper neer te kunnen zetten en om lessen uit te trekken voor een volgende meting.

redenen. Binnen de buitenschoolse opvang lijkt het personeelstekort de belangrijkste reden te zijn om niet mee te doen aan LKK. Voor de gastouders is het onderzoek zelf (LKK, maar vooral ander onderzoek) de belangrijkste reden om deelname af te slaan. Dit beeld komt op hoofdlijnen overeen met de redenen van non-respons bij LKK2017 t/m LKK2019. Ook toen was voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang een aan de organisatie/opvanglocatie gerelateerde reden de oorzaak om af te zien van deelname. Met de toevoeging van de non-responscategorie 'personeelstekort' is nu bekend dat dit vooral speelt binnen de buitenschoolse opvang. Het LKK-onderzoek was voor de gastouderopvang toen de belangrijkste reden om niet mee te doen, nu lijkt vooral ander onderzoek de belangrijkste reden te zijn.

Omdat de representativiteit van de steekproeven een belangrijke rol speelt in de interpretatie van de resultaten, worden verschillende bevindingen naast elkaar gelegd om een oordeel te vellen over de representativiteit van de data. Allereerst zijn de steekproeftrekkingen uitgevoerd volgens een gestratificeerd steekproefmodel om representatieve spreiding over regio's, urbane en rurale gebieden, en grootte van opvangaanbieders te garanderen. Daarnaast zijn verschillende aanvullende analyses gedaan ten aanzien van de jaarlijkse steekproeven om de representativiteit van de gegevens verder te beoordelen. Zoals hierboven beschreven, is de positieve respons in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse goed te noemen. In vergelijking met veel ander sociaalwetenschappelijk onderzoek in opvang en onderwijs, is de respons zelfs relatief hoog. Ook laten analyses van de non-respons geen aanleiding zien om te concluderen dat de positieve respons vertekend is. Dat de redenen van non-respons gedurende de verschillende meetjaren (ook na de pandemie) vergelijkbare patronen zien, is tevens positief voor de rolling sample methode en het combineren van steekproeven. Tot slot, zijn de GGD inspectiegegevens van de steekproeven van 2017-2019 (in het jaar vóór, tijdens en ná de meting: dus 3 meetmomenten per locatie) bekeken en vergeleken met de landelijke GGD inspectiedata. Deze analyse laat zien dat aan LKK-deelnemende locaties in vergelijkbare mate gerapporteerde overtredingen hebben volgens de GGD-inspectiegegevens.. Op basis van deze verschillende bevindingen concluderen we dat de steekproeven voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang als representatief kunnen worden gezien.

Een uitzondering betreft de gastouderopvang. Hoewel inspanningen om de respons te verhogen in de afgelopen jaren succesvol bleken te zijn en de respons in de metingen van 2020/2021 en 2022 hoger was (gemiddeld 17% ten opzichte van gemiddeld 12% in de metingen van 2017-2019), moet net als eerdere jaren geconcludeerd worden dat de steekproef van de gastouders niet als representatief gezien kan worden voor de gehele gastouderopvang. Mogelijkerwijs geeft de steekproef een te positief beeld van de situatie in Nederland. Er is al een aantal jaren sprake van een daling van het aantal gastouders (ruim 60% tussen 2013 en oktober 2023²³) wat kan duiden op een verandering in de populatie gastouders. Er lijkt een professionaliseringsslag gaande blijkens uit een toename in het gemiddeld aantal opgevangen kinderen (in 2023 gemiddeld 5,1 ten opzichte van 2,1 in 2013) en een afname van familiale gastouderopvang. Daarom moeten de conclusies ten aanzien van de gastouderopvang voorzichtig behandeld worden.

²³ Boogaard en Bollen (2022) en kwartaalrapportages kinderopvang die via www.rijksoverheid.nl gepubliceerd worden.

2.4 Werving en toestemmingsprocedure

Per email worden een uitnodigingsbrief en een informatiebrief gestuurd aan de contactpersonen van de geselecteerde opvanglocaties.²⁴ De uitnodigingsmail wordt gericht aan de opvanglocatie.²⁵ De informatiebrief is bedoeld voor de organisatie.²⁶ De contactpersoon kan daarmee relevante betrokkenen, zoals collega's en leidinggevenden, inlichten. Ook bevat de brief verwijzingen naar filmpjes en ander materiaal op de LKK-website (www.monitorlkk.nl), welke gebruikt kunnen worden bij het informeren, enthousiasmeren en motiveren van pedagogisch medewerker/gastouders en ouders om mee te doen.

Bij de benadering wordt tevens een aanbevelingsbrief gevoegd van nagenoeg de voltallige branche (Brancheorganisatie Kinderopvang, Branchevereniging Maatschappelijke Kinderopvang, KennisNetwerk GastouderOpvang, Nysa, PPINK, bdKO, BOinK en Voor Werkende Ouders), ondertekend door de Minister van SZW, eveneens om de positieve respons te stimuleren. In deze brief wordt het belang van het onderzoek voor de algehele kinderopvangsector door de branche zelf onderstreept en worden alle organisaties en gastouders met klem verzocht medewerking te verlenen aan de kwaliteitsmeting.

Sinds 2020 worden de directeur-bestuurder van kinderopvangorganisaties en gastouderbureaus waarvan we twee of meer locaties respectievelijk gastouders hebben getrokken, apart benaderd met een mailing op naam en functie. In deze mailing wordt gewag gemaakt van de benaderde locaties/gastouders en wordt hen op het hart gedrukt dat deelname van groot belang is voor het verkrijgen van een goed beeld van de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang en dat we hopen dat de aangeschreven directeur-bestuurder in de informatievoorziening en communicatie met de contactpersonen van de betreffende locaties/gastouders deelname wil stimuleren.

In de uitnodigingsbrief worden de aanleiding en het doel van de LKK uitgelegd. In de informatiebrief wordt uitgelegd hoe de werkwijze van de kwaliteitsmeting er in de praktijk uitziet. Als dank en waardering voor de deelname wordt een individuele terugkoppeling over de kwaliteit op de groep met *tips* en *tops* in het vooruitzicht gesteld, evenals een boekenbon voor kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang en een onkostenvergoeding voor gastouderopvang.²⁷

²⁴ Omdat niet voor alle geselecteerde opvanglocaties correspondentiegegevens beschikbaar zijn in het eerder opgestuurde DUO LRK-bestand, worden deze – waar mogelijk – via een aanvullende zoekopdracht op het internet gecombineerd. Daarbij wordt ook gebruik gemaakt van de laatste gegevens op www.landelijkregisterkinderopvang.nl.

²⁵ In het geval van de gastouderopvang, in principe aan de individuele gastouders. Niet alle individuele gastouders zijn in het LRK-bestand gekoppeld aan een gastouderbureau. Zowel individuele gastouders als gastouderbureaus staan in het LRK als contactpersoon voor gastouders. De benadering van gastouderopvang wijkt daarmee af van de benadering van kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang waar het vrijwel altijd contactpersonen van een organisatie betreft. Bij gastouders met meerdere opvangadressen (welke dus vaker voorkomen in het LRK-bestand, met diverse registratienummers en opvanglocaties), wordt de geselecteerde opvanglocatie aangehouden.

²⁶ In het geval van de gastouderopvang, het gastouderbureau.

²⁷ Vanaf LKK2018 is besloten om deelname van gastouders extra te belonen met een boekenbon van € 50 i.p.v. € 20 voor de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang, om zo de deelname onder gastouders te bevorderen.

Na de mailing worden de contactpersonen telefonisch benaderd door getrainde matchmakers. Bij het bellen wordt rekening gehouden met de openingstijden van de typen kinderopvang. Zo is de buitenschoolse opvang vaak pas na schooltijd goed bereikbaar en in de peuteropvang zijn de openingstijden doorgaans korter dan in de kinderdagopvang. Kinderdagopvang is in principe op alle dagen van de week bereikbaar, ook in vakantieperioden. Met de gastouders is soms ook buiten de reguliere werktijden om contact gelegd en onderhouden, zowel per mail, telefonisch als Whatsapp.

Bij de werving is het vooral lastig om in contact te komen met de aangeschreven gastouders. Daarom worden gastouderbureaus rechtstreeks benaderd, in plaats van indirect via de individuele gastouders, in het geval we van een gastouderbureau meerdere gastouders hebben geselecteerd. Bij een gastouderbureau zijn doorgaans de meest actuele correspondentiegegevens van de gastouders bekend en is ook bekend of de gastouder momenteel kinderen opvangt.²⁸ De gastouderbureaus worden vervolgens gevraagd om op korte termijn actief contact te leggen met de geselecteerde gastouder waar zij een bemiddelingsrelatie mee hebben en gastouders te motiveren tot deelname aan de kwaliteitsmeting. Bij monitoring van de (non-)respons onder de gastouderopvang is gebleken dat deze procedure niet altijd het gewenste resultaat oplevert, waardoor we de directeuren/bestuurders van de grote gastouderbureaus persoonlijk hebben aangeschreven om hun bemiddelaars te motiveren om gastouders voor de LKK te werven. Ook dat levert helaas niet altijd het gewenste resultaat op. Bovendien zijn gastouderbureaus (zeer) terughoudend in het verstrekken van persoonlijke gegevens als emailadres en/of telefoonnummer voor rechtstreekse benadering, mede vanwege de regels rondom AVG.

In de opvolgende bevestigingsmail wordt de contactpersoon vanuit de organisatie/opvanglocatie voor de LKK gevraagd om een schema in te vullen met daarin een overzicht van de groepen en de dagen waarop deze groepen operationeel zijn. Dit is nodig om op willekeurige wijze een groep te kunnen selecteren ingeval er twee of meer groepen op de geselecteerde opvanglocatie waren. Bij de gastouders wordt er in principe voor gekozen om de kwaliteit te meten op de dag dat de meeste kinderen worden opgevangen, in geval er op verschillende dagen een uiteenlopend kindertal is. Aan de gastouders wordt aanvullend gevraagd of het opvang aan (eigen) huis betreft of bij de kinderen thuis (het huis van de vraagouders) en of er ook eigen kinderen op de opvanglocatie zijn.

Nadat deelname door de contactpersoon wordt bevestigd, wordt de *informed consent* procedure gestart. *Informed consent* staat voor actieve instemming met deelname en toestemming voor het verrichten van de kwaliteitsmetingen op basis van complete informatie over het onderzoek. Speciaal hiervoor gemaakte brieven, informatiefolders en het toestemmingsformulier worden naar de deelnemende locaties/gastouders gestuurd. Daar worden ze door de contactpersonen gedeeld met de pedagogisch medewerkers en de ouders van de kinderen in de groepen die in aanmerking komen voor het onderzoek.²⁹ Er is ook een

²⁸ Zoals gezegd is er in het DUO LRK-bestand sprake van een registratieachterstand.

²⁹ Er wordt gewerkt met actieve toestemming op basis van volledige informatie over het doel van het onderzoek, de onderzoeksmethoden en de vertrouwelijke behandeling van de gegevens. Het formulier vermeldt expliciet het recht van een informant of de ouder van een kind om zich te allen tijde uit het onderzoek terug te trekken en de gegevens die op de informant betrekking hebben te doen vernietigen.

poster voor ouders die (bij de deur) op de groep kan worden gehangen met informatie over de werkwijze van LKK.

Nadat de groep voor de kwaliteitsmeting is geselecteerd, wordt contact gelegd met de contactpersoon voor het maken van een afspraak. In dat contact wordt nog gevraagd naar:

- 1) Het dagschema (voor het inplannen van de video-opnamen gedurende het bezoek);
- 2) De toestemmingsformulieren voor deelname aan het onderzoek en de video-opnamen van diverse pedagogische situaties, waarvoor het nodige geregeld moet worden.

Bij de planning van de kwaliteitsmetingen wordt rekening gehouden met de landelijke feestdagen en regionale spreiding van de (voorjaars-, mei- en zomer-)vakantie. De kwaliteitsmetingen worden uitgevoerd op dagen waarop sprake is van een regulier programma met normale bezetting.

2.4.1 Aanpassingen in het kader van COVID-19

We hechten er waarde aan dat de metingen van vooral LKK2020/2021, en in mindere mate LKK2022, ernstig zijn verstoord door de uitbraak van COVID-19. Kort na de start van de wervingsprocedure van LKK2020 brak het coronavirus uit, met alle gevolgen van dien. Locaties werden tijdelijk gesloten, er kwam coronabeleid met noodopvang voor kinderen van ouders in cruciale groepen en met de opleving van het virus werden de regels strenger en bij de terugdringing van het virus werden de regels versoepeld. Het voert te ver om in detail uit te weiden over de verschillende fasen in het coronatijdperk, de tijdlijn van de maatregelen van overheidswege en de wisselende gevolgen hiervan voor de kinderopvangsector in het algemeen en de opvang van kinderen in het bijzonder, maar feit is dat de LKK-metingen van 2020/2021 en 2022 hierdoor ernstig zijn ontregeld. In die tijd is er, conform de landelijke richtlijnen, vanuit LKK een coronaprotocol ontwikkeld en toegepast om de onregelmatige kwaliteitsmetingen toch naar behoren uit te kunnen voeren. Desondanks speelde corona ons langere tijd op directe of meer indirecte wijze parten, bijvoorbeeld omdat er meer ziekteverzuim was onder het personeel of dat kinderopvangorganisaties en gastouders liever het zekere voor het onzekere namen, en geen observatoren van buiten op de groep toelieten – mede ingegeven door bezorgde pedagogisch medewerkers en/of ouders. Ook het vasthouden van een stabiel en goed ingewerkt team van matchmakers en getrainde observatoren was in deze ongewisse periode lastig: de onregelmatige werkzaamheden voor LKK resulteerde in onzekere inkomsten. Tussentijds moesten nieuwe matchmakers en observatoren worden getraind om de kwaliteitsmetingen doorlopend uit te kunnen voeren.

2.5 Meetinstrumenten

Om uitspraken te kunnen doen over de kwaliteit van de kinderopvang is gebruik gemaakt van zowel observatie-instrumenten als gestructureerde vragenlijsten. De verschillende instrumenten worden in de volgende secties toegelicht.

2.5.1 Observatie-instrumenten

Er zijn verschillende observatie-instrumenten gebruikt die zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen en het type voorziening; zie Tabel 2.14 voor een overzicht.

Tabel 2.14 Overzicht van observatie-instrumenten naar leeftijd

	Kinderdag- en gastouderopvang baby's	Kinderdag- en gastouderopvang peuters	Peuteropvang peuters	BSO en gastouderopvang schoolkinderen
Live observaties				
Interacties in de groep/gastgezin	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Infant	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) Toddler	Classroom Assessment Scoring System (CLASS) pre-K
Groep of gastgezin geheel: omgevingschalen	Infant en Toddler Environmental Rating Scale (ITERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	Early Childhood Environmental Rating Scale (ECERS-R)	BSO observatieschaal
	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)	Family Child Care Environmental Rating Scale (FCCERS-R)		
Video-opnamen³⁰				
Interactievaardigheden pm-er (codering achteraf door het NCKO)	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen	NCKO-interactieschalen

De observaties zijn deels ter plekke uitgevoerd ('live') en deels achteraf gecodeerd van video. Verder zijn er zowel instrumenten die de algehele als specifieke aspecten van de kwaliteit op groepsniveau in kaart brengen. Om vergelijkingen te kunnen maken met voorgaande metingen van de kwaliteit van de kinderopvang door het NCKO (voorschoolse kinderopvang) en Kohnstamm Instituut (buitenschoolse kinderopvang), zijn de video-opnamen die in het kader van de LKK-metingen zijn verzameld, extern beoordeeld door het NCKO respectievelijk het Kohnstamm Instituut met behulp van de NCKO-interactieschalen.

De instrumenten uit voorgaande metingen zijn aangevuld met andere observatie-instrumenten die deels dezelfde en deels andere, meer specifieke, kwaliteitsaspecten in kaart brengen. Globaal zijn er twee soorten instrumenten. De NCKO-interactieschalen en de verschillende versies van de Classroom Assessment Scoring System (CLASS) brengen de interacties, oftewel de *proceskwaliteit* in de groep in beeld, terwijl de omgevingschalen meer globale maten zijn voor het meten van de algehele kwaliteit, inclusief structurele kwaliteitskenmerken zoals de inrichting van de omgeving en het activiteiten aanbod.

2.5.1.1 CLASS raamwerk

De Classroom Assessment Scoring System (CLASS) is ontwikkeld in de Verenigde Staten en heeft een sterke theoretische basis in ontwikkelingspsychologische en onderwijskundige theorieën over hoe een gezonde ontwikkeling eruit ziet bij kinderen en hoe die het best ondersteund kan worden, waaronder de attachmenttheorie. In de kern betekent dit dat interacties die kinderen hebben met de pedagogisch medewerkers, andere kinderen en hun omgeving centraal staan. Het conceptuele raamwerk van de CLASS is hetzelfde voor de gehele

³⁰ Video-opnamen worden tevens gemaakt om het welbevinden en de betrokkenheid van (individuele) kinderen in kaart te brengen. Deze resultaten maken geen deel uit van de huidige rapportage en worden in een latere afzonderlijke rapportage meegenomen.

kindertijd (0-18 jaar) met aandacht voor zowel emotioneel-affectieve elementen van deze interacties, als ook aspecten die betrekking hebben op het ondersteunen van het reguleren van gedrag, en aandacht voor de ondersteuning van de brede sociaal-emotionele, cognitieve en talige competentieontwikkeling van kinderen. De vertaalslag van het algemene raamwerk naar het gewenste handelen van pedagogisch medewerkers in de dagelijkse praktijk is afhankelijk van de leeftijd van het kind. Om die reden bestaan er verschillende leeftijdsversies van de CLASS. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van drie verschillende versie, zie Tabel 2.15.

Tabel 2.15 Verschillende leeftijdsversies van de CLASS

	CLASS Infant (0-1.5/2 jarigen)	CLASS Toddler (1.5/2-4 jarigen)	CLASS Pre-K (4-12 jarigen)
Domeinen	Dimensies		
Emotionele kwaliteit	Relationele sfeer	Positieve sfeer Negatieve sfeer	Positieve sfeer Negatieve sfeer
	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker Aandacht voor kindperspectief Begeleiding van gedrag	Sensitiviteit van de pedagogisch medewerker Aandacht voor kindperspectief Begeleiding van gedrag Productiviteit Educatieve werkvormen
Educatieve kwaliteit	Faciliteren van exploratie	Faciliteren van leren en ontwikkeling Kwaliteit van feedback	Conceptontwikkeling Kwaliteit van feedback
	Ondersteuning van de taalontwikkeling	Stimuleren van taalontwikkeling	Stimuleren van taalontwikkeling

De opbouw van de CLASS volgt een hiërarchische structuur met op het hoogste niveau de domeinen, bijvoorbeeld Emotionele kwaliteit of Educatieve kwaliteit. Binnen elk domein zijn er verschillende kwaliteitsdimensies gedefinieerd en elke dimensie bestaat weer uit drie of vier indicatoren waarop specifiek gelet moet worden tijdens de observaties. De indicatoren beschrijven concreet welk type gedragingen of processen in welke mate aan de orde moeten zijn voor een bepaald kwaliteitsoordeel. De handleiding van de CLASS geeft uitgebreide en concrete voorbeelden van deze criteriumgedragingen. Tijdens het observeren maken observatoren notities die passen bij elk van de indicatoren. Op basis van deze notities geven zij na afloop van de observatie per dimensie een score op een schaal van 1 tot 7, waarbij de scores 1 en 2 aangeven dat kwaliteit van de processen in de groep op desbetreffende dimensie *laag* is (het gewenste gedrag komt niet/nauwelijks voor), scores tussen 3 en 5 een *middenniveau van kwaliteit* aangeven (het gewenste gedrag komt wisselend/soms voor), en de scores 6 en 7 op *hoge kwaliteit* wijzen (het gewenste gedrag komt vaak of consistent voor).

Voor de CLASS Infant is gebruik gemaakt van de Engelstalige handleiding³¹ (omdat er voor deze meer recente versie van de CLASS nog geen vertaling beschikbaar was) en trainingsmateriaal uit de VS, met Nederlandstalig videomateriaal als aanvulling. Voor de CLASS Toddler en Pre-K zijn er Nederlandse vertalingen van de handleiding gebruikt en ook Nederlandstalig videomateriaal³². Er is ten behoeve van de CLASS Pre-K training gebruik

³¹ Hamre et al. (2014)

³² Slot et al. (2011a, 2011b).

gemaakt van videomateriaal verzameld op buitenschoolse opvanggroepen. Alle trainingen zijn uitgevoerd door een ervaren en gecertificeerde trainer. Alle observatoren zijn getraind in de CLASS Toddler, die fungeerde als ankerpunt. Daarna zijn alle observatoren getraind in de Infant versie en de Pre-K versie, zodat alle observatoren inzetbaar waren in meerdere opvangtypen en voor meerdere leeftijdsgroepen. Na de training, hebben de observatoren testvideo's gescoord en zijn de scores vergeleken met de scores van de trainers. Observatoren mochten aan het werk als zij minimaal 80% overeenstemming hadden met de scores van de trainers. De gemiddelde overeenstemming betreft: Infant 89.7%, Toddler 89.0%, Pre-K 89.7%. De observaties werden uitgevoerd volgens de protocollen voor het betreffende type voorziening en leeftijdssamenstelling van de groep (zie Veldwerkprocedure).

CLASS Infant

De CLASS infant wordt gebruikt voor het beoordelen van de interacties op vier kwaliteitsdimensies. *Relationeel klimaat* omvat de positieve sfeer in de groep, waarin sprake is van een warme, affectieve band tussen de kinderen en de pedagogisch medewerkers die gekenmerkt wordt door fysieke nabijheid en het ontbreken van negativiteit. *Sensitiviteit* verwijst naar de mate waarin er responsief en adequaat gereageerd wordt op de behoeften van kinderen en in hoeverre de kinderen zich op hun gemak voelen bij de pedagogisch medewerkers. *Faciliteren van exploratie* beoordeelt de mate waarin de pedagogisch medewerkers betrokken zijn bij de kinderen en hun spel of activiteiten en in hoeverre hij/zij kinderen hierin kindgericht aanmoedigt en stimuleert tot exploratie. *Ondersteuning van de vroege taalontwikkeling* staat voor de kwaliteit van de interacties die gericht zijn op het aanbieden van een rijk taalaanbod en een stimulerende omgeving die kinderen uitdaagt om taal te ontwikkelen.

Er kunnen twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste twee dimensies (relationeel klimaat en sensitiviteit) en Educatieve kwaliteit omvat de andere twee dimensies (faciliteren van exploratie en ondersteuning van de vroege taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor beide typen: kinderdagopvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .80 en .88). De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor beide typen: kinderdagopvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .84 en .84).

CLASS Toddler

De CLASS Toddler kent acht kwaliteitsdimensies. *Positieve sfeer* staat voor de mate waarin de interacties in de groep tussen medewerker en kinderen en tussen kinderen onderling warmte, wederzijds respect en plezier laten zien. *Negatieve sfeer* geeft de mate weer waarin er negatief gedrag voorkomt van de kant van de medewerker of de kinderen, bijvoorbeeld bits reageren, boosheid tonen, kleineren, expliciet negeren, fysiek reguleren van gedrag, en ruziemaken. De schaal wordt zo gecodeerd, aangegeven met R ('reversed'), dat een hoge score betekent dat er weinig of geen negativiteit is. *Sensitiviteit* is de mate waarin de medewerker zich bewust is van de behoeften van individuele kinderen in de groep, met name gevoelens van onzekerheid of verdriet, en daarop adequaat inspelt. *Aandacht voor kindperspectief* geeft aan in welke mate in de interacties aangesloten wordt op de interesses van de kinderen, initiatief en keuzevrijheid wordt gegeven aan kinderen en zelfstandigheid wordt bevorderd. *Begeleiding van gedrag* staat voor de mate waarin de medewerker in staat is het gedrag van de kinderen in goede banen te leiden, negatief gedrag zoals niks doen of

ruziemaken, te voorkomen of weer om te zetten in positief en productief spel- en taakgericht gedrag, en heeft zowel betrekking op het gedrag van afzonderlijke kinderen als op het functioneren van de groep als geheel. *Faciliteren van leren en ontwikkeling* verwijst naar de mate waarin de medewerker de denkontwikkeling en kennisverwerving van kinderen bevordert door activiteiten aan te bieden die redeneren en het ontdekken van verbanden uitlokken en door kinderen bij deze activiteiten te begeleiden. *Kwaliteit van de feedback* is de mate waarin de reacties van de medewerker op wat kinderen doen of zeggen bijdraagt aan de competentieontwikkeling en kennisverwerving van kinderen, en hen stimuleert verder te gaan met hun activiteiten. *Stimuleren van de taalontwikkeling* staat voor de mate waarin de medewerker het gebruik van taal door kinderen uitlokt en aanmoedigt, bijvoorbeeld door vragen te stellen, en hun taalgedrag modelleert door zelf de eigen handelingen te verwoorden en door gevorderde taal (nieuwe, moeilijke woorden) in te brengen in gesprekken.

Er kunnen twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste vijf dimensies (positieve en negatieve sfeer, sensitiviteit, aandacht voor kindperspectief en begeleiding van gedrag) en Educatieve kwaliteit omvat de overige drie dimensies (faciliteren leren, kwaliteit van feedback, stimuleren taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor alle typen: kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .74, .73 en .80) De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor alle typen: kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .83, .82 en .87).

CLASS Pre-K

De CLASS Pre-K omvat tien kwaliteitsdimensies. *Positieve sfeer* staat voor de mate waarin de interacties in de groep tussen medewerker en kinderen en tussen kinderen onderling warmte, wederzijds respect en plezier laten zien. *Negatieve sfeer* geeft de mate weer waarin er negatief gedrag voorkomt van de kant van de medewerker of de kinderen, bijvoorbeeld bits reageren, boosheid tonen, kleineren, expliciet negeren, fysiek reguleren van gedrag, en ruziemaken. De schaal wordt zo gecodeerd, aangegeven met R, dat een hoge score betekent dat er weinig of geen negativiteit is. *Sensitiviteit* is de mate waarin de medewerker zich bewust is van de behoeften van individuele kinderen in de groep, met name van gevoelens van onzekerheid of verdriet, en daarop adequaat inspeelt. *Aandacht voor kindperspectief* geeft aan in welke mate in de interacties aangesloten wordt op de interesses van de kinderen, initiatief en keuzevrijheid wordt gegeven aan kinderen en zelfstandigheid wordt bevordert. *Begeleiding van gedrag* staat voor de mate waarin de medewerker in staat is het gedrag van de kinderen in goede banen te leiden, negatief gedrag zoals niks doen of ruziemaken, te voorkomen of weer om te zetten in positief en productief spel- en taakgericht gedrag, en heeft zowel betrekking op het gedrag van afzonderlijke kinderen als op het functioneren van de groep als geheel. *Productiviteit* verwijst naar het efficiënt benutten van de tijd waarin er aanbod is om te zorgen dat kinderen bezig kunnen zijn. *Educatieve werkvormen* omvat verschillende strategieën, aanbiedingsvormen en materialen die medewerkers gebruiken om kinderen maximaal te betrekken in spel en activiteiten. *Conceptontwikkeling* verwijst naar de mate waarin de medewerker de denkontwikkeling en kennisverwerving van kinderen bevordert door activiteiten aan te bieden die redeneren en het ontdekken van verbanden uitlokken en door kinderen bij deze activiteiten te begeleiden. *Kwaliteit van de feedback* is de mate waarin de reacties van de medewerker op wat kinderen doen of zeggen bijdraagt aan

de competentieontwikkeling en kennisverwerving van kinderen, en hen stimuleert verder te gaan met hun activiteiten. *Stimuleren van de taalontwikkeling* staat voor de mate waarin de medewerker het gebruik van taal door kinderen uitlokt en aanmoedigt, bijvoorbeeld door vragen te stellen, en hun taalgedrag modelleert door zelf de eigen handelingen te verwoorden en door gevorderde taal (nieuwe, moeilijke woorden) in te brengen in gesprekken.

In lijn met de CLASS Toddler kunnen er twee bredere kwaliteitsdomeinen onderscheiden worden. Emotionele kwaliteit omvat de eerste vijf dimensies (positieve en negatieve sfeer, sensitiviteit, aandacht voor het kindperspectief en begeleiding van gedrag) en Educatieve kwaliteit omvat de overige vijf dimensies (productiviteit, educatieve werkvormen, conceptontwikkeling, kwaliteit van feedback, stimuleren taalontwikkeling). De interne consistentie voor Emotionele kwaliteit is hoog voor de buitenschoolse opvang en gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .79 en .83) De interne consistentie van Educatieve kwaliteit is eveneens hoog voor de buitenschoolse opvang en de gastouderopvang (met Cronbach's alpha's van respectievelijk .78 en .81).

Toevoeging CLASS raamwerk: Groepssocialisatie

Het originele raamwerk van de CLASS brengt hoofdzakelijk dyadische interacties (ofwel één-op-één interacties) tussen pedagogisch medewerkers en kinderen (of kinderen onderling) in kaart. De kinderopvang is echter een unieke context waar kinderen in groepsverband worden opgevangen en waar er dus ook ruimte is voor *groepssocialisatie*, in lijn met het vierde pedagogische basisdoel in de Wet Kinderopvang: overdracht van normen en waarden. Om dit beter in kaart te brengen is een extra dimensie ontwikkeld en aan het CLASS instrument toegevoegd. De dimensie is conform dezelfde systematiek opgebouwd en gespecificeerd per leeftijdsgroep. Teves zijn observatoren conform dezelfde betrouwbaarheidseisen getraind. De dimensie omvat de mate waarin een medewerker sensitief is ten aanzien van de hele groep evenals de mate waarin spel, activiteiten en routinemomenten benut worden om de groepsverbondenheid en gezamenlijkheid te versterken. Een medewerker kan meer of minder sensitief zijn naar individuele kinderen, maar in deze dimensie betreft het specifiek de sensitiviteit ten aanzien van de groep als geheel. Het gaat hierbij zowel om sociaal-emotionele aspecten, zoals het bevorderen van pro-sociaal gedrag, en het stimuleren van de gezamenlijke aandacht, of het afstemmen en coördineren van handelingen tussen kinderen gericht op een gezamenlijk doel of samenspel. Een uitgebreide beschrijving van de ontwikkeling en validiteit van de nieuwe schaal is te vinden in de bijlagen.

2.5.1.2 NCKO-interactieschalen

De interactievaardigheden van de pedagogisch medewerkers zijn ook beoordeeld met de zes NCKO-interactieschalen (NCKO, 2008). *Sensitieve responsiviteit* verwijst naar de mate waarin een medewerker adequaat en tijdig ingaat op signalen en behoeften van een kind. *Respect voor autonomie* verwijst naar de mate waarin de medewerker ingaat op de motieven en perspectieven door deze te erkennen en respecteren. *Structureren en grenzen stellen* betreft de vaardigheid van de medewerker in het duidelijk communiceren wat er van kinderen verwacht wordt en dit consequent te bekrachtigen. *Praten en uitleggen* heeft betrekking op de frequentie, vorm en inhoud van de verbale interacties tussen medewerker en kinderen. *Ontwikkelingsstimulering* verwijst naar het stimuleren van de persoonlijke competenties van kinderen en gaat om de "extra" dingen die een medewerker doet om de brede ontwikkeling

van kinderen te stimuleren. *Begeleiden van interacties* gaat over de vaardigheid van de medewerker in het bevorderen van positieve interacties tussen kinderen.

Voor de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang zijn de interactievaardigheden gemeten op een 7-puntsschaal met als schaalpunten 7 = *zeer hoog*, 6 = *hoog*, 5 = *matig hoog*, 4 = *matig*, 3 = *matig laag*, 2 = *laag*, en 1 = *zeer laag*. De interactievaardigheden zijn achteraf gecodeerd van video door gekwalificeerde observatoren van het NCKO. De scores zijn gebaseerd op 4 verschillende situaties (overgang tussen activiteiten, eetmoment, verschoneren en spel) in de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang. Voor de kinderdagopvang, peuteropvang en gastouderopvang zijn observatoren getraind in drie trainingssessies van ongeveer vier uur waarna ze een betrouwbaarheidstest hebben afgelegd. De observatoren mochten alleen beginnen met coderen als intra-class correlatie (ICC), een maat voor de overeenstemming tussen observatoren en trainers, minimaal 0.70 bedroeg. Om de inter-beoordelaarsbetrouwbaarheid op een hoog niveau te houden is een tussentijdse terugkombijeenkomst georganiseerd waarin opnieuw gezamenlijk video's zijn gescoord en eventuele afwijkende scores zijn bediscussieerd tot er consensus werd bereikt.

Voor de buitenschoolse opvang zijn de interactievaardigheden gemeten op een 5-puntsschaal met 5 = *zeer hoog*, 4 = *hoog*, 3 = *matig*, 2 = *laag*, en 1 = *zeer laag*. De interactievaardigheden zijn achteraf gecodeerd van video door gekwalificeerde observatoren van het Kohnstamm Instituut. Er zijn 3 verschillende situaties (overgang tussen activiteiten, eetmoment en spel) gecodeerd in de buitenschoolse opvang. Er zijn observatoren getraind die allen voldoende betrouwbaar zijn geacht op basis van een proefscoring met inachtneming van maximaal één schaalpunt afwijking. In de buitenschoolse opvang zijn er twee brede kwaliteitsdomeinen onderscheiden: Verzorgende interacties en Educatieve interacties.

De overlap tussen de NCKO-Interactieschalen en de CLASS is met name groot op de aspecten die betrekking hebben op de emotioneel-affectieve relatie tussen de medewerker en de kinderen, de mate van kindgerichtheid en stimulering van autonomie en gedragsregulering. Tevens beschrijven de NCKO-interactieschalen de wijze waarop de medewerker de interacties tussen kinderen onderling begeleidt. De CLASS onderscheidt zich sterker op het gebied van gerichte aandacht voor het stimuleren van de brede cognitieve en taalontwikkeling en de wijze waarop kinderen inhoudelijke feedback ontvangen.

2.5.1.3 Omgevingschalen

Deze observatie-instrumenten brengen de algemene structurele en proceskwaliteit in kaart. De observatiedimensies gaan deels over de interactiekwaliteit, maar zijn verder vooral toegespitst op de inrichting van de omgeving, de aanwezigheid van spel- en educatieve materialen, en het activiteiten aanbod, met verschillende versies voor de diverse opvangtypen, zie Tabel 2.16. Er is gebruik gemaakt van dezelfde subschalen en items als in voorgaand Nederlands onderzoek. De Infant/Toddler Environment Rating Scale – Revised (ITERS-R) is gebruikt voor kinderdagopvanggroepen met baby's en dreumesen en de Early Childhood Environment Rating Scale – Revised (ECERS-R) is gebruikt voor de groepen met peuters. De originele schalen³³ worden veelvuldig en wereldwijd gebruikt in onderzoeken naar de proceskwaliteit van de kinderopvang. Deze instrumenten zijn vertaald vanuit het

³³ ITERS-R: Harms et al., (2003); ECERS-R: Harms et al., (1998); FCCERS-R: Harms et al., (2007)

Engels en aangepast aan de Nederlandse situatie. De Family Child Care Environment Rating Scale – Revised (FCCERS-R) is afgeleid van de ITERS-R/ECERS-R en aangepast aan de situatie van gastouderopvang. De BSO Observatieschaal, ontwikkeld door het Kohnstamm Instituut, is gemodelleerd naar de ECERS-R, maar aangepast aan de situatie van de buitenschoolse opvang.

Tabel 2.16 Overzicht omgevingschalen voor de verschillende opvangtypen.

	ITERS-R (0-4 jaar)	ECERS-R (2-4 jaar)	FCCERS-R (0-12 jaar)	BSO Observatieschaal (4-12 jaar)
Subschalen	1-7 schaal	1-7 schaal	1-7 schaal	1-5 schaal
Ruimte en meubilering	5 items	8 items	6 items	5 items
Dagelijkse individuele verzorging (Item: Brengen en halen)	1 item	1 item	1 item	*onderdeel van interactie
Luisteren en praten/taal en redeneren	3 items	4 items	3 items	
Activiteiten	10 items	10 items	10 items	8 items
Interactie	4 items	5 items	4 items	5 items
Programmastructuur	4 items	4 items	4 items	
Diversiteit ³⁴	4 items	4 items	4 items	4 items
Organisatorisch				12 items
Groepsfunctioneren				2 items
Groepen				4 items
Pedagogisch beleid en teamontwikkeling				2 items ³⁵
Samenwerking				3 items

ITERS-R, ECERS-R en FCCERS-R

De ITERS-R is bedoeld voor groepen waarin ten minste de helft van de kinderen jonger dan 2,5 jaar is (meestal baby- of dreumesgroepen van kinderdagopvang), terwijl de ECERS-R bedoeld is voor groepen waarin ten minste de helft van de kinderen tussen de 2,5 en 5 jaar oud is (meestal peutergroepen in zowel kinderdagopvang als peuteropvang). Omdat verticale groepen per dag sterk van samenstelling kunnen wisselen (op sommige dagen vooral baby's, op andere dagen vooral peuters) zijn in de LKK metingen zowel de ITERS-R en de ECERS-R op deze groepen afgenomen. In alle baby/dreumes-groepen werd een ITERS-R afgenomen, in alle peutergroepen een ECERS-R. In de verticale groepen met zowel jongere als oudere kinderen is zowel een ITERS- als ECERS-score bepaald. Voor de gastouderopvang is gekozen voor het bestaande meetinstrument FCCERS-R, de gastouderequivalent van de ITERS/ECERS.

In al deze omgevingschalen worden zes domeinen van kwaliteit onderscheiden. *Ruimte en meubilering* omvat de grootte en staat van de ruimte en de aanwezigheid van geschikt meubilair voor kinderen en volwassenen. In navolging van eerder onderzoek is voor het domein *Dagelijkse individuele verzorging* alleen het item 'brengen en halen' meegenomen omdat dit een belangrijk onderdeel vormt van de pedagogische kwaliteit. *Taal en redeneren* omvat het gebruik van interacties, materialen en activiteiten om taal en logisch redeneren te stimuleren bij kinderen. *Activiteiten* beschrijft materialen en activiteiten die het kinderen mogelijk maakt om de wereld om hen heen op verschillende manieren te ontdekken en hun

³⁴ Observatiegegevens verzameld vanaf meting 2020/21.

³⁵ De originele schaal bestaat uit een drietal items. Vanaf de LKK2018 is besloten om deze items niet meer live uit te vragen tijdens de observatie, om de belasting van het bezoek te verlagen voor pedagogisch medewerkers. Antwoorden zijn geïmputeerd vanuit de vragenlijst en de huidige schaal bestaat daarom uit slechts 2 items. Het item over fysieke veiligheid en gezondheid is daarbij achterwege gelaten. Ook in de andere opvangsoorten wordt dit item niet in kaart gebracht door de LKK.

brede interesses en vaardigheden verder te ontwikkelen. *Interactie* meet de ondersteunende en begeleidende rol van staf in de interacties die plaatsvinden in de groep. *Programmastructuur* omvat aspecten van het dagschema en mogelijkheden voor vrij spel. Het domein *Ouders en staf* is niet meegenomen, in lijn met eerder onderzoek, omdat het geen onderdeel is van de dagelijkse ervaringen van het kind.

De beoordelingen met de ITERS-R, ECERS-R en FCCERS-R worden weergegeven op 7-puntsschalen met beschreven schaalpunten 1 = *inadequaot*, 3 = *minimaal*, 5 = *goed* en 7 = *uitstekend*. *Inadequaot* beschrijft groepen die niet voldoen aan de basale verzorgingsbehoefte, *minimaal* beschrijft groepen die voldoen aan de basale verzorgings- en ontwikkelingsbehoefte, *goed* beschrijft groepen die meer bieden en gericht zijn op de ontwikkeling van de kinderen en *uitstekend* beschrijft groepen van hoge kwaliteit met persoonlijke zorg. Op basis van de domeinscores en ook op basis van de totaalscore kunnen groepen geclassificeerd worden op de kwaliteitsniveaus *onvoldoende* (score onder de 3), *matig* (een score van 3 tot onder de 5) en *goed* (een score van 5 of hoger). De beoordeling wordt gebaseerd op de situatie zoals die geobserveerd of gerapporteerd wordt gedurende een bezoek van minimaal drie uur. Per domein wordt een score berekend door de scores van de bijbehorende items te middelen. Daarnaast wordt er een totaalscore berekend die het gemiddelde is van de scores van alle domeinen. De interne consistentie is voldoende voor de ITERS-R (Cronbach's alpha van .85 voor de kinderdagopvang), ECERS-R (Cronbach's alpha's van .87 en .80 voor kinderdagopvang en peuteropvang, respectievelijk) en de FCCERS-R (Cronbach's alpha is .86 voor de gastouderopvang).

Sinds de meting van 2020/21 is een extra subschaal toegevoegd aan het instrumentarium om de (positieve) omgang met diversiteit in kaart te brengen. De items zijn gebaseerd op de ECERS-E³⁶, een uitbreiding van de ECERS-R, en brengen in kaart hoe de kinderopvanglocatie omgaat met individuele behoeften van kinderen, gelijkheid bevordert ten aanzien van cultureel-etnische verschillen en genderverschillen, en een algeheel inclusief en welkom klimaat bevordert.

BSO Omgevingschaal

Voor de kwaliteitsmeting in de buitenschoolse opvang is voorts gebruik gemaakt van de BSO Omgevingschaal die toegepast is in eerder Nederlands onderzoek naar de kwaliteit van de buitenschoolse opvang.³⁷ Dit instrument brengt de structureel-organisatorische kenmerken en de algemene proceskwaliteit in kaart en vertoont veel overlap met de omgevingschalen die gebruikt zijn voor de andere typen opvangvoorzieningen. Er worden acht aspecten onderscheiden die kunnen worden ondergebracht in vijf bredere domeinen. *Binnenruimte* (3 items) kijkt naar aspecten als de grootte, sfeer en inrichting van de groepsruimte (Cronbach's alpha van .60). *Buitenruimte* (2 items) omvat omvang en inrichting van de buitenruimte (Cronbach's alpha van .65). *Materiaal* (8 items) heeft betrekking op de aanwezigheid en aanbod van spelmaterialen en activiteiten op verschillende ontwikkelingsgebieden (Cronbach's alpha van .70). *Organisatorisch* (12 items) betreft verschillende items over het dagritme, regels en afspraken, groepssamenstelling, teamsamenstelling en beleid, samenwerking met ouders en andere voorzieningen (Cronbach's alpha van .47). De schaal

³⁶ Sylva et al. (2010)

³⁷ Boogaard & Van Daalen-Kapteijns (2012)

bestaat uit enkele losse items en de subonderdelen Groepen, Pedagogisch Beleid en Samenwerking.³⁸ *Proceskwaliteit* (7 items) omvat de ondersteunende en begeleidende rol van staf in interacties met respect voor de autonomie van kinderen en aandacht voor het gedrag van kinderen (Cronbach's alpha van .77). De schaal bestaat uit twee subonderdelen: Interacties en Groepsfunctioneren.

De scoring met de BSO Omgevingschaal volgt dezelfde procedure als bij de andere omgevingschalen, met één verschil, namelijk dat de indicatoren worden weergegeven op een 5-puntsschaal met beschrijvingen voor 1 = *voldoet niet*, 3 = *voldoet*, 5 = *voldoet uitstekend*. De uiteindelijke scores voor de domeinen maken onderscheid tussen groepen die voldoen aan de basale kwaliteitsnormen (score 3) en groepen die hier niet aan voldoen (scores 1 en 2) of groepen die iets extra's bieden ten opzichte van de norm (scores 4 en 5).

2.5.2 Vragenlijsten pedagogisch medewerkers en gastouders

Om aanvullende informatie te krijgen over de meer stabiele en structurele kenmerken van de verschillende opvangsoorten is een vragenlijst ontwikkeld die door pedagogisch medewerkers en gastouders is ingevuld. Voor dit doel is de vragenlijst ingevoerd in Limesurvey, een programma voor afname van interviews en enquêtes via een laptopcomputer of tablet, waarbij de antwoorden na het afsluiten van het interview direct via een beveiligde internet (https) of 4G-verbinding worden doorgestuurd naar de centrale dataservert van de Universiteit Utrecht.

Uitgangspunten

Aan de ontwikkelde vragenlijst liggen verschillende eerder ontwikkelde en beproefde instrumenten ten grondslag. Gebruik is gemaakt van vragenlijsten die in het kader van ander (inter)nationaal onderzoek³⁹ zijn ontwikkeld. Ook is gekeken naar de vragenlijsten die in eerder onderzoek naar de kinderopvang in Nederland zijn gebruikt door het NCKO en het Kohnstamm Instituut. De complete vragenlijst omvat verschillende rubrieken. Er is informatie over de achtergrondkenmerken van de medewerkers nagevraagd (zoals bijvoorbeeld het opleidingsniveau), over structurele kwaliteitskenmerken (zoals de groepsgrootte en kind-beroepskracht ratio), de aandacht voor professionalisering binnen de organisatie, en de werkbeleving van de medewerkers en gastouders, bijvoorbeeld of zij het werkklimaat in het algemeen als ondersteunend en inclusief beoordelen. Er is verder navraag gedaan naar de samenstelling van de groepen en gastoudergezinnen naar leeftijd en sociaal-culturele achtergrond van de kinderen, en de aanwezigheid van kinderen die extra zorg behoeven. Ook is het algemene pedagogische beleid inzake groepsvorming en keuzemogelijkheden voor kinderen (stabiliteit, opendeurenbeleid, flexibiliteit van het programma) en de wijze waarop kinderen worden betrokken bij de vormgeving van het dagprogramma in kaart gebracht.

Een belangrijk onderdeel van de vragenlijst, ten slotte, betreft het activiteiten aanbod. Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke ervarings- en ontwikkelingsdomeinen is een lijst van vragen gecreëerd over acht

³⁸ Opgemerkt moet worden dat de items in deze schaal veelal moeten worden nagevraagd en overlap vertonen met de vragen die in de vragenlijst aanbod komen. Daarom is sinds de meting van 2018 gekozen om de scores op deze schaal deels de construeren vanuit de vragenlijst gegevens.

³⁹ Onder andere het Nederlandse Pre-COOL onderzoek (Leseman & Slot; Leseman & Veen, 2016) en de Europese vergelijkende CARE (Slot et al., 2016) en ISOTIS (Slot et al., 2018) onderzoeken.

soorten activiteiten. Binnen deze soorten activiteiten zijn vragen gesteld over specifieke activiteiten die goed aansluiten op de spreiding naar leeftijd en ontwikkelingsniveau van de kinderen in de onderzochte groepen en gezinnen. Er zijn om die reden twee versies van de activiteitenlijst ontwikkeld, met steeds een aantal overlappend items tussen beide versies, voor enerzijds groepen en gastoudergezinnen met kinderen van 0 tot 4 en anderzijds voor groepen en gastoudergezinnen met kinderen van 4 tot 12 jaar. Nagevraagd is hoe vaak de genoemde activiteiten worden aangeboden.

Beperkingen

De gegevens uit de vragenlijsten betreffen oordelen en schattingen van medewerkers en gastouders. Bij de beantwoording van verschillende vragen kan de tendens om sociaal-wenselijk geachte antwoorden te geven een vertekening opleveren. Schattingen van precieze aantallen kunnen onbetrouwbaar zijn, omdat het niet altijd precies duidelijk is hoe bijvoorbeeld de verdeling van kinderen naar sociale achtergrond is. De interne consistentie van de meeste schalen is goed tot uitstekend, meestal (ruim) boven de gewenste waarde van .700. De Cronbach's alpha's voor de activiteitenschalen zijn in het algemeen lager en een enkele keer lager dan .600, wat de ondergrens is van wat als acceptabel geldt. De verklaring hiervoor is dat deze schalen, door afstemming op leeftijdsspecifieke vormen van activiteiten binnen een domein, bewust heterogeen zijn geconstrueerd. De opbouw per construct en interne consistentie wordt hieronder in details gepresenteerd.

Structurele kwaliteit, achtergrondkenmerken en werkbeleving

Tabel 2.17 geeft een overzicht van de gemeten achtergrondkenmerken van de pedagogisch medewerkers en gastouders, met definitie en schaalwaarden.

Tabel 2.17 Achtergrondkenmerken van pedagogisch medewerkers en gastouders.

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Leeftijd	Jaren	Leeftijd in jaren.	nvt
Werkdagen	Dagen	Aantal dagen per week dat de gastouder opvang verzorgt.	nvt
Werktijd	Uren	Aantal uur per week dat de respondent werkt (op de groep).	nvt
Werkervaring	Jaren	Aantal jaren werkervaring in de sector kinderopvang.	nvt
Vooropleiding	1-8	De vooropleiding (secundair onderwijs) van de medewerker naar onderwijsniveau: 1. Maximaal VMBO Kader/beroepsgericht 2. MBO 1 of 2 3. MAVO of VMBO Theoretisch 4. HAVO 5. MBO 3 of 6. VWO 7. HBO 8. Wetenschappelijk onderwijs	nvt
Niveau vervolgopleiding	1-8	De beroepsgerichte vervolgopleiding naar onderwijsniveau (zie schaal vooropleiding).	nvt
Contract	1-5	Type contract: 1. Tijdelijk, via uitzendbureau 2. Tijdelijk bij de kinderopvangorganisatie 3. Vast dienstverband 4. Zelfstandige, zzp-er, eigenaar 5. Franchise, bemiddeling door gastouderbureau Omgerekend naar dummyvariabelen voor het hebben van een vast contract (pedagogisch medewerkers en gastouders), zzp constructie (gastouders) of bemiddelingsconstructie (gastouders)	nvt

De gemeten structurele kwaliteitskenmerken en de samenstelling van de groepen naar leeftijd, achtergrondkenmerken en extra zorgbehoeften zijn samengevat in Tabel 2.18. Bij de samenstelling van de groepen zijn percentages berekend door het geschatte aantal kinderen per categorie te delen door de gemiddelde groepsgrootte.

Tabel 2.18 Structurele groepskenmerken en groepssamenstelling

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Groepsgrootte	Aantal	Kinderopvang: het aantal kinderen op het drukste moment van de dag, gemiddeld op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag en donderdag). Gastouderopvang: het aantal kinderen op het drukste moment van de dag, gemiddeld op alle dagen dat de gastouder opvang verzorgt.	nvt
Kind-staf ratio	Ratio	Groepsgrootte, zoals hierboven gedefinieerd, gedeeld door het aantal stafleden (exclusief stagiaires) op het drukste moment van de dag.	nvt
Samenstelling van de groep naar leeftijdsfase	%	Geschat aantal kinderen in de volgende leeftijds categorie omgerekend naar percentages: <ul style="list-style-type: none"> - Baby's (0 tot 1.5 jaar) - Dreumesen (1.5 tot 2.5 jaar) - Peuters (2.5 tot 4 jaar) - Kleuters (4 tot 6.5 jaar) - Jonge schoolkinderen (6.5 tot 9 jaar) - Oudere schoolkinderen (9 tot 12 jaar) - Middelbare schoolkinderen (12 jaar of ouder) Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per leeftijds categorie .	nvt
Samenstelling van de groep naar sociale en culturele achtergrond van de kinderen	%	Geschat aantal kinderen in de groep met de volgende achtergrond omgerekend naar percentages: <ul style="list-style-type: none"> - Laagopgeleide ouders (max. VMBO of MBO1-2) - Laagopgeleide ouders met niet-Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht) - Laagopgeleide ouders met Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht) - Midden- tot hoogopgeleide ouders (vanaf HAVO of MBO3-4) - Midden- tot hoogopgeleide ouders met niet-Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht) - Midden- tot hoogopgeleide ouders met Westerse migratie achtergrond (criteria zijn toegelicht) Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per achtergrond. Vragen zijn samengevoegd tot twee categorieën (percentage kinderen uit gezinnen met een lage sociaal economische status en percentage kinderen met een migratieachtergrond)	nvt
Aandeel kinderen met extra zorgbehoeften	%	Geschat aantal kinderen in de groep met: <ul style="list-style-type: none"> - Behoeftte aan steun bij de (tweede) taalverwerving - Gedragsproblemen zoals agressief gedrag, ADHD, ASD, etc. - Lichamelijke of verstandelijke beperkingen - Vluchtelingenstatus. Geschatte aantal kinderen delen door de groepsgrootte geeft het percentage kinderen per achtergrond.	nvt

In Tabel 2.19 zijn de variabelen gedefinieerd waarmee de werkbeleving en het professionaliseringsbeleid van de organisatie en van de medewerkers en gastouders zijn gemeten. Indien variabelen uit meerdere items zijn opgebouwd, is het aantal items en de Cronbach's alpha als maat van de interne consistentie vermeld.

Tabel 2.19 Professionalisering en werkbeleving van pedagogisch medewerkers en gastouders.

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Werktevredenheid	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder zich gerespecteerd en gewaardeerd voelt, prettige relaties ervaart met collega's en ouders, en het werk inspirerend vindt, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Ik word betrokken bij beslissingen van de organisatie - Ik heb een goede relatie met mijn leidinggevende - Mijn werk geeft mij veel voldoening. 	24 items $\alpha_{17-19} = .870$ $\alpha_{21-22} = .883$
Beleving van inclusie op de werkvloer	1-6	Mate waarin de medewerker zich gerespecteerd voelt en gelijkwaardig wordt behandeld ongeacht achtergrond of cultuur, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Iedereen wordt als gelijkwaardig behandeld - Ik voel mij als persoon, met mijn achtergrond, gerespecteerd (door collega's, ouders, leidinggevende) - Verschillen naar achtergrond of cultuur worden gewaardeerd op mijn werk. 	5 items $\alpha_{17-19} = .702$ $\alpha_{21-22} = .753$
Werkstress	1-6	Mate van ervaren werkstress (een hoge score betekent lage stress), gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Ik voel me meer dan normaal uitgeput - Ik ervaar regelmatig stress op mijn werk - Ik voel me overbelast door alle taken 	5 items $\alpha_{17-19} = .756$ $\alpha_{21-22} = .756$
Teamcohesie	1-6	Mate van intercollegiale samenwerking op basis van een gedeelde visie en missie, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - De meeste collega's zijn bereid extra tijd te investeren in het werk - Er is een verscheidenheid aan talenten in ons team: iedereen kan doen waar zij/hij goed in is - Als team kunnen we tegenslagen goed aan. 	5 items $\alpha_{17-19} = .820$ $\alpha_{21-22} = .789$
Continue professionalisering	1-5	Mate waarin professionaliseringsactiviteiten worden aangeboden, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Het volgen van cursussen - Coaching op de werkvloer - Pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg - Feedback op basis van observatie of VIB. 	10 items $\alpha_{17-19} = .816$ $\alpha_{21-22} = .803$
Teamgerichte professionalisering	1-7	Mate waarin er pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg plaatsvindt ten behoeve van (onder andere) het: <ul style="list-style-type: none"> - Als team, een activiteitenaanbod kiezen of creëren en uitwerken - Kinderen die extra zorg nodig hebben bespreken - Feedback geven en bespreken op basis van observaties. 	9 items $\alpha_{17-19} = .777$ $\alpha_{21-22} = .776$
Frequentie teamoverleg	0-8	De frequentie van pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg op een schaal van 0 (geen inhoudelijk teamoverleg), ... 3 (1x per drie maanden), ... 6 (1x per vier weken), tot 8 (1x per week).	nvt

Reflectie en toepassing	1-5	Mate waarin de medewerker in staat is om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk: <ul style="list-style-type: none"> - Als ik zie dat een collega een situatie anders aanpakt dan ik zou doen, denk ik na over mijn eigen aanpak en of ik het een volgende keer anders zou doen. - Als ik iets nieuws lees, hoor of zie wat betrekking heeft op mijn werk, pas ik dit meteen toe in mijn eigen praktijk. 	6 items $\alpha_{21-22} = .811$
Zelfvertrouwen (algemeen)	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder vertrouwen heeft in de eigen vaardigheden, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Om te gaan met angstige of teruggetrokken kinderen - Het betrekken van alle kinderen bij groepsactiviteiten - Gedrag van kinderen in goede banen leiden. 	9 items $\alpha_{17-19} = .896$ $\alpha_{21-22} = .895$
Zelfvertrouwen (diversiteit)	1-6	Mate waarin de medewerker of gastouder vertrouwen heeft in de eigen vaardigheden met betrekking op het omgaan met diversiteit, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Werken met kinderen met verschillende culturele achtergronden - Werken met kinderen met verschillende taalachtergrond. 	2 items $\alpha_{21-22} = .891$

Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Tabel 2.20 geeft een overzicht van de indicatoren van het pedagogische beleid en het ervaren pedagogische klimaat in de groepen en gastoudergezinnen.

Tabel 2.20 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Stabiliteit groepen	1-5	Mate van stabiliteit van de groep, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - De groepen blijven de hele dag bij elkaar - Wisselen dagen op verzoek van ouders is mogelijk (R) - De groepen worden aan het begin of einde van de dag samengevoegd (R). 	4 items $\alpha_{17-19} = .699$ $\alpha_{21-22} = .708$
Opendeurenbeleid	1-5	Mate waarin een opendeurenbeleid wordt gehanteerd, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - De deuren van de groepsruimten staan een beperkt deel van de dag open en kinderen kunnen vrij kiezen om in een andere groep te gaan spelen - Kinderen kiezen zelf kiezen of ze even naar een andere groep gaan, maar we houden wel bij waar ze zijn. 	2 items $\alpha = .794$ $\alpha_{17-19} = .819$ $\alpha_{21-22} = .794$
Kinderparticipatie	1-5	Mate waarin rekening gehouden wordt met de mening en wensen van kinderen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Er worden regelmatig en systematisch gesprekjes gevoerd met de kinderen om mening en wensen te peilen - Aan de ouders wordt in gesprekjes regelmatig gevraagd wat de ervaringen en wensen van de kinderen zijn. 	6 items $\alpha_{17-19} = .716$ $\alpha_{21-22} = .740$
Contact met ouders	%	Percentage benutte mogelijkheden uit een lijst van 15 manieren om contact te onderhouden met ouders, waaronder: <ul style="list-style-type: none"> - Een of meer keren per jaar een 10-minuten gesprekje voeren - Versturen van een digitale nieuwsbrief 	15 items $\alpha_{17-19} = .660$ $\alpha_{21-22} = .647$

		<ul style="list-style-type: none"> - Gebruiken van een groepsapp - Opvoedingsadviezen voor thuisactiviteiten geven. 	
Multiculturele praktijken	1-5	Mate waarin de medewerker of gastouder (onder andere): <ul style="list-style-type: none"> - Diverse feestdagen viert - Speel en ontwikkelmateriaal afstemt op de diversiteit in de samenleving. - Rekening houdt met culturele gebruiken en voorschriften ten aanzien van voeding. 	6 items $\alpha_{21-22} = .655$
Groepssocialisatie	1-5	Mate waarin de medewerker of gastouder (onder andere): <ul style="list-style-type: none"> - Zorgt dat kinderen lief zijn voor elkaar - Oudere kinderen jongere kinderen laat helpen. - Kinderen samen aan één taak laat werken. 	9 items $\alpha_{21-22} = .863$
Gebruik (sociale) media	1-5	Mate waarin kinderen gebruik maken van media tijdens de opvangdag en de mate waarin er aandacht is vanuit de medewerkers of gastouder over mediaveiligheid. Aparte schaal voor jongere (0-4) en oudere (4-12) kinderen: <ul style="list-style-type: none"> - Kinderen gebruiken ipad, tablets, computers of smartphones ter ontspanning - We hebben goed zicht op de geschiktheid van spelletjes en filmpjes - Er wordt met kinderen gesproken over cyberpesten 	Jong 4 items $\alpha_{21-22} = .780$ Oud 7 items $\alpha_{21-22} = .860$

Noot. Items met (R) zijn negatief gecodeerd al vorens een schaalgemiddelde en alfa is berekend.

Activiteitenaanbod

Tabel 2.21 geeft tenslotte een overzicht van de nagevraagde activiteiten, geordend naar acht belangrijke ervarings- en ontwikkelingsdomeinen. De voorbeelditems die zijn toegevoegd, zijn onderverdeeld naar 'jong' en 'oud', en geven een beeld van de wijze waarop de items in de schalen zijn afgestemd op passend aanbod voor 0- tot 4-jarigen, respectievelijk 4- tot 12-jarigen. Met de acht schalen worden gemiddelde scores gevonden. Bedacht moet worden dat deze gemiddelden bepaald zijn over verschillende activiteiten die onderling kunnen verschillen in de mate waarin ze voorkomen. Het aantal items voor de jongere kinderen en oudere kinderen zijn afzonderlijk gepresenteerd evenals de alfa's (gebaseerd op de gegevens van de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang).

Tabel 2.21 Aanbod aan activiteiten

Variabelen	Schaal	Omschrijving	Items, alpha
Exploratie- motorische ontwikkeling	1-7	Mate waarin er gelegenheid wordt geboden en/of activiteiten worden georganiseerd die de fijn- en grof-motorische ontwikkeling en exploratie van de omgeving bevorderen, gebaseerd op items als:	Jong 6 items $\alpha_{17-19} = .645$ $\alpha_{21-22} = .537$
		<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen pakken verschillende voorwerpen, voelen eraan, sabbelen erop, laten het vallen (bijv. mobiel, bijtring, pop) (heel jong) - Kinderen spelen met voorwerpen (blokjes, bakjes, doos, bal) die ze kunnen stapelen, in elkaar doen, uit een bakje of doos halen, er in stoppen, op een rijtje leggen, weg rollen (jong) - Kinderen dansen, doen circusactiviteiten, acrobatiek, gymnastiek of sprong, tafeltennis, darten of sjoelen (oud). 	Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .574$ $\alpha_{21-22} = .638$
Samen spelen	1-7	Mate waarin kinderen alleen, naast elkaar of samen verschillende soorten spel doen, gebaseerd op items als:	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .658$ $\alpha_{21-22} = .601$
		<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen, naast elkaar of samen, <i>doen-alsof</i> spel, ze doen alsof voorwerpen (blokken, poppen, autootjes, dieren, Playmobil) iets ander zijn, bijv. autorijden nadoen (jong) - Kinderen werken samen aan een langer lopend project dat ze zelf bedenken (bijv. een dierentuin namaken, een grote treinbaan maken, een hut bouwen) (oud). 	Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .716$ $\alpha_{21-22} = .700$
Creatieve en musische activiteiten	1-7	Mate waarin kinderen creatieve, kunstinnige of muzikale activiteiten doen, gebaseerd op items als:	Jong 7 items $\alpha_{17-19} = .744$ $\alpha_{21-22} = .664$
		<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen met (vinger)verf, wasco of krijt, mengen verschillende kleuren, maar zonder gerichte opdracht (jong) - Kinderen nemen deel aan een teken-, schilder-, kunst-, of toneelclubje binnen de opvang onder begeleiding van een medewerker, werken aan een tentoonstelling of voorstelling (oud). 	Oud 8 items $\alpha_{17-19} = .625$ $\alpha_{21-22} = .504$
Taal en geletterdheid	1-7	Mate waarin kinderen (in interactie met medewerkers) actief betrokken zijn in verschillende taal- en geletterdheidsactiviteiten, gebaseerd op items als:	Jong 7 items $\alpha_{17-19} = .681$ $\alpha_{21-22} = .621$
		<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen doen een spelletje met klanken uitwisselen (brabbelen), aankijken en gebaartjes maken, alsof je een gesprekje voert (heel jong) - Kinderen worden voorgelezen uit een boek met tekst, er worden vragen gesteld over het verhaal (jong) - Kinderen doen kruiswoordpuzzels, scrabble of andere taalspelletjes, zoals Lingo, Scryptogram, Hints (oud). 	Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .494$ $\alpha_{21-22} = .484$
Ontluikend rekenen	1-7	Mate waarin kinderen activiteiten ondernemen waarin aspecten van ontluikende rekenen-wiskundevaardigheid (zoals tellen, meten, vergelijken en ordenen) aan bod komen, gebaseerd op items als:	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .744$ $\alpha_{21-22} = .776$
		<ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen met een meetlint, meetlat, weegschaal, maatbeker of thermometer, bepalen lengte of gewicht, wat langer of zwaarder, warmer of kouder is (jong) - Kinderen spelen moeilijke bordspelletjes (bijv. Monopoly, Kolonisten van Catan, Risk) of kaartspelletjes met puntentelling (oud). 	Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .601$ $\alpha_{21-22} = .682$

Wetenschap en technologie	1-7	Mate waarin kinderen gelegenheid krijgen om verschijnselen en principes van de biologische en fysische natuur te verkennen en te ontdekken, en ervaring op te doen met technische zaken, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen met een zand en water tafel, onderzoeken drijven en zinken, ze spelen met magneten, licht en spiegels, trekveren of met knikkers die naar beneden rollen (jong) - Kinderen zoeken informatie op het internet, leren werken met Word of Powerpoint, leren over computers, maken een website of leren een beetje programmeren (oud). 	Jong 5 items $\alpha_{17-19} = .741$ $\alpha_{21-22} = .815$ Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .685$ $\alpha_{21-22} = .563$
Burgerschapsvorming	1-7	Mate waarin activiteiten worden aangeboden die kunnen bijdragen aan inzicht in en omgaan met culturele verschillen en met kinderen met beperkingen, en bewustzijn kunnen vergroten van perspectieven, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Kinderen bespreken gedragsregels, zoals beleefd zijn, wachten op je beurt, geen speelgoed afpakken of ruzie maken, respect hebben voor elkaar, eerlijk zijn (jong) - Kinderen doen een intercultureel project, bijv. ontdekken wat mensen eten in verschillende culturen, hoe talen verschillen, wat mensen voor hun geloof doen (oud). 	Jong 6 items $\alpha_{17-19} = .472$ $\alpha_{21-22} = .458$ Oud 7 items $\alpha_{17-19} = .712$ $\alpha_{21-22} = .591$
Buitenactiviteiten	1-7	Mate waarin kinderen de buitenomgeving van de opvang (tuin, speelplaats) en wijdere wereld (winkel, park, kinderboerderij, bos, bibliotheek, museum) kunnen verkennen, gebaseerd op items als: <ul style="list-style-type: none"> - Kinderen spelen buiten in de zandbak of tuin, met emmer, vormpjes, schepjes (jong) - Kinderen doen sport (bijv. voetballen, hockeyen, atletiek) op het speleplein of een sportveld (oud). 	Jong 8 items $\alpha_{17-19} = .759$ $\alpha_{21-22} = .627$ Oud 6 items $\alpha_{17-19} = .670$ $\alpha_{21-22} = .616$

2.6 Procedures

Er zijn voor alle werksoorten dezelfde soort instrumenten gebruikt en er is grotendeels dezelfde procedure gehanteerd, met soms een uitzondering voor de gastouderopvang. Het uitgangspunt voor alle opvangsoorten is dat er informatie is verzameld volgens een multi-methodische, multi-level benadering met verschillende instrumenten op verschillende niveaus. Er is informatie verzameld op het niveau van de organisatie, de groep, de pedagogisch medewerker en het kind, waarbij gebruik is gemaakt van observatie-instrumenten en vragenlijsten; zie Tabel 2.22.

Tabel 2.22 Overzicht van de verschillende instrumenten die gebruikt zijn om de kwaliteit op verschillende niveaus weer te geven⁴⁰.

	Groep	PM/Gastouder	Locatie/organisatie
Structurele kenmerken	Omgevingsschalen	Vragenlijst pedagogisch medewerker/gastouder en groep	Vragenlijst achtergrond-kenmerken en beleid locatie
Proceskwaliteit	Omgevingsschalen CLASS		

Om deze gegevens te verzamelen hebben steeds twee observatoren een bezoek gebracht aan een locatie, behalve bij de gastouders voor wie de procedure is aangepast, zoals apart toegelicht zal worden. De hoofdobservator was het aanspreekpunt voor de locaties en degene die de omgevingsschaal afnam, de video-opnames maakte. De andere observator voerde de live CLASS observatie uit. De observatoren waren allemaal getraind in de gebruikte instrumenten, betrouwbaar bevonden en werkten volgens een veldwerkprotocol waarin de procedures uitgebreid beschreven zijn per opvangtype. In dit veldwerkprotocol is per type uitgewerkt welke observaties er verricht moesten worden (zie Tabel 2.23 voor een voorbeeld voor de kinderdagopvang) en welke filmopnamen er gemaakt moesten worden (zie Tabel 2.24 voor een voorbeeld voor de kinderdagopvang). De vragenlijsten zijn door de pedagogisch medewerkers, gastouders en leidinggevenden voorafgaand aan het bezoek, tijdens rustmomenten of na afloop ingevuld. Voor de gastouders is besloten om af te wijken van de genoemde procedures in verband met de kleinschalige en huiselijke karakter van dit type opvang. Hier is gekozen om met één observator te werken. In de LKK2017-2018 zijn opnames gemaakt ten behoeve van het coderen van de CLASS en de NCKO-interactieschalen. Vanaf 2019 is de keuze gemaakt om te stoppen met filmen om zo de respons te verhogen. Sindsdien scoren de observatoren live de CLASS en zijn er geen NCKO-interactievaardigheden meer gemeten.

Tabel 2.23 Voorbeeldinstructie voor CLASS observaties in de kinderdagopvang.

Groep	Aantal	Welke observaties voer je uit
Baby's (0-1.5/2 jaar)	4	CLASS Infant: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit en 4 ^e moment gebaseerd op wat zich voordoet (spel/activiteit)
Peuters (1.5/2-4 jaar)	4	CLASS Toddler: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit en 4 ^e moment gebaseerd op wat zich voordoet (spel/activiteit)
Verticaal (0-4 jaar)	5	Baby - CLASS Infant: spelactiviteit en georganiseerde activiteit (of spelactiviteit wanneer dit zich niet voordoet) ⁴¹ Peuter - CLASS Toddler: eetmoment, spelactiviteit, georganiseerde activiteit

⁴⁰ Er zijn tevens video-opnames gemaakt om data te verzamelen op het niveau van het kind. Deze data maken geen onderdeel uit van de huidige rapportage.

⁴¹ Om in de verticale groepen voor elke leeftijdscategorie minimaal drie CLASS observaties te hebben, is een opname (meestal een eetmoment) extra gescoord met de CLASS Infant.

Tabel 2.24 Voorbeeldinstructie voor video-opnames in de kinderdagopvang.

Groep	Aantal	Welke observaties voer je uit
Baby's (0-1.5/2 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.
Peuters (1.5/2-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen: <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.
Verticaal (0-4 jaar)	6	Indien er één pedagogisch medewerker op de groep staat, film je deze 6 keer. Bij twee pedagogisch medewerkers film je elke medewerker 3 keer. In totaal film je de volgende momenten minimaal één keer. Bij meerdere medewerkers, probeer je de momenten zo goed mogelijk te verdelen. Maak ook een spreiding in leeftijdscategorieën (van elke leeftijd 3 opnames, bij voorkeur gespreid over de twee medewerkers): <ol style="list-style-type: none">1. Verschoonmomenten2. Spelactiviteiten3. Eetmomenten4. Transitiemoment.

3. Kwaliteit in de kinderdagopvang

Om de kwaliteit in de kinderdagopvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. De verdeling van de kinderdagopvanggroepen naar enerzijds horizontale groepen met alleen baby's en dreumesen of alleen peuters, anderzijds verticale groepen met zowel baby's als peuters, vraagt om een gedifferentieerde aanpak die recht doet aan de verschillende groepsvormen en leeftijdsfasen. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van vijf observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met pedagogisch medewerkers, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groepen en het pedagogische beleid.

3.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van vijf observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Infant, CLASS Toddler, NCKO-interactieschalen, ITERS-R en ECERS-R. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

3.1.1 Observaties met de CLASS Infant en CLASS Toddler

Er zijn in 2021 en 2022 in totaal 54 kinderdagopvanggroepen onderzocht, verdeeld naar 17 verticale groepen, 16 peutergroepen en 21 babygroepen. Voor de horizontale groepen is gebruik gemaakt van steeds één instrument: de CLASS Infant voor groepen met baby's en dreumesen tot twee jaar, respectievelijk de CLASS Toddler voor groepen met peuters van twee tot vier jaar. Voor verticale groepen is gebruik gemaakt van beide instrumenten, waarbij meer situaties zijn geobserveerd dan in de horizontale groepen om valide uitspraken te kunnen doen over de emotionele en educatieve kwaliteit per leeftijdsfase van de kinderen. We bespreken de resultaten zowel voor de steekproef kinderdagopvanggroepen als geheel als ook voor de baby- en peutergroepen apart.

Om de resultaten voor de steekproef als geheel te bepalen, moeten de Infant en Toddler versies van de CLASS samengenomen worden. Omdat de onderliggende dimensies verschillen tussen deze versies, kan dit alleen op het domeinniveau. We geven eerst het algehele beeld voor alle kinderdagopvanggroepen tezamen. Daarna worden de gegevens meer gedetailleerd en uitsplitst naar groepsvorm en leeftijdsfase beschreven.

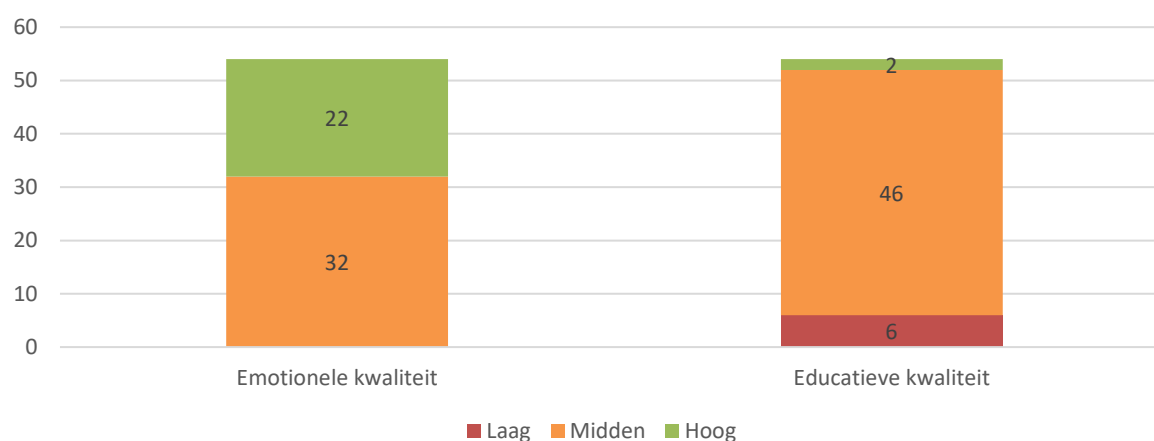
Tabel 3.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de midden tot hoog scorereange van de CLASS Infant en Toddler. De educatieve proceskwaliteit is matig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score op de grens van matig voldoende (nog net acceptabel) en laag (onvoldoende). De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 3.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hoge kant van de middenrange bereiken. Wel zien we dat de gemiddelde kwaliteit op beide domeinen iets

hoger ligt in de meting van 2021-2022 in vergelijking tot de eerdere metingen uit 2017-2019. Voor de emotionele kwaliteit betreft het een medium tot klein effect, voor de educatieve kwaliteit gaat het om een medium tot groot effect.

Tabel 3.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de kinderdagopvang op domeinniveau.

Proceskwaliteit	2017-2019 KDV (N = 93 groepen)			2021-2022 KDV (N = 54 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele kwaliteit	4.38-6.70	5.71	0.52	5.00-7.00	5.90 ^d	0.50
Educatieve kwaliteit	1.81-5.25	3.40	0.82	1.75-6.50	3.92 ^b	0.90

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 3.1 Aantal kinderdagopvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2021-2022.

De resultaten van de CLASS Infant en Toddler zijn tevens apart geanalyseerd. Met betrekking tot de CLASS Infant laten meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 3.2 zien dat de affectieve sfeer voor de baby's en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers in de hoge range uitkomt. De sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers scoort iets lager dan het algehele groepsklimaat en laat tevens een grotere spreiding zien. Verder blijkt het relationeel klimaat (medium effect) en de algehele emotionele kwaliteit (klein effect) iets gestegen in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019. Voor de educatieve kwaliteit zien we dat deze van middelmatige kwaliteit is, zowel de mate waarin exploreren en ontdekken van baby's gefaciliteerd wordt, als de mate waarin hun vroege taalontwikkeling wordt ondersteunt. De variatie is echter vrij groot, groter dan bij de emotionele kwaliteit. Zo zijn er momenten waarop er hele hoge kwaliteit van interacties te zien is, als ook momenten waarop er niet of nauwelijks dit soort interacties plaatsvinden. Wel zien we dat de educatieve kwaliteit gemiddeld genomen (medium tot klein effect) en specifiek op het gebied van taalondersteuning (medium effect) iets is gestegen.

In de meting van 2021-2022 is voor het eerst ook de kwaliteit op het gebied van groepssocialisatie in kaart gebracht. Dit betreft de mate waarin de pedagogisch medewerker pro-sociaal gedrag bevordert, gezamenlijke activiteiten tussen kinderen stimuleert en sensitief is naar de groep als geheel. Gemiddeld genomen is de groepssocialisatie voor de baby's van lage kwaliteit. Wel zien we dat de range en spreiding heel groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepssocialisatie bij jonge kinderen, op andere moment is dergelijk gedrag zo goed als afwezig.

Tabel 3.2 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor baby's in de kinderdagopvang.

	2017-2019			2021-2022		
	KDV Baby (N = 209 observaties)			KDV Baby (N = 129 observaties)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-12.00	5.34	2.98	1.00-12.00	4.87	2.97
Aantal volwassenen	0.00-4.00	1.92	0.82	1.00-3.00	1.80	0.72
Kind-staf ratio	0.50-11.00	2.87	1.55	0.50-9.00	2.77	1.46
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Relationeel klimaat	3.00-7.00	5.69	0.91	4.00-7.00	6.15 ^c	0.81
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.57	1.21	3.00-7.00	5.64	1.12
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.00-7.00	5.63	0.97	3.50-7.00	5.90 ^e	0.87
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren exploratie	1.00-7.00	3.88	1.57	1.00-7.00	4.18	1.42
Vroege taalondersteuning	1.00-6.00	3.35	1.27	1.00-7.00	4.06 ^c	1.50
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-6.00	3.61	1.32	1.00-7.00	4.12 ^d	1.32
Groepssocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepssocialisatie	-	-	-	1.00-7.00	2.40	1.42

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien (Tabel 3.3). Het relationele klimaat (groot effect) en de algehele emotionele kwaliteit (medium tot klein effect) op de babygroepen liggen hoger in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de eerdere metingen uit 2017-2019. Ook de educatieve kwaliteit (medium effect) en dan met name de ondersteuning voor de vroege taalontwikkeling (medium tot groot effect) liggen hoger in de meting van 2021-2022. Bedacht moet worden dat de gepresenteerde resultaten een samenvoeging betreft van de horizontale babygroepen en verticale groepen waar baby's opgevangen worden. Een uitsplitsing per opvangsoort wordt verderop gepresenteerd.

Tabel 3.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau voor baby's in de kinderdagopvang.

	2017-2019			2021-2022		
	KDV Baby (N = 62 groepen)			KDV Baby (N = 38 groepen)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.75-12.00	5.80	2.25	1.00-10.50	5.07	2.35
Aantal volwassenen	0.33-4.00	1.91	0.65	1.00-3.00	1.80	0.55
Kind-staf ratio	1.50-8.33	3.12	1.24	1.00-5.25	2.94	1.14
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Relationeel klimaat	4.33-6.50	5.67	0.61	5.00-7.00	6.14 ^a	0.55
Sensitiviteit	3.33-7.00	5.52	0.98	3.50-7.00	5.64	0.84
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.83-6.75	5.59	0.75	4.33-7.00	5.89 ^d	0.65
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren exploratie	1.33-6.00	3.79	1.25	2.00-7.00	4.16	0.95
Vroege taalondersteuning	1.33-5.00	3.28	1.01	2.00-6.00	3.99 ^b	1.11
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.50-5.25	3.54	1.07	2.00-6.50	4.08 ^c	0.94
Groepssocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepssocialisatie	-	-	-	1.00-5.50	2.36	1.02

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Voor de CLASS Toddler laten de meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 3.4 zien dat de affectieve sfeer voor de peuters en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers in de hoge range uitkomt. Een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de leidsters en kinderen is niet geobserveerd). Binnen het emotioneel domein zien we verder dat er iets minder aandacht is voor aandacht voor kindperspectief. Deze scoort gemiddeld aan de hogere kant van de middenrange maar laat een grotere spreiding zien. Ook begeleiding van gedrag laat een grote spreiding per observatiecyclus zien, al is dit gemiddeld van middel-hoge tot hoge kwaliteit. Er worden geen verschillen gevonden met de eerdere metingen. Voor de educatieve ondersteuning zien we dat faciliteren van leren en ontwikkeling en taalstimulering gemiddeld van middelmatige kwaliteit zijn. Binnen het educatieve domein is er het minst aandacht voor goede kwaliteit van feedback, deze scoort gemiddeld genomen aan de lage kant van de middenrange. Daarnaast zien we ook op observatiecyclusniveau een grotere spreiding in het educatieve domein in vergelijking met het emotionele domein. Tot slot blijkt dat de gemiddelde educatieve kwaliteit iets is gestegen (medium tot klein effect) in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019. Dit komt met name door een stijging op kwaliteit van feedback (medium tot klein effect) en taalstimulering (medium effect). Tot slot zien we dat de groepsocialisatie voor de peuters iets hoger is dan voor baby's maar gemiddeld nog altijd van lage-middelmatige kwaliteit is. Ook voor de peuters zien we dat de range en spreiding heel groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepsocialisatie bij jonge kinderen, op andere momenten is dergelijk gedrag zo goed als afwezig.

Tabel 3.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor peuters in de kinderopvang.

	2017-2019			2021-2022		
	KDV Peuter (N = 231 observaties)			KDV Peuter (N = 113 observaties)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-15.00	8.04	3.45	1.00-16.00	7.64	3.80
Aantal volwassenen	0.00-4.00	1.80	0.68	1.00-3.00	1.90	0.67
Kind-staf ratio	1.00-14.00	4.64	2.13	0.50-13.00	4.26	2.09
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	3.00-7.00	5.96	0.89	3.00-7.00	6.04	1.03
Negatieve sfeer (R)	6.00-7.00	6.93	0.26	6.00-7.00	6.96	0.19
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.73	0.97	3.00-7.00	5.90	1.03
Kindperspectief	2.00-7.00	4.58	1.33	2.00-7.00	4.73	1.40
Begeleiding gedrag	2.00-7.00	5.48	1.05	2.00-7.00	5.67	1.21
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.80-7.00	5.73	0.63	4.00-7.00	5.86	0.69
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren leren en ontwikkeling	1.00-6.00	3.64	1.24	1.00-7.00	3.91	1.46
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.68	1.12	1.00-6.00	3.10 ^d	1.39
Taalstimulering	1.00-6.00	3.12	1.04	1.00-6.00	3.71 ^c	1.20
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.67-5.67	3.15	0.95	1.00-5.67	3.57 ^d	1.17
Groepsocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepsocialisatie	-	-	-	1.00-7.00	3.44	1.51

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 3.5 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau voor peuters in de kinderdagopvang.

	2017-2019			2021-2022		
	KDV Peuter (N = 67 groepen)			KDV Peuter (N = 33 groepen)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	2.50-15.00	7.46	2.98	2.50-13.00	7.11	3.25
Aantal volwassenen	0.33-3.00	1.79	0.50	1.00-3.00	1.87	0.51
Kind-staf ratio	1.50-9.00	4.26	1.82	1.14-6.50	4.00	1.54
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	4.67-7.00	5.97	0.68	4.50-7.00	6.03	0.70
Negatieve sfeer (R)	6.25-7.00	6.93	0.17	6.67-7.00	6.96	0.10
Sensitiviteit	4.00-7.00	5.73	0.75	4.67-7.00	5.93	0.70
Kindperspectief	2.33-6.67	4.58	0.87	3.00-6.50	4.67	0.83
Begeleiding gedrag	3.00-6.75	5.47	0.82	3.50-7.00	5.65	0.93
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.60-6.73	5.73	0.50	5.05-6.67	5.85	0.48
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren leren en ontwikkeling	1.67-5.67	3.63	0.79	1.00-6.00	3.81	1.10
Kwaliteit feedback	1.25-5.00	2.68	0.79	1.00-5.50	3.06	1.13
Taalstimulering	2.00-5.33	3.11	0.77	1.67-5.33	3.67 ^b	0.93
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.67-4.67	3.14	0.67	1.75-5.42	3.51 ^c	0.92
Groepsocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepsocialisatie	-	-	-	2.00-6.00	3.35	1.08

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien (zie Tabel 3.5). De educatieve kwaliteit (medium effect) en met name de mate waarin taalontwikkeling wordt ondersteund (medium tot groot effect) liggen hoger in de meting van 2021-2022. Op groepsniveau is de stijging op kwaliteit van feedback niet significant. Bedacht moet worden dat de gepresenteerde resultaten een samenvoeging betreft van de horizontale peutergroepen en verticale groepen waar peuters opgevangen worden. Een uitsplitsing per opvangsoort wordt verderop gepresenteerd.

Tabel 3.6 toont de geobserveerde kwaliteit voor de baby's uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten en spelmomenten worden verreweg het meest geobserveerd. De categorie overig heeft betrekking op bijvoorbeeld verschoonmomenten die zijn geobserveerd. Tijdens creatieve of educatieve activiteiten is zowel de emotionele als educatieve kwaliteit hoger in vergelijking met eet- en drinkmomenten en (buiten) spel. In vergelijking met eerdere metingen, ligt de emotionele kwaliteit in 2021-2022 iets hoger tijdens eet- en drinkmomenten (medium effect). Voor spelsituaties geldt dat de geobserveerde educatieve kwaliteit in 2021-2022 hoger ligt (medium tot klein effect). Verder blijkt uit de meting van 2021-2022 dat de mate waarin groepsocialisatie aanwezig is ook verschilt per type activiteit. Hoewel groepsocialisatie in zijn geheel weinig voorkomt, zien we wel dat deze relatief hoog is tijdens buitenspel, maar aanzienlijk lager tijdens eten en drinken en binnen spel activiteiten.

Tabel 3.6 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor baby's in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019						2021-2022					
	KDV Baby (N = 209 observaties)						KDV Baby (N = 129 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepssocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	37.80	5.45	1.01	3.34	1.29	34.11	5.93 ^c	0.80	3.82	1.27	2.16	1.24
Spel	36.84	5.55	0.93	3.62	1.29	41.86	5.73	0.95	4.04 ^d	1.31	2.28	1.27
Creatief	6.22	6.23	0.88	4.38	1.21	5.43	6.21	0.70	5.14	1.35	2.86	2.12
Educatief	10.05	6.26	0.70	4.31	1.23	13.95	6.19	0.82	4.97	1.01	2.78	1.63
Buiten spelen	5.26	5.68	0.78	4.05	1.31	3.10	5.50	0.91	3.00	1.29	3.50	1.73
Overig	3.83	5.56	1.15	2.63	1.09	1.55	6.50	0.00	4.00	0.00	3.50	3.54

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 3.7 toont de kwaliteit voor de peuters uitgesplitst naar type activiteit. In lijn met de bevindingen voor de baby's, worden eet- en drinkmomenten en spelmomenten het meest geobserveerd. Wel zijn er in verhouding iets meer educatieve activiteiten geobserveerd. In vergelijking met eerdere metingen, ligt de educatieve kwaliteit in 2021-2022 iets hoger tijdens eet- en drinkmomenten (medium tot klein effect) en spelsituaties (medium effect). Verder blijken ook voor de peuters verschillen in de groepssocialisatie tussen de verscheidene activiteiten. Er is gemiddeld meer aandacht voor groepssocialisatie bij de peuters dan bij de baby's en in verhouding het meest aanwezig tijdens het buiten spel en educatieve activiteiten (middenrange kwaliteit). Tijdens creatieve activiteiten is de groepssocialisatie aanzienlijk lager.

Tabel 3.7 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau voor peuters in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019						2021-2022					
	KDV Peuter (N = 231 observaties)						KDV Peuter (N = 113 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepssocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	34.63	5.65	0.59	2.97	0.96	37.17	5.83	0.67	3.44 ^d	1.18	3.26	1.33
Spel	25.11	5.85	0.61	2.97	0.89	32.74	5.80	0.72	3.51 ^c	1.20	3.30	1.60
Creatief	8.66	5.70	0.62	3.25	0.82	6.19	5.77	0.88	3.19	1.03	2.29	0.76
Educatief	21.21	5.61	0.62	3.51	0.94	17.70	5.93	0.61	3.98	1.16	4.10	1.52
Buiten spelen	8.66	6.19	0.50	3.35	0.96	4.42	6.44	0.78	3.67	0.97	4.60	1.82
Overig	1.73	5.15	1.28	3.25	1.20	1.77	5.70	0.42	4.50	1.18	4.50	0.71

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

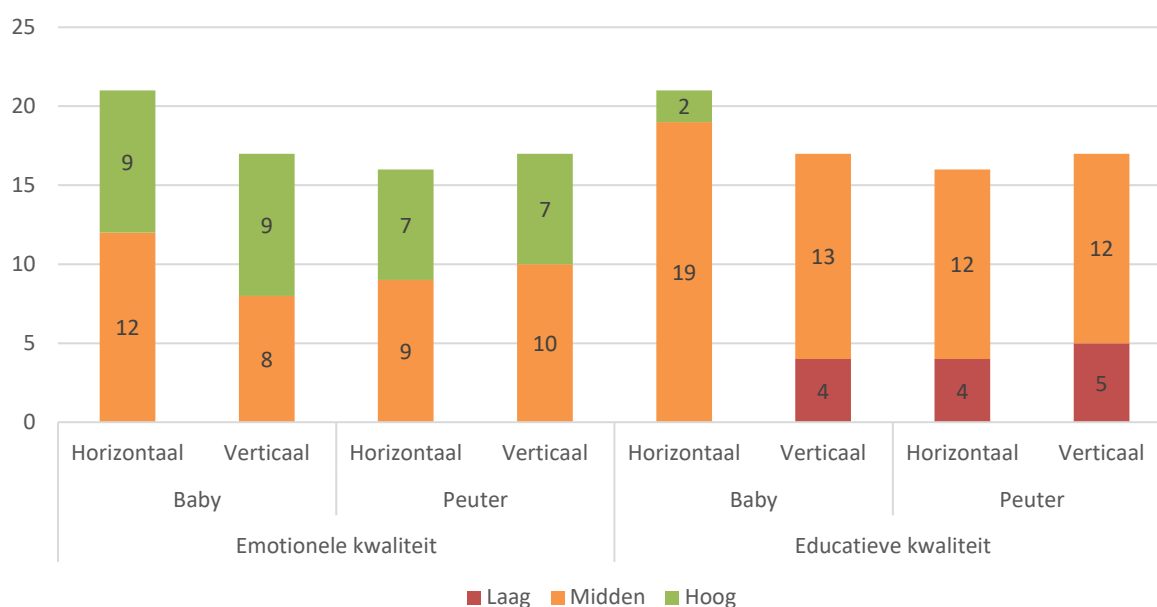
Tot slot is er gekeken naar de kwaliteit in relatie tot het type groep: horizontale babygroep, horizontale peutergroep en verticale groep met zowel baby's als peuters. Tabel 3.8 toont de geobserveerde kwaliteit voor baby's en peuters in de verschillende groepen. In vergelijking met eerdere metingen uit 2017-2019 blijkt dat de stijging van educatieve kwaliteit bij de baby's vooral zichtbaar is in de verticale groepen (medium tot groot effect). Voor de peuters is de stijging in educatieve kwaliteit juist vooral zichtbaar in de peutergroepen (groot effect). Wel moet bedacht worden dat de steekproef van 2021-2022 relatief klein is om sterke uitspraken te doen over verschillen tussen de metingen per type groep. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van de gevonden verschillen is dus geboden.

Tabel 3.8 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de kinderdagopvang met een uitsplitsing naar type groep.

	2017-2019					2021-2022				
		Emotioneel		Educatief		Emotioneel			Educatief	
Baby's	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Babygroepen	26	5.87	0.73	4.13	0.96	21	5.98	0.54	4.33	0.87
Verticale groepen	36	5.39	0.70	3.11	0.94	17	5.78	0.77	3.76 ^b	0.96
Peuters	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Peutergroepen	31	5.71	0.47	3.16	0.68	16	5.88	0.50	3.85 ^a	0.99
Verticale groepen	36	5.76	0.52	3.12	0.66	17	5.83	0.47	3.20	0.75

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Verder blijken er verschillen tussen de geboden educatieve kwaliteit voor baby's en peuters op de verschillende groepen. In de steekproef van 2021-2022 blijken peuters een hogere educatieve kwaliteit te ervaren in horizontale peutergroepen in vergelijking met verticale groepen (groot effect). Voor baby's is eenzelfde trend zichtbaar dat de educatieve kwaliteit hoger is in horizontale babygroepen dan in verticale groepen (medium tot groot effect). In Figuur 3.2 is dit tevens zichtbaar. Het merendeel van de horizontale babygroepen heeft een middelmatige educatieve kwaliteit, met een enkele uitschieter naar boven. Voor de verticale groepen geldt juist dat de educatieve kwaliteit voor baby's voor de meeste locaties van middelmatige kwaliteit is, maar met uitschieters naar onderen. Ook hier geldt dat de analyses zijn gedaan op basis van kleine deelsteekproefgrootten en dat de gevonden verschillen tussen de types dus met voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden.

Figuur 3.2 Aantal kinderdagopvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards uitgesplitst naar type groep (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit > 6). Gegevens van steekproef 2021-2022.

3.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

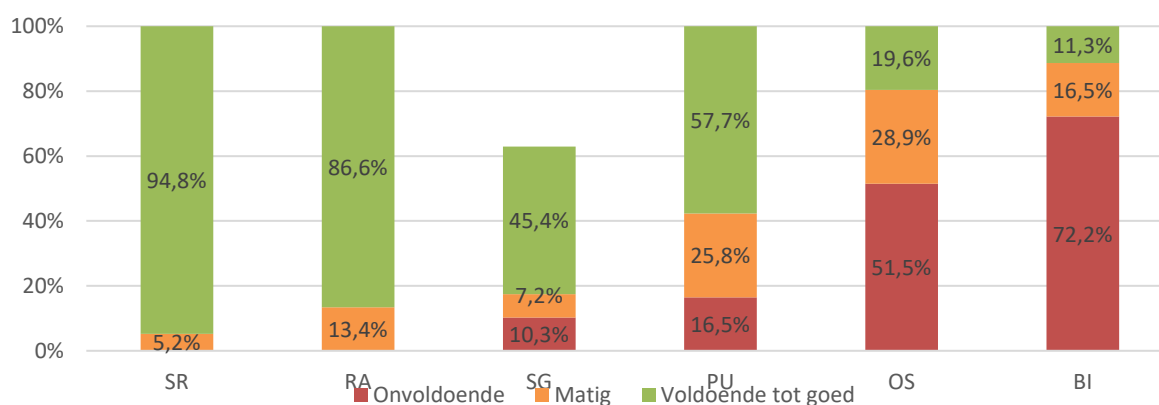
Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de metingen van 2017-2019 staan in Tabel 3.9. Pedagogisch medewerkers beheersen

vaardigheden die betrekking hebben op sensitief handelen en respect voor autonomie goed. Het overgrote merendeel van de pedagogisch medewerkers scoort hier hoog (zie Figuur 3.3). Structureren en grenzen stellen scoort gemiddeld ook hoog, al is de kwaliteit ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 wel gedaald (medium tot klein effect). Pedagogisch medewerkers blijken het minst vaardig in ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen. Ruim de helft scoort onvoldoende op ontwikkelingsstimulering en voor begeleiding van interacties is dit zelfs bijna drie kwart van de medewerkers.

Tabel 3.9 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	1.00-7.00	5.52	0.99	3.67-7.00	5.58	0.72
Respect voor autonomie	3.00-7.00	5.07	0.87	3.67-6.67	5.21	0.69
Structureren en grenzen stellen	1.00-7.00	5.64	1.07	2.00-7.00	5.16 ^d	1.34
Praten en uitleggen	1.00-7.00	4.39	1.08	1.67-6.67	4.55	1.03
Ontwikkelingsstimulering	1.00-7.00	3.43	1.41	1.00-6.00	3.26	1.21
Begeleiding van interacties	1.00-6.00	2.65	1.42	1.00-7.00	2.75	1.31

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 3.3 Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3.5; middelmatige kwaliteit 3.5 - 4.5; hoge kwaliteit > 4.5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

SR = Sensitieve responsiviteit, RA = Respect voor autonomie, SG = Structureren en grenzen stellen, PU = Praten en uitleggen, OS = Ontwikkelingsstimulering, BI = Begeleiden van interacties.

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien, al is er hier geen significante daling in structureren en grenzen stellen te zien (zie Tabel 3.10).

Tabel 3.10 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	3.00-7.00	5.50	0.80	4.00-6.83	5.58	0.57
Respect voor autonomie	3.50-6.67	5.03	0.73	4.00-6.67	5.21	0.55
Structureren en grenzen stellen	1.00-7.00	5.64	1.00	3.00-7.00	5.34	1.18
Praten en uitleggen	2.00-7.00	4.39	0.89	2.60-6.17	4.55	0.85
Ontwikkelingsstimulering	1.33-7.00	3.50	1.08	1.20-5.38	3.22	0.97
Begeleiding van interacties	1.00-6.00	2.67	1.12	1.00-5.00	2.73	1.08

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

3.1.3 Observaties met de ITERS-R en ECERS-R

De resultaten in Tabel 3.11 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de kinderdagopvanggroepen gemeten met de ITERS-R (groepen met baby's, zowel horizontale als verticale groepen). De fysieke ruimte en meubilering zijn gemiddeld van voldoende goede kwaliteit volgens de benchmarks van het instrument. Voor de interactie die pedagogisch medewerkers hebben met de kinderen en het taalaanbod op de groep geldt dat de kwaliteit als goed kan worden bestempeld (hoger dan 5). Ook voor het programma (zoals het dagschema) is van goede kwaliteit, al is er wel een daling zichtbaar ten opzichte van voorgaande metingen uit 2017-2019 (medium tot groot effect). Het activiteitenaanbod (inclusief beschikbaar speelmateriaal) is gemiddeld matig-voldoende. Tevens is er een tendens zichtbaar dat de kwaliteit op dit onderdeel lager is dan in 2017-2019 (medium tot klein effect, bij benadering significant).

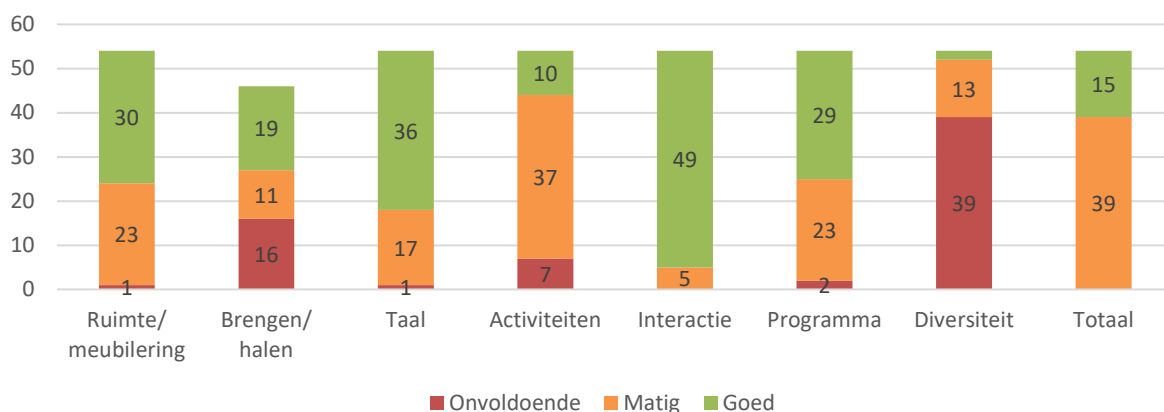
De interactie die werd geobserveerd tijdens het brengen en halen van kinderen neigt in de meting van 2021-2022 gemiddeld naar onvoldoende, terwijl de kwaliteit in 2017-2019 nog van goede kwaliteit was (groot effect). Hierbij moet worden opgemerkt dat in dit item toegang tot de groepsruimte voor ouders wordt bestempeld als basis van goede kwaliteit. Locaties die ouders toegang tot de groep ontzeggen, krijgen een zeer lage score op dit item. Ook uit Figuur 3.4 blijkt dat er relatief veel groepen in deze meting onvoldoende scores. Observatoren hebben genoteerd dat het weigeren van ouders in de groepsruimte vaak een tijdelijke maatregel was die in het verlengde lag van de corona-maatregelen. De cijfers van 2021-2022 kunnen wel als representatief voor de sector worden gezien, maar in de tijdgeest van de pandemie. De verwachting is dan ook dat de lagere kwaliteit een tijdelijke dip betreft.

Tabel 3.11 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ITERS-R (baby's).

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	KDV (N = 61 groepen)			KDV (N = 38 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	2.80-6.60	4.88	0.87	2.60-6.80	4.84	1.10
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	5.69	1.78	1.00-7.00	3.47 ^a	2.33
Taal	2.00-7.00	5.32	1.26	2.33-7.00	5.32	1.15
Activiteiten	2.00-6.44	4.43	1.10	2.44-6.78	4.00	0.97
Interactie	3.75-7.00	6.17	0.99	4.25-7.00	6.13	0.81
Programma	2.67-7.00	5.82	1.24	3.33-7.00	5.18 ^c	1.11
Diversiteit	-	-	-	1.00-5.75	2.38	0.98
Totaal (zonder diversiteit)	3.32-6.44	5.11	0.85	3.88-6.88	4.79	0.71
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	3.53-6.72	4.46	0.71

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot is er in de meting van 2021-2022 voor het eerst in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie. Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin ze cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Gemiddeld genomen kan de kwaliteit op deze subschaal als onvoldoende worden bestempeld (lager dan 3). Ook in Figuur 3.4 is zichtbaar dat het merendeel van de locaties onvoldoende scoort.

Figuur 3.4 Aantal kinderdagopvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de ITERS-R en ECERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 54 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

Voor de globale omgevingskwaliteit gemeten met de ECERS-R (groepen met peuters, zowel horizontale als verticale groepen) zijn de resultaten gerapporteerd in Tabel 3.12. Gemiddeld genomen is de kwaliteit goed (hoger dan 5) voor de ruimte en meubilering en de interactie. De kwaliteit is gemiddeld voldoende tot goed voor het programma, het taalaanbod en de interactie tijdens het haal- en brengmoment. Ook hier zien we dat de kwaliteit tijdens het halen en brengen is teruggelopen (medium tot klein effect, bij benadering significant), al ligt de gemiddelde kwaliteit wel hoger dan bij de ITERS-R. Wederom kan deze daling verklaard worden door tijdelijke coronamaatregelen, waarbij het aannemelijk is dat het slechts een tijdelijke dip in kwaliteit betreft. Verder zien we net als bij de ITERS-R dat de kwaliteit van het activiteitenaanbod (inclusief speelmateriaal) als matig kan worden bestempeld en de in kaart gebrachte kwaliteit rondom diversiteit onvoldoende (lager dan 3) is.

Tabel 3.12 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ECERS-R (peuters).

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	KDV (N = 67 groepen)			KDV (N = 33 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	3.63-6.99	5.42	0.65	3.75-6.75	5.22	0.77
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	5.83	2.01	1.00-7.00	4.82	2.75
Taal	2.25-6.50	4.83	0.95	2.50-6.50	4.91	0.92
Activiteiten	1.89-6.11	4.15	0.97	2.11-5.89	3.95	0.99
Interactie	3.20-7.00	6.10	0.96	3.80-7.00	5.93	0.89
Programma	2.33-7.00	5.11	1.30	2.33-7.00	4.89	1.44
Diversiteit	-	-	-	1.00-6.25	2.72	1.04
Totaal (zonder diversiteit)	3.35-6.32	5.05	0.69	3.61-6.24	4.87	0.72
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	3.31-6.00	4.61	0.72

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Een uitsplitsing naar verticale en horizontale groepen (zie Tabel 3.13) laat zien dat de lagere score voor brengen en halen in zowel de verticale als horizontale babygroepen speelt (groot effect). Verder worden er alleen verschillen gevonden met eerdere metingen van 2017-2019 voor de verticale groepen. Zo is de kwaliteit van het programma alleen afgenomen in de verticale groepen (medium tot groot effect) en is eenzelfde tendens zichtbaar voor het activiteitenaanbod (medium effect, bij benadering significant). Verder zijn er in de steekproef van 2021-2022 voor de verscheidene subschalen geen verschillen zichtbaar tussen de verticale en horizontale babygroepen.

Tabel 3.13 Vergelijking tussen babygroepen en verticale groepen met betrekking tot geobserveerde proceskwaliteit op basis van de ITERS-R.

Subschalen	2017-2019				2021-2022			
	KDV Baby (N = 26 groepen)		KDV Verticaal (N = 35 groepen)		KDV Baby (N = 21 groepen)		KDV Verticaal (N = 17 groepen)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ruimte en meubilering	4.90	0.93	4.86	0.84	4.83	1.27	4.86	0.88
Item: Brengen en halen	5.79	1.67	5.60	1.89	3.12 ^a	2.09	3.87 ^a	2.59
Taal	5.53	1.43	5.17	1.12	5.43	1.15	5.18	1.16
Activiteiten	4.34	1.13	4.50	1.09	4.07	1.05	3.91	0.89
Interactie	6.23	0.96	6.13	1.03	6.29	0.69	5.94	0.92
Programma	5.92	1.18	5.75	1.29	5.40	1.18	4.92 ^b	0.98
Diversiteit	-	-	-	-	2.43	1.14	2.31	0.78
Totaal (zonder diversiteit)	5.14	0.88	5.10	0.83	4.88	0.83	4.69	0.53
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	-	4.54	0.84	4.37	0.51

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Voor de ECERS-R zijn er geen significante verschillen zichtbaar met eerdere metingen wanneer de resultaten gesplitst worden naar verticale en horizontale peutergroepen (zie Tabel 3.14). Enkel de lagere kwaliteit voor de interactie tijdens het brengen en halen is bij benadering significant (medium tot groot effect) voor de verticale groep. Verder zijn er in de steekproef van 2021-2022 voor de verscheidene subschalen geen verschillen zichtbaar tussen de verticale en horizontale peutergroepen.

Tabel 3.14 Vergelijking tussen peutergroepen en verticale groepen met betrekking tot geobserveerde proceskwaliteit op basis van de ECERS-R.

Subschalen	2017-2019				2021-2022			
	KDV Peuter (N = 31 groepen)		KDV Verticaal (N = 36 groepen)		KDV Peuter (N = 16 groepen)		KDV Verticaal (N = 17 groepen)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Ruimte en meubilering	5.53	0.59	5.33	0.70	5.33	0.86	5.12	0.68
Item: Brengen en halen	5.83	1.98	5.84	2.07	5.29	2.67	4.36	2.84
Taal	4.98	0.81	4.69	1.05	5.08	0.73	4.75	1.07
Activiteiten	4.27	0.85	4.04	1.07	4.24	1.08	3.68	0.85
Interactie	6.11	0.91	6.08	1.01	5.93	0.97	5.93	0.83
Programma	5.37	1.27	4.89	1.31	4.96	1.54	4.82	1.37
Diversiteit	-	-	-	-	3.06	1.16	2.40	0.82
Totaal (zonder diversiteit)	5.16	0.57	4.95	0.77	5.02	0.79	4.72	0.65
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	-	4.79	0.79	4.44	0.61

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

3.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2021-2022 vragenlijstgegevens verzameld van 84 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 44 van de 54 berokken kinderdagopvanggroepen (82% positieve respons). Daarvan werkten 30 pedagogisch medewerkers in 15 groepen met alleen baby's en dreumesen, 25 pedagogisch medewerkers in 14 peutergroepen en 29 pedagogisch medewerkers in 15 verticale groepen met baby's, dreumesen en peuters. Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande metingen uit 2017-2019 uitgelicht.

3.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 3.15 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 37 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt 29 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang is ruim 12 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Zo'n 85% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Een kleine 15% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie. Kijkend naar de achtergrondgegevens van pedagogisch medewerkers, zijn er geen significante verschillen zichtbaar met eerdere metingen.

Tabel 3.15 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers KDV

Achtergrond PM	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	148	19.00-65.00	34.90	9.81	84	19.00-65.00	36.93	11.97
Werkijd in uren	147	11.75-80.00	27.12	8.39	84	9.00-38.00	28.80	6.03
Werkervaring	147	0.00-60.00	11.96	8.65	84	0.00-46.00	12.65	9.33
Vooropleiding	146	1.00-8.00	4.66	1.62	84	1.00-8.00	4.79	1.35
Vervolgopleiding	146	2.00-8.00	5.31	0.82	84	5.00-8.00	5.32	0.76
Vast contract (%)	147		73.47		84		77.38	

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 3.16 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV

Groepssamenstelling	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsgrootte drukste dagen	142	4.00-17.50	11.10	2.92	81	4.33-16.67	11.98 ^d	2.82
Kind-staf ratio drukste dagen	142	2.17-8.00	5.18	1.34	81	2.61-8.00	5.28	1.46
Baby's	86	0.08-1.00	0.37	0.20	50	0.08-1.00	0.47 ^d	0.24
Dreumesen	99	0.14-0.89	0.44	0.16	59	0.08-1.00	0.43	0.23
Peuters	89	0.08-1.00	0.60	0.30	47	0.08-1.00	0.62	0.31
Lage SES	120	0.00-1.00	0.20	0.27	59	0.00-1.00	0.16	0.25
Migratieachtergrond	120	0.00-1.00	0.27	0.28	73	0.00-1.00	0.24	0.23
Zorgbehoefte	147	0.00-0.91	0.20	0.21	78	0.00-1.00	0.20	0.29
Taalondersteuning	147	0.00-0.80	0.12	0.18	76	0.00-1.00	0.13	0.23
Beperking	147	0.00-0.21	0.02	0.04	74	0.00-0.25	0.02	0.05
Gedragsondersteuning	146	0.00-0.38	0.05	0.08	73	0.00-0.44	0.06	0.09
Vluchteling	144	0.00-0.65	0.02	0.08	75	0.00-0.00	0.00 ^d	0.00
Overig	145	0.00-0.91	0.02	0.08	74	0.00-0.27	0.02	0.05

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 3.16. De gemiddelde groepsgrootte op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 12 kinderen. Dat is een lichte stijging ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 waar de gemiddelde grootte rond de 11 kinderen lag (medium tot klein effect). De gemiddelde ratio's zijn wel gelijk gebleven en liggen ongeveer rond de 5 kinderen per pedagogisch medewerker. De samenstelling van de leeftijdsgroepen komt overeen met de aard van de groep. Een gedetailleerde analyse laat zien dat de babygroepen gemiddeld iets meer baby's (jonger dan 1 à 1.5 jaar) dan dreumesen (ouder dan 1 à 1.5 jaar) opvangen, ongeveer in de verhouding 60%-40%. Wel is de spreiding groot en zijn er babygroepen die enkel baby's

en enkel dreumesen opvangen. Voor de verticale groepen is de gemiddelde verdeling ongeveer gelijk over de drie leeftijden (baby's, dreumesen, peuters). Bij de peutergroepen vangt het overgrote merendeel vooral peuters vanaf 2 à 2.5 op, al zijn er ook wat groepen die vooral hele jonge peuters (maximaal 2.5 jaar) opvangen.

Tevens hebben pedagogisch medewerkers een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 16% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 3.16). Ongeveer een kwart heeft een migratieachtergrond. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van taalondersteuning het vaakst voorkomen met 13%, gevolgd door gedragsondersteuning (6%). Er zijn in de steekproef van 2021-2022 geen kinderen opgevangen met een vluchtelingenstatus volgens de inschatting van de pedagogisch medewerkers, in de eerdere metingen van 2017-2019 was dit wel het geval (medium tot klein effect). Verder komen fysieke of mentale beperkingen en andere zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 2%). Wel valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er medewerkers die rapporteren dat alle kinderen taalondersteuning nodig hebben en ook medewerkers die aangeven dat bijna de helft van de kinderen extra gedragsondersteuning nodig heeft. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep rond de 20%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 3.17 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. Wel zien we dat de algemene werktevredenheid iets is teruggelopen in vergelijking met de metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Tegelijk is de werkstress in de kinderdagopvang juist iets toegenomen (klein effect). De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens'), en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren.

Tabel 3.17 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV

Werkbeleving	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	139	3.42-5.96	5.01	0.49	81	3.83-5.79	4.80 ^d	0.49
Werkinclusie	139	3.40-6.00	5.40	0.49	81	4.00-6.00	5.28	0.50
Werkstress	139	1.00-4.80	2.59	0.84	81	1.00-5.20	2.88 ^e	0.92
Teamcohesie	139	1.00-6.00	4.85	0.65	81	2.40-6.00	4.74	0.72
Continue professionalisering	139	1.00-4.00	2.07	0.60	81	1.20-3.50	2.07	0.48
Teamgerichte professionalisering	139	1.00-5.56	2.65	0.87	81	1.22-6.00	2.60	0.89
Frequentie teamoverleg	127	0.00-8.00	4.34	1.80	76	0.00-8.00	4.14	1.65
Reflectie en toepassing	-	-	-	-	81	2.33-5.00	3.31	0.57
Zelfvertrouwen (algemeen)	139	4.11-6.00	5.32	0.43	81	4.44-6.00	5.20	0.40
Zelfvertrouwen (diversiteit)	-	-	-	-	81	2.50-6.00	4.98	0.61

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 3.17 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld maximaal één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt gemiddeld elke twee maanden georganiseerd. Wel zijn er grote verschillen tussen organisaties. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die rapporteren (bijna) op wekelijkse basis overleg en professionaliseringsactiviteiten te ondernemen met het team, terwijl er ook pedagogisch medewerkers zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten (bijna) nooit plaatsvinden. In de meting van 2021-2022 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen pedagogisch medewerkers groot zijn.

Tot slot rapporteert Tabel 3.17 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. In de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al ligt de gemiddelde score iets lager en is de range en de spreiding juist iets groter.

3.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 3.18). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 3 gescoord ('min of meer stabiel'). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid), ligt iets lager. De wijde scorereange op deze aspecten wijst er wel op dat er locaties zijn met een sterke oriëntatie op stabiliteit. Er kan in deze groepen niet makkelijk worden gewisseld van dag en de groepen worden niet of zelden samengevoegd of gesplitst (noch op het initiatief van de organisatie, noch op het initiatief van de kinderen). Er zijn echter ook groepen waarbij we juist zien dat er veel meer wisseling is in de stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model. De gemiddelde scores en spreiding laten geen verschillen zien ten aanzien van de eerdere metingen.

Verder zien we in Tabel 3.18 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderopvang nog niet breed gedragen wordt in de kinderopvang, al is de variatie tussen locaties groot. Ook zien we dat het gemiddelde in de steekproef van 2021-2022 iets lager ligt in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Een afname is ook zichtbaar voor de mate waarin pedagogisch medewerkers met ouders communiceren (groot effect). Van een lijst met 15 opties van mogelijke contactvormen geven medewerkers gemiddeld aan 50% van deze opties te

benutten. In de meting van 2017-2019 was dit nog zo'n 60%. De variatie tussen locaties is echter groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben.

Tabel 3.18 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV

Pedagogisch beleid en klimaat	2017-2019				2021-2022			
	KDV (N = 93 groepen)				KDV (N = 54 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	144	1.50-5.00	3.13	0.72	84	1.50-5.00	3.18	0.66
Opendeurenbeleid	144	1.00-5.00	2.37	0.99	84	1.00-5.00	2.46	1.02
Kinderparticipatie	144	1.67-4.83	3.16	0.61	84	1.50-4.33	2.93 ^d	0.61
Contact met ouders (%)	140	0.00-0.93	0.62	0.15	81	0.07-0.93	0.51 ^a	0.13
Multiculturele groepspraktijken	-	-	-	-	81	1.00-4.50	2.80	0.90
Groepssocialisatie	-	-	-	-	81	2.11-5.00	3.68	0.72
Gebruik (sociale) media	-	-	-	-	84	1.00-4.00	1.98	0.97

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tevens zijn er in de meting van 2021-2022 een aantal nieuwe maten van pedagogisch beleid en klimaat bevraagd (zie Tabel 3.18). Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan. Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepssocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Deze schaal toont deels overlap met 'affectief-inclusief gedrag bevorderen' dat in de eerdere metingen van 2017-2019 in kaart is gebracht. Een vergelijking van de items die in beide metingen voorkomen laat geen verschillen zien in gemiddeldes of spreiding. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren pedagogisch medewerkers dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media, al zijn er ook locaties waarbij dit juist vaak voorkomt.

3.2.3 Activiteitsaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 3.19 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 ('bijna nooit') tot 7 ('minstens 2 keer per dag'). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten. Een gemiddelde van ruim 5 betekent dat deze activiteiten bijna elke dag voorkomen. Verder komen ook verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid relatief vaak voor – gemiddeld een paar keer per week. Voor (sociaal) spel zien we verder dat de frequentie van dit soort activiteiten iets lager ligt in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de metingen van 2017-2019 (klein effect). Activiteiten die iets minder voorkomen zijn creatieve en musische activiteiten, activiteiten rondom burgerschapsvorming en buitenactiviteiten en uitstapjes. Met een gemiddelde van ruim 3 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Voor

creatieve en musische activiteiten en buitenactiviteiten en uitstapjes zie we tevens dat de frequentie in de meting van 2021-2022 lager ligt in vergelijking met eerdere metingen (medium tot klein effect). Voor burgerschapsvorming zien we juist het tegenovergestelde gebeuren, deze activiteiten zijn in frequentie iets toegenomen (medium tot klein effect). Tot slot komen activiteiten die betrekking hebben op (ontluikend)rekenen en wetenschap en technologie het minst vaak voor, zo'n twee keer per maand.

Tabel 3.19 Activiteitenaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers KDV

Activiteitenaanbod	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	133	3.00-7.00	5.52	0.77	84	2.83-6.83	5.40	0.83
Samenspel	133	2.00-7.00	5.19	1.20	84	2.20-6.60	4.83 ^e	1.16
Creatieve en musische activiteiten	131	1.29-6.14	3.79	0.93	83	1.43-6.29	3.51 ^d	0.80
Taal & geletterdheid	131	1.71-6.86	4.77	1.21	83	1.71-6.71	4.66	1.25
Ontluikend rekenen	128	1.00-5.40	2.73	1.16	83	1.00-6.00	2.64	1.32
Wetenschap & technologie	128	1.00-5.40	2.67	1.12	83	1.00-5.40	2.46	1.18
Burgerschapsvorming	128	1.00-5.50	2.79	0.99	83	1.00-6.17	3.15 ^d	1.28
Buitenactiviteiten & uitstapjes	128	1.00-5.63	3.39	0.82	83	1.25-4.63	3.06 ^d	0.73

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

3.3 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de kinderdagopvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de kinderdagopvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de kinderdagopvang, zoals geobserveerd met de CLASS, is ook in de periode 2021-2022 goed volgens internationale maatstaven en op verschillende aspecten nog verder verbeterd vergeleken met de periode 2017-2019. De verbetering van de emotionele kwaliteit van de opvang van baby's (zowel in horizontale als verticale groepen) betreft vooral het relationele klimaat tijdens de eet- en drinkmomenten. In kinderdagopvang met alleen peuters is de emotionele kwaliteit in de periode 2021-2022 op ongeveer hetzelfde niveau gebleven als in de periode daarvoor. De educatieve proceskwaliteit, zoals geobserveerd met de CLASS, is gemiddeld weliswaar nog steeds duidelijk lager dan de emotionele proceskwaliteit, maar wel aanmerkelijk verbeterd vergeleken met de periode 2017-2019, zowel voor baby's in horizontale en verticale groepen als voor peuters in verticale groepen met ook baby's en peuters in horizontale groepen met alleen peuters. Voor baby's is de grootste verbetering van de educatieve proceskwaliteit te zien op de subschaal taalondersteuning, terwijl ruimte bieden voor exploratie wel iets hoger scoort in de periode 2021-2022 dan daarvoor, maar niet significant. De verbetering van de educatieve proceskwaliteit betreft vooral spelsituaties. Voor peuters in horizontale en verticale groepen is de educatieve proceskwaliteit ook relatief sterk verbeterd, vooral wat betreft de feedback die pedagogisch medewerkers geven aan peuters en de stimulering van hun taalontwikkeling. De verbetering van de educatieve proceskwaliteit betreft vooral eet- en drinksituaties (meer taalstimulering) en spelsituaties (meer inhoudelijke feedback en rijker, meer gevorderd taalgebruik bij begeleid spel).

Ook de beoordeling van de interactievaardigheden van individuele pedagogisch medewerkers met het NCKO observatie-instrument laat een positief beeld zien van de emotionele proceskwaliteit op de meeste dimensies. Zoals bij de eerdere metingen, zijn de pedagogisch medewerkers gemiddeld hoog sensitief naar de kinderen toe, bevorderen zijn hun autonomie en bieden ze adequate structuur en stellen zij waar nodig grenzen. De scores op deze subschalen zijn gemiddeld boven de NCKO-norm van 4.5 (“hoge kwaliteit”). Het bieden van structuur en het stellen van grenzen is in de periode 2021-2022 echter significant lager dan in de eerdere periode. Een lage score (“lage kwaliteit”) wordt gevonden voor het begeleiden van kind-kind interacties, zoals ook in voorgaande onderzoeken met het NCKO-instrument en in de LKK metingen van 2017-2019. Op de meer educatieve subschalen van het NCKO-instrument, met name praten en uitleggen en ontwikkelingsstimulering, zijn de gemiddelde scores lager, respectievelijk net iets boven en net iets onder het gewenste minimumniveau (“middelmatige kwaliteit”). Dit beeld komt overeen met de CLASS-scores voor educatieve proceskwaliteit. Ten opzicht van 2017-2019, laten de emotionele subschalen sensitiviteit en respect voor de autonomie van het NCKO-instrument in de periode 2021-2022 een kleine (maar niet significante) verhoging van de kwaliteit zien, zoals bij de CLASS observaties, en dat geldt ook voor de educatieve subscala praten en uitleggen. De scores voor de NCKO-subschalen ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van kind-kind interacties blijven ook in 2021-2022 aan de lage kant (“lage kwaliteit” volgens de NCVKO-norm).

De nieuwe observatieschaal groepsocialisatie, niet gebruikt in de voorgaande periode, geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers samenwerking en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. De gemiddelde score is laag. Wel zijn er verschillen zichtbaar tussen de baby's en peuters en verschillende soorten activiteiten. Zo is de groepsocialisatie gemiddeld hoger bij de peuters en tijdens buitenspel en educatieve activiteiten. Tijdens het eten/drinken, binnen spel en creatieve activiteiten wordt doorgaans lager gescoord. Hoewel voor deze schaal nog geen benchmarks zijn vastgesteld, wijst de lage gemiddelde score erop dat op dit punt verbetering mogelijk en gewenst is. Dit resultaat past ook bij de bevinding met het NCKO-instrument dat het begeleiden van interacties tussen kinderen nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid is van pedagogisch medewerkers in de Nederlandse kinderopvang. Uit de gegevens verzameld met de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers blijkt in lijn hiermee dat pedagogisch medewerkers naar eigen zeggen “soms maar niet vaak” strategieën toepassen om groepsprocessen te bevorderen.

Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit

De observaties met de omgevingsschalen ITERS/ECERS-R tonen een wisselend beeld. Gemiddeld over alle dimensies is de totale kwaliteit volgens de ITERS/ECERS-R voldoende tot goed, maar in de periode 2021-2022 iets lager dan in de periode 2017-2019. Het verschil is echter niet significant. De daling geldt zowel voor de opvang van baby's als de opvang van peuters, in zowel horizontale als verticale groepen. De daling van de totale kwaliteit wordt vooral veroorzaakt door een relatief sterke daling op twee onderliggende kwaliteitsaspecten: de kwaliteit van de interacties bij het halen brengen en de kwaliteit van het dagprogramma. De eerste is een afzonderlijk observatie-item. De sterke daling van de gemiddelde score op dit item kan worden verklaard door het feit dat ouders in de coronaperiode en ook lange tijd daarna niet op de groep mochten komen en weinig

interactie hadden met de pedagogisch medewerkers. Inmiddels komen ouders weer op de groepen en is de verwachting dat de score op dit kwaliteitsaspect weer omhoog zal gaan. De subschaal programma bestaat uit verschillende items en verwijst naar de balans tussen georganiseerde en vrije activiteiten, de variatie naar type activiteiten en de duidelijkheid voor kinderen van het dagschema. De lagere kwaliteit van het dagprogramma is moeilijker te verklaren, maar past bij de resultaten op basis van de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers die duiden op meer werkdruk en minder tijd om een dagprogramma van activiteiten vorm te geven (zie hierna). De overige subschalen (inrichting, taal, interactie, activiteiten) laten weinig verandering zien. De scores op de subschalen taal en interactie tonen niet de stijging die met de CLASS (emotionele en educatieve proceskwaliteit) en het NCKO-instrument werd gevonden (sensitiviteit, respect voor de autonomie, praten en uitleggen). Een verklaring is dat deze schalen niet specifiek op (taal) interactie gericht zijn, maar ook de aanwezigheid van leesmaterialen, de facilitering en begeleiding van verschillende soorten spel en de interacties tussen kinderen worden afdekt.

De nieuw toegevoegde subschaal omgaan met diversiteit, laat een lage score zien, die gemiddeld over alle groepen als “onvoldoende” moet worden gekwalificeerd en die met name laag is in groepen met baby's. De subschaal meet onder andere de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers bevestigen verder dat activiteiten die gericht zijn op bewustwording en positieve waardering van multiculturele diversiteit niet frequent worden aangeboden. Positief aandacht geven aan diversiteit heeft in de kinderdagopvang kennelijk nog geen hoge prioriteit, hoewel naar schatting gemiddeld een kwart van de kinderen in de groepen een andere culturele of etnische achtergrond heeft. Mogelijk wordt aandacht geven aan diversiteit bovendien gezien als iets dat relevanter is voor peuters dan voor baby's en dreumesen.

Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid

Wat betreft het activiteitsaanbod, weergegeven als hoe vaak activiteiten als exploratief spel, sociaal spel, praten en voorlezen, tel- en rekenspelletjes worden aangeboden, is er over vrijwel de hele linie sprake van een daling in de periode 2021-2022 vergeleken met de periode daarvoor. Dit betreft vooral sociaal spel, creatieve activiteiten en buitenspel, in mindere mate de educatieve activiteiten. Het verschil tussen beide perioden is klein tot medium, maar statistisch significant. Er is daarentegen iets meer aandacht voor activiteiten op het gebied van burgerschapsvorming. De aandacht hiervoor is echter ook in 2021-2022 gemiddeld nog aan de lage kant. De bevindingen voor het activiteitsaanbod komen overeen met de gedaalde ITERS/ECERS score op de subschaal programma, verwijzend naar de mate waarin een evenwichtig gevarieerd en voor de kinderen duidelijk dagprogramma van verschillende activiteiten wordt aangeboden. Een verklaring zou kunnen zijn dat de toegenomen werkdruk in de kinderopvang vanwege ziekteverzuim, personeelskrapte en de inzet van invalkrachten, ertoe heeft geleid dat er minder tijd is voor het voorbereiden, inplannen en uitvoeren van gerichte activiteiten met de kinderen. De werkbeleving van de pedagogische medewerkers is over het geheel genomen nog altijd positief maar is ten opzichte van de periode 2017-2019 vóór corona en het toegenomen personeelstekort, significant gedaald terwijl de ervaren werkstress is gestegen.

Het pedagogisch beleid laat zowel stabiliteit als verandering zien. Er zijn geen veranderingen in het beleid ten aanzien van de stabiliteit van de groepen en het voeren van een opendeurenbeleid. Gemiddeld genomen kiezen de centra volgens de pedagogisch medewerkers in de kinderdagopvang ook in 2021-2022 voor een hoge groepsstabiliteit en is een opendeurenbeleid zeldzaam. De belangrijkste veranderingen in 2021-2022 ten opzichte van de periode daarvoor betreft de aandacht voor kinderparticipatie en het contact met ouders. Er is in 2021-2022 minder aandacht voor kinderparticipatie dan in de periode daarvoor, misschien omdat kinderparticipatie om tijd vraagt (regelmatig met de kinderen gaan zitten en praten over hun wensen of systematisch via gesprekken met de ouders proberen te achterhalen wat de wensen van de kinderen zijn) en die tijd is er waarschijnlijk minder. Er zijn ook minder contacten met ouders, vermoedelijk als gevolg van de pandemie en de lange nasleep daarvan, waarbij in veel kinderdagverblijven nog lang is vastgehouden aan het beleid om ouders niet op de groep toe te laten. Het beleid ten aanzien van het gebruik van (sociale) media, voor het eerst nagevraagd in de metingen van 2021-2022, is in de kinderdagopvang net als in de peuteropvang restrictief. Gemiddeld gebeurt dit “zelden”, maar er is wel enige variatie tussen de groepen.

Wat betreft de belangrijkste structurele kenmerken zoals groeps grootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring zijn er geen duidelijke veranderingen waargenomen tussen de perioden 2017-2019 en 2021-2022. Ook de samenstelling van de groepen naar leeftijd, achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen toont een stabiel beeld. Het aandeel medewerkers met een vast contract is iets toegenomen. In een ander onderzoek is apart gekeken naar groepen met alleen baby's en groepen met baby's en peuters en is een andere indeling van de meetjaren gehanteerd om scherper af te stemmen op de invoering van de Wet IKK. Uit de vergelijking van de perioden 2017-2018 en 2019-2022 blijkt het effect van de Wet IKK uit een significante verandering van de beroepskracht-kind ratio met minder kinderen per medewerker in groepen met alleen baby's of met groot aandeel baby's naast peuters.⁴²

⁴² Leseman & Slot (2022)

4. Kwaliteit in de peuteropvang

De peuteropvang omvat zowel zelfstandige peuterspeelzalen als, in toenemende mate, peuterspeelzalen die als peuteropvang geïntegreerd zijn in een kinderopvangorganisatie. Om de kwaliteit in de peuteropvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met pedagogisch medewerkers, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groepen en het pedagogische beleid.

4.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Toddler, NCKO-interactieschalen en ECERS-R. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

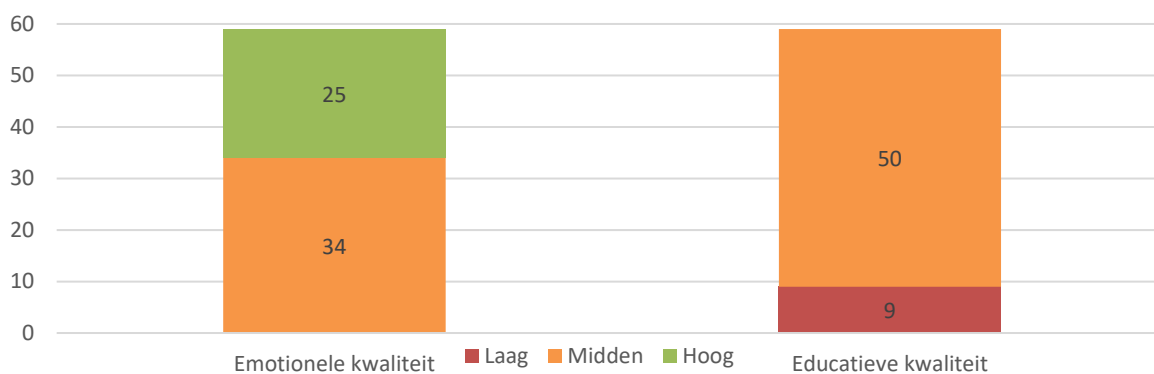
4.1.1 Observaties met de CLASS Toddler

Er zijn in 2021 en 2022 in totaal 59 peutergroepen bezocht. Tabel 4.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de midden tot hoog scorereange. De educatieve proceskwaliteit is matig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score tussen de grens van matig voldoende (nog net acceptabel) en laag (onvoldoende). De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 4.1) De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hoge kant van de middenrange bereiken. Ook zien we dat de gemiddelde kwaliteit op het emotionele domeinen iets hoger ligt in de meting van 2021-2022 in vergelijking tot de eerdere metingen uit 2017-2019 (medium tot klein effect).

Tabel 4.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de peuteropvang op domeinniveau.

Proceskwaliteit	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 99 groepen)			POV (N = 59 groepen)		
	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Emotionele kwaliteit	4.40-6.80	5.72	0.45	4.85-6.80	5.88 ^d	0.44
Educatieve kwaliteit	2.00-5.17	3.53	0.66	1.83-5.17	3.71	0.72

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 4.1 Aantal peutergroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit). Gegevens van steekproef 2021-2022.

Tabel 4.2 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de peuteropvang.

	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 394 observaties)			POV (N = 236 observaties)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-16.00	10.01	3.59	1.00-16.00	8.44 ^d	3.52
Aantal volwassenen	0.00-13.00	2.03	0.96	1.00-4.00	1.83 ^d	0.63
Kind-staf ratio	0.23-16.00	5.03	1.89	1.00-16.00	4.89	2.09
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	3.00-7.00	5.98	0.83	3.00-7.00	6.42 ^b	0.75
Negatieve sfeer (R)	5.00-7.00	6.90	0.35	5.00-7.00	6.90	0.33
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.79	0.96	4.00-7.00	5.93	0.92
Kindperspectief	1.00-7.00	4.50	1.33	1.00-7.00	4.72	1.41
Begeleiding gedrag	3.00-7.00	5.48	0.99	2.00-7.00	5.44	1.08
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.00-7.00	5.73	0.63	4.00-7.00	5.88 ^e	0.57
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren leren en ontwikkeling	2.00-7.00	4.06	1.19	1.00-7.00	4.26 ^e	1.33
Kwaliteit feedback	1.00-7.00	3.06	1.14	1.00-7.00	3.22	1.32
Taalstimulering	1.00-7.00	3.46	1.09	1.00-7.00	3.66 ^e	1.14
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.33-7.00	3.53	0.97	1.33-7.00	3.71 ^e	1.06
Groepssocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepssocialisatie	-	-	-	1.00-7.00	3.33	1.47

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 4.2 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2021-2022 gemiddeld iets minder kinderen en medewerkers zijn geobserveerd per cyclus in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). De gemiddelde kind-staf ratio's zijn wel gelijk gebleven. Verder zien we dat de affectieve sfeer voor de peuters en de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers in de hoge range uitkomt. Een hogere negatieve sfeer (waarbij er veel sprake is van negativiteit van de leidsters en kinderen is niet geobserveerd). Binnen het emotioneel domein zien we verder dat er iets minder aandacht is voor aandacht voor kindperspectief. Deze scoort gemiddeld aan de hogere kant van de middenrange maar laat een grotere spreiding zien. Ook begeleiding van gedrag laat een grote spreiding per observatiecyclus zien, al is dit gemiddeld van middel-hoge tot hoge kwaliteit. In vergelijking met eerdere metingen van 2017-2019 zien we dat de positieve sfeer hoger scoort in de steekproef van 2021-2022 (medium tot groot effect).

Voor de educatieve ondersteuning zien we dat faciliteren van leren en ontwikkeling en taalstimulering gemiddeld van middelmatige kwaliteit zijn, waarbij faciliteren van leren en ontwikkeling iets hoger en taalstimulering juist iets lager scoort. Binnen het educatieve domein is er het minst aandacht voor goede kwaliteit van feedback, deze scoort gemiddeld genomen aan de lage kant van de middenrange. Daarnaast zien we ook op observatiecyclusniveau een grotere spreiding in het educatieve domein in vergelijking met het emotionele domein. Tot slot blijkt dat de gemiddelde educatieve kwaliteit licht is gestegen (klein effect) in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019, met name op het gebied van faciliteren van leren en ontwikkeling en taalstimulering.

In de meting van 2021-2022 is voor het eerst ook de kwaliteit op het gebied van groepssocialisatie in kaart gebracht. Dit betreft de mate waarin de pedagogisch medewerker pro-sociaal gedrag bevordert, gezamenlijke activiteiten tussen kinderen stimuleert en sensitief is naar de groep als geheel. Gemiddeld genomen is de groepssocialisatie voor de peuters van lage-middelmatige kwaliteit. Wel zien we dat de range en spreiding heel groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepssocialisatie bij peuters, op andere momenten is dergelijk gedrag zo goed als afwezig.

Tabel 4.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de peuteropvang.

	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 99 groepen)			POV (N = 59 groepen)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	4.00-16.00	9.98	2.89	3.00-16.00	8.44 ^d	2.94
Aantal volwassenen	0.00-5.50	2.02	0.74	1.00-3.00	1.83 ^c	0.47
Kind-staf ratio	2.50-8.13	5.02	1.52	1.50-11.00	4.89	1.79
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	4.50-7.00	5.98	0.58	5.00-7.00	6.42 ^a	0.53
Negatieve sfeer (R)	5.75-7.00	6.90	0.22	6.25-7.00	6.90	0.18
Sensitiviteit	3.50-7.00	5.79	0.69	4.25-7.00	5.93	0.69
Kindperspectief	2.25-6.25	4.50	0.81	3.00-7.00	4.72	0.83
Begeleiding gedrag	4.00-7.00	5.47	0.71	3.25-7.00	5.44	0.82
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.40-6.80	5.72	0.45	4.85-6.80	5.88 ^d	0.44
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Faciliteren leren en ontwikkeling	2.25-5.50	4.06	0.72	2.00-6.00	4.26	0.83
Kwaliteit feedback	1.50-5.50	3.06	0.79	1.25-5.25	3.22	0.90
Taalstimulering	1.75-5.50	3.46	0.81	1.50-5.25	3.66	0.79
Gemiddelde educatieve kwaliteit	2.00-5.17	3.53	0.66	1.83-5.17	3.71	0.72
Groepssocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepssocialisatie	-	-	-	1.75-5.50	3.33	1.06

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 4.3). De emotionele kwaliteit (klein tot medium effect) en met name de mate waarin er een positieve sfeer op de groep heerst (groot effect) liggen hoger in de meting van 2021-2022. Op groepsniveau stijgt de educatieve kwaliteit niet.

Tabel 4.4 toont de geobserveerde kwaliteit uitgesplitst naar type activiteit. Educatieve activiteiten worden het vaakst geobserveerd, ongeveer een derde van de observaties betreft

dergelijke activiteiten. In vergelijking met eerdere metingen van 2017-2019, ligt de emotionele kwaliteit in 2021-2022 iets hoger tijdens educatieve activiteiten (medium tot klein effect). Verder worden eet- en drinkmomenten en spelmomenten veel geobserveerd, samen bedragen ze ongeveer de helft van het aantal observaties. De categorie overig heeft betrekking op bijvoorbeeld wc-rondes die zijn geobserveerd. Verder laat de meting van 2021-2022 zien dat de mate van groepsocialisatie verschilt per type activiteit. Zo liggen de gemiddelde scores aanzienlijk lager tijdens de creatieve activiteiten in vergelijking met bijvoorbeeld educatieve activiteiten. Voor alle type activiteiten geldt echter dat deze aan de lage kant van de middenrange scores.

Tabel 4.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de peuteropvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019					2021-2022						
	POV (N = 394 observaties)					POV (N = 236 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepsocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	23.35	5.63	0.62	3.13	0.84	25.42	5.75	0.60	3.28	1.10	3.05	1.21
Spel	20.05	5.97	0.57	3.69	0.94	22.88	5.98	0.49	3.91	1.09	3.22	1.46
Creatief	11.68	5.70	0.69	3.58	0.81	12.71	5.95	0.56	3.70	0.81	2.97	1.40
Educatief	35.28	5.71	0.59	3.85	0.99	32.20	5.93 ^d	0.58	3.96	1.02	3.79	1.56
Buiten spelen	5.58	5.82	0.64	2.83	0.88	4.24	5.72	0.57	3.53	1.04	3.10	1.10
Overig	4.06	5.28	0.69	3.13	0.76	2.54	5.67	0.73	3.33	1.01	3.50	2.43

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

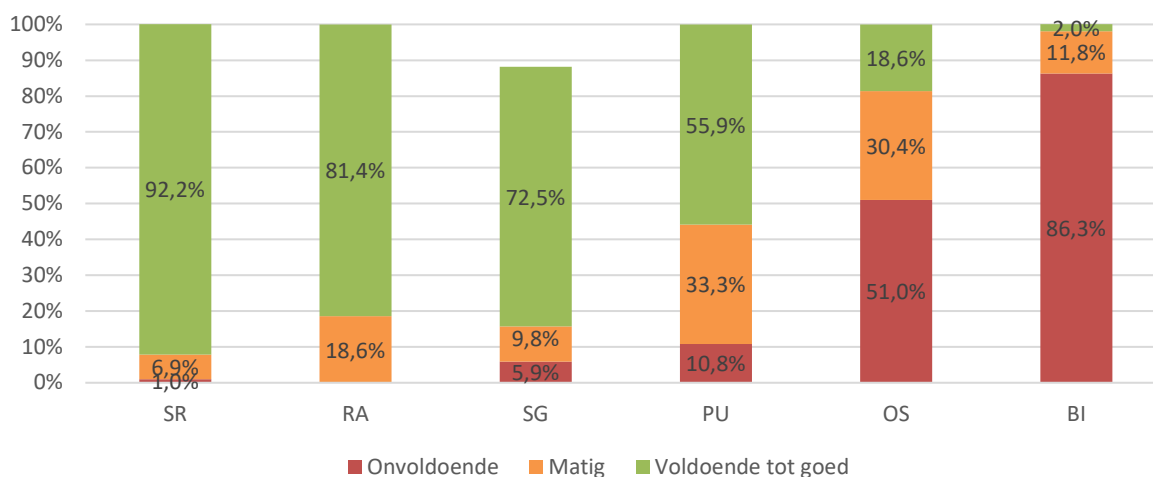
4.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de metingen van 2017-2019 staan in Tabel 4.5. Pedagogisch medewerkers beheersen vaardigheden die betrekking hebben op sensitief handelen, respect voor autonomie en structureren en grenzen stellen goed. Het overgrote merendeel van de pedagogisch medewerkers scoort hier hoog (zie Figuur 4.2). Vaardigheden ten aanzien van praten en uitleggen scoren gemiddeld matig-voldoende tot goed. Ongeveer een derde van de medewerkers scoort matig-voldoende en de helft van de medewerkers scoort goed. Pedagogisch medewerkers blijken het minst vaardig in ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen. Ruim de helft scoort onvoldoende op ontwikkelingsstimulering en voor begeleiding van interacties is dit zelfs meer dan 85% van de medewerkers. Er worden geen verschillen in kwaliteit gevonden in vergelijking met de eerdere metingen uit 2017-2019.

Tabel 4.5 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 182 PM-ers)			POV (N = 102 PM-ers)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	1.00-7.00	5.42	0.93	1.67-7.00	5.45	0.76
Respect voor autonomie	2.00-6.67	4.91	0.80	3.67-6.75	5.07	0.68
Structureren en grenzen stellen	2.00-7.00	5.56	0.94	2.00-7.00	5.10	1.00
Praten en uitleggen	1.00-7.00	4.31	0.94	2.00-6.50	4.49	0.87
Ontwikkelingsstimulering	1.00-7.00	3.69	1.25	1.00-5.75	3.38	1.02
Begeleiding van interacties	1.00-6.00	2.44	1.26	1.00-5.00	2.41	0.90

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 4.2 Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3.5; middelmatige kwaliteit 3.5 - 4.5; hoge kwaliteit > 4.5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

SR = Sensitieve responsiviteit, RA = Respect voor autonomie, SG = Structureren en grenzen stellen, PU = Praten en uitleggen, OS = Ontwikkelingsstimulering, BI = Begeleiden van interacties.

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien (zie Tabel 4.6).

Tabel 4.6 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 95 groepen)			POV (N = 57 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Sensitieve responsiviteit	3.13-7.00	5.46	0.76	3.33-6.75	5.50	0.61
Respect voor autonomie	3.00-6.25	4.95	0.63	4.00-6.50	5.12	0.56
Structureren en grenzen stellen	2.50-7.00	5.56	0.81	2.00-6.33	5.12	0.84
Praten en uitleggen	2.33-6.50	4.36	0.71	3.00-6.00	4.56	0.70
Ontwikkelingsstimulering	1.00-7.00	3.76	1.02	1.88-5.75	3.47	0.87
Begeleiding van interacties	1.00-6.00	2.45	1.13	1.17-5.00	2.47	0.79

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

4.1.3 Observaties met de ECERS-R

De resultaten in Tabel 4.7 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de peuteropvanggroepen gemeten met de ECERS-R. De fysieke ruimte en meubilering en interactie zijn gemiddeld van goede kwaliteit volgens de benchmarks van het instrument (hoger dan 5). Wel zijn beide in kwaliteit gedaald in de steekproef van 2021-2022 in vergelijking met eerdere metingen uit 2017-2019 (medium tot groot effect). Het programma en het taalaanbod zijn tevens gemiddeld van voldoende tot goede kwaliteit en vergelijkbaar met de eerdere metingen. Ook voor het activiteiten aanbod is de kwaliteit lager (medium tot klein effect). Verder zien we dat de algehele kwaliteit is gedaald van gemiddeld goed naar gemiddeld voldoende (medium tot groot effect). Samenvattend is de kwaliteit in de peuteropvang, zoals gemeten met de ECERS-R dus enigszins gedaald ten opzichte van de eerdere metingen in 2017-2019.

De interactie die werd geobserveerd tijdens het brengen en halen van kinderen is in de steekproef van 2021-2022 gemiddeld voldoende, terwijl de kwaliteit in 2017-2019 nog van

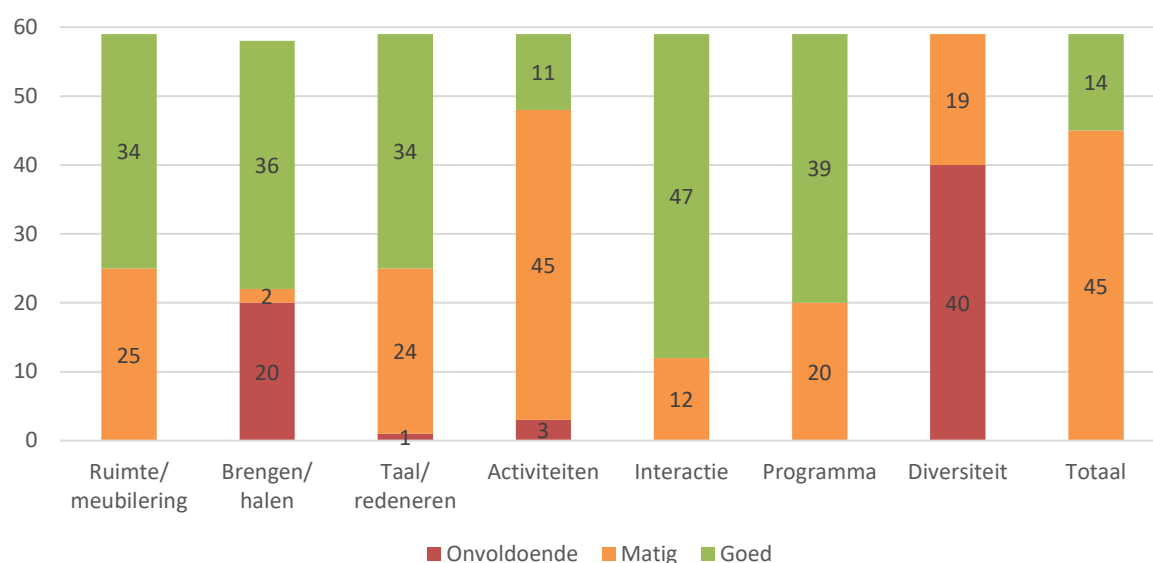
goede kwaliteit was (medium effect). Hierbij moet worden opgemerkt dat in dit item toegang tot de groepsruimte voor ouders wordt bestempeld als basis van goede kwaliteit. Locaties ouders toegang tot de groep ontzeggen, krijgen een zeer lage score op dit item. Ook uit Figuur 4.3 blijkt dat er relatief veel groepen in deze meting onvoldoende scores. Observatoren hebben genoteerd dat het weigeren van ouders in de groepsruimte vaak een tijdelijke maatregel was die in het verlengde lag van de corona-maatregelen. De cijfers van 2021-2022 kunnen wel als representatief voor de sector worden gezien, maar in de tijdsgeest van de pandemie. De verwachting is dan ook dat de lagere kwaliteit een tijdelijke dip betreft.

Tabel 4.7 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal ECERS-R (peuters).

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	POV (N = 99 groepen)			POV (N = 59 groepen)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	3.00-6.88	5.64	0.76	3.13-7.00	5.07 ^b	0.84
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	6.02	1.97	1.00-7.00	4.79 ^c	2.77
Taal	2.50-6.50	5.14	0.90	2.75-6.50	4.94	0.82
Activiteiten	2.11-7.00	4.48	0.96	1.78-5.89	4.10 ^d	0.81
Interactie	3.20-7.00	6.40	0.79	3.20-7.00	5.70 ^b	1.00
Programma	2.33-7.00	5.80	1.14	3.25-7.00	5.49	1.11
Diversiteit	-	-	-	1.00-4.50	2.46	0.88
Totaal (zonder diversiteit)	3.63-6.90	5.38	0.67	3.70-6.40	4.89 ^b	0.56
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	3.53-6.15	4.61	0.55

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot is er in de meting van 2021-2022 voor het eerst in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie (Tabel 4.7). Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin de cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Gemiddeld genomen kan de kwaliteit op deze subschaal als onvoldoende worden bestempeld (lager dan 3). Ook in Figuur 4.3 is zichtbaar dat het merendeel van de locaties onvoldoende scoort.

Figuur 4.3 Aantal peuteropvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de ECERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 59 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

4.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2021-2022 vragenlijstgegevens verzameld van 100 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 58 van de 59 berokken peuteropvanggroepen (98% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande metingen uit 2017-2019 uitgelicht.

4.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 4.8 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 43 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt zo'n 22 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang is ruim 16 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. In vergelijking met de eerdere metingen uit 2017-2019 is de gemiddelde leeftijd in de steekproef van 2021-2022 iets lager (klein effect). Het gemiddeld aantal werkuren per week ligt juist iets hoger (medium effect) in vergelijking met eerdere metingen. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Een kleine 75% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Zo'n 25% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie.

Tabel 4.8 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers POV

Achtergrond PM	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	143	20.00-72.00	46.94	11.67	100	21.00-64.00	43.74 ^e	12.00
Werkijd in uren	143	3.00-37.50	18.68	7.38	100	0.00-40.00	22.54 ^c	6.39
Werkervaring	143	0.60-43.00	16.68	8.87	100	1.00-38.00	16.53	9.94
Vooropleiding	142	1.00-8.00	4.81	1.64	100	1.00-7.00	4.68	1.89
Vervolgopleiding	141	5.00-8.00	5.35	0.77	100	5.00-7.00	5.52	0.88
Vast contract (%)	143		88.11		100		88.00	

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 4.9. De gemiddelde groepsgrootte op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 13-14 kinderen met een ratio van bijna 7 kinderen per pedagogisch medewerker. Deze gegevens zijn vergelijkbaar met de eerdere metingen van 2017-2019. Ook de samenstelling naar leeftijd laat geen verschillen zien ten opzichte van eerdere jaren. Het overgrote merendeel vangt peuters op vanaf 2 à 2.5, al zijn er ook groepen waar meer jonge peuters (maximaal 2.5 jaar) worden opgevangen. Een schatting van de pedagogisch medewerkers van de sociale achtergrond van de kinderen laat zien dat ongeveer een derde uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt. Bijna de helft heeft een migratieachtergrond. Dit is een hoger percentage in vergelijking met de eerdere meting van 2017-2019 waar dit gemiddeld nog op een derde lag (medium tot klein effect). Wel is de spreiding en range vrij groot. Zo zijn er groepen met enkel kinderen met een lage sociaaleconomische status en/of migratieachtergrond, maar ook groepen met enkel kinderen van hoogopgeleide ouders en/of met een Nederlandse achtergrond.

Tabel 4.9 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV

Groepssamenstelling	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsgrootte drukste dagen	135	3.00-30.00	13.72	4.11	92	5.00-32.00	13.35	3.48
Kind-staf ratio drukste dagen	135	3.00-12.00	6.87	1.38	92	3.50-8.00	6.84	1.09
Dreumesen	15	0.07-0.42	0.28	0.10	17	0.13-0.63	0.29	0.17
Peuters	128	0.58-1.00	0.97	0.09	92	0.33-1.00	0.94	0.15
Lage SES	106	0.00-1.00	0.34	0.32	60	0.00-1.00	0.35	0.28
Migratieachtergrond	106	0.00-1.00	0.32	0.33	71	0.00-1.00	0.47 ^d	0.36
Zorgbehoefte	122	0.00-1.00	0.39	0.29	90	0.00-1.00	0.65 ^a	0.31
Taalondersteuning	129	0.00-1.00	0.36	0.28	89	0.00-1.00	0.49 ^c	0.29
Beperking	133	0.00-0.31	0.02	0.05	86	0.00-0.33	0.03	0.07
Gedragsondersteuning	134	0.00-0.75	0.09	0.14	87	0.00-0.77	0.14 ^b	0.15
Vluchteling	134	0.00-0.34	0.03	0.07	79	0.00-0.53	0.04	0.10
Overig	129	0.00-0.67	0.04	0.11	84	0.00-0.60	0.07 ^d	0.14

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tevens hebben de pedagogisch medewerkers een inschatting gemaakt van de zorgbehoeften van kinderen (zie Tabel 4.9). Over de gehele linie rapporteren pedagogisch medewerkers meer zorgbehoeften. Zo wordt gemiddeld aangegeven dat ongeveer de helft taalondersteuning nodig heeft, daar waar dit in voorgaande metingen van 2017-2019 nog op ongeveer een derde lag (medium effect). Ook de extra gedragsondersteuning is gestegen naar 14% (medium tot groot effect) en de overige zorgbehoeften wordt nu gerapporteerd op 7% (medium tot klein effect). Hierin worden met name problemen gerapporteerd rondom kwetsbare thuissituaties of kinderen die zich (sociaal-emotioneel) niet veilig lijken te voelen op de groep. De stijgingen op deze verschillende typen zorgbehoeften, maakt ook dat de totale gerapporteerde zorgbehoefte is gestegen naar 65% (groot effect). Hierbij moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 4.10 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. Wel zien we dat de algemene werktevredenheid iets is teruggelopen in vergelijking met de metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens') en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren.

Tabel 4.10 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt gemiddeld elke zes weken georganiseerd. Wel zijn er grote verschillen tussen organisaties. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die rapporteren (bijna) op wekelijkse basis overleg en

professionaliseringsactiviteiten te ondernemen met het team, terwijl er ook pedagogisch medewerkers zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten (bijna) nooit plaatsvinden. In de meting van 2021-2022 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen pedagogisch medewerkers groot zijn.

Tabel 4.10 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV

Werkbeleving	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	132	3.96-6.00	5.04	0.45	93	3.29-5.96	4.85 ^d	0.52
Werkinclusie	132	3.60-6.00	5.28	0.51	93	3.80-6.00	5.22	0.51
Werkstress	132	1.00-4.60	2.57	0.92	93	1.00-4.80	2.79	0.90
Teamcohesie	131	3.00-6.00	5.12	0.57	93	3.60-6.00	4.97	0.53
Continue professionalisering	131	1.00-4.20	2.16	0.60	93	1.20-3.60	2.22	0.53
Teamgerichte professionalisering	131	1.33-5.44	2.73	0.83	93	1.56-5.00	2.83	0.80
Frequentie teamoverleg	125	0.00-8.00	4.87	1.71	90	0.00-8.00	4.82	1.58
Reflectie en toepassing	-	-	-	-	93	2.00-4.50	3.32	0.51
Zelfvertrouwen (algemeen)	131	4.44-6.00	5.37	0.44	93	4.67-6.00	5.30	0.42
Zelfvertrouwen (diversiteit)	-	-	-	-	93	3.50-6.00	5.09	0.48

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot rapporteert Tabel 4.10 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. In de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al is de range en de spreiding iets groter hier.

4.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 4.11). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 4 gescoord ('stabiel'). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid), ligt lager wat wederom wijst op een relatief hoge stabiliteit op de peuteropvang. De wijde scorereange op deze aspecten wijst er wel op dat er ook locaties zijn waarbij er minder nadruk ligt op stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model. Wel zien we dat de stabiliteit in de meting van 2021-2022 gemiddeld iets lager ligt in vergelijking met de eerdere metingen uit 2021-2022 (medium tot klein effect).

Verder zien we in Tabel 4.11 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderopvang nog niet breed gedragen wordt in de peuteropvang, al is de variatie tussen locaties groot. Wat betreft de communicatievormen die pedagogisch medewerkers gebruiken om met ouders contact te hebben, zien we dat

ongeveer de helft van de geboden mogelijkheden (van een lijst met 15 opties) wordt benut. Wel is de variatie tussen locaties groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben. Voor zowel kinderopvang als communicatie met ouders zijn er geen verschillen zichtbaar ten opzichte van voorgaande metingen.

Tabel 4.11 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV

Pedagogisch beleid en klimaat	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	137	1.50-5.00	4.31	0.65	100	1.75-5.00	4.08 ^d	0.62
Opendeurenbeleid	137	1.00-4.50	1.64	0.96	100	1.00-5.00	1.70	0.86
Kinderparticipatie	136	1.00-4.67	2.92	0.69	100	1.00-4.17	2.87	0.60
Contact met ouders (%)	131	0.20-0.93	0.58	0.17	93	0.07-0.87	0.54	0.15
Multiculturele groepspraktijken	-	-	-	-	93	1.00-4.50	3.11	0.77
Groepssocialisatie	-	-	-	-	93	2.67-5.00	3.99	0.62
Gebruik (sociale) media	-	-	-	-	100	1.00-4.00	1.70	0.85

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tevens zijn er in de meting van 2021-2022 een aantal nieuwe maten van pedagogisch beleid en klimaat bevraagd (zie Tabel 4.11). Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan. Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepssocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, ‘wij’-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Deze schaal toont deels overlap met het concept ‘affectief-inclusief gedrag bevorderen’ dat in de eerdere metingen van 2017-2019 in kaart is gebracht. Een vergelijking van de items die in beide metingen voorkomen laat geen verschillen zien in gemiddeldes of spreiding. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren pedagogisch medewerkers dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media, al zijn er ook locaties waarbij dit juist vaak voorkomt.

4.2.3 Activiteitsaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 4.12 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 (‘bijna nooit’) tot 7 (‘minstens 2 keer per dag’). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten, verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid. Een gemiddelde rond de 5 betekent dat deze activiteiten zo’n 2 tot 4 keer per week voorkomen. Voor taal en geletterdheid zien we verder dat de frequentie van dit soort activiteiten iets hoger ligt in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de metingen van 2017-2019 (klein effect). Activiteiten die iets minder

voorkomen zijn creatieve en musische activiteiten en activiteiten rondom burgerschapsvorming. Met een gemiddelde van ruim 3.5 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Voor burgerschapsvorming zien we tevens een hoger gemiddelde ten opzichte van de eerdere metingen (groot effect). Activiteiten die het minst vaak voorkomen – gemiddeld 2 a 3 keer per maand – hebben betrekking op (ontluikend)rekenen, wetenschap en technologie en buitenactiviteiten en uitstapjes. Wel blijkt dat de frequentie van buitenactiviteiten en uitstapjes iets is toegenomen ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (klein effect).

Tabel 4.12 Activiteitenaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers POV

Activiteitenaanbod	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	127	2.33-7.00	4.78	1.03	99	3.00-7.00	5.08	0.91
Samenspel	127	2.80-7.00	5.11	0.86	99	2.40-7.00	5.14	0.88
Creatieve en musische activiteiten	127	1.57-6.71	3.65	0.92	99	1.86-6.00	3.80	0.70
Taal & geletterdheid	127	1.83-6.86	4.63	1.09	98	2.43-7.00	4.96 ^e	0.87
Ontluikend rekenen	125	1.20-6.00	3.15	0.96	98	1.40-6.00	3.32	0.94
Wetenschap & technologie	123	1.00-6.00	2.81	1.06	97	1.00-6.00	3.09	1.29
Burgerschapsvorming	123	1.00-5.17	2.78	0.85	97	1.00-6.33	3.60 ^a	1.26
Buitenactiviteiten & uitstapjes	123	1.25-4.75	2.81	0.65	97	1.50-4.25	3.01 ^e	0.69

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

4.3 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de peuteropvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de peuteropvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de peuteropvang, zoals geobserveerd met de CLASS, is ook in de periode 2021-2022 “goed” volgens internationale maatstaven en op verschillende aspecten nog iets verbeterd ten opzichte van de periode 2017-2019. Met name de positieve sfeer in de groepen, verwijzend naar de affectieve relaties en interacties in de groep, is in 2021-2022 beter dan in de periode daarvoor, maar ook de sensitiviteit van de medewerkers en de ruimte die zij geven aan het perspectief van kinderen zijn verbeterd. Uitgesplitst naar activiteit, betreft de verbetering van de emotionele kwaliteit vooral de interacties bij creatieve en educatieve activiteiten. Ook de educatieve proceskwaliteit is in 2021-2022 iets hoger dan in de periode daarvoor, maar nog altijd lager dan de emotionele proceskwaliteit. Op alle aspecten is de educatieve proceskwaliteit licht verbeterd, maar met name het stimuleren van de cognitieve ontwikkeling en het stimuleren van de taalontwikkeling scores significant hoger in 2021-2022. De sterkste stijging is gevonden voor situaties met spel, binnen zowel als buiten.

De proceskwaliteit zoals vastgesteld met het NCKO observatie-instrument laat ook een overwegend positief beeld zien. De pedagogisch medewerkers zijn gemiddeld hoog sensitief naar de kinderen toe, bevorderen hun autonomie en bieden adequate structuur en grenzen, met scores op deze subschalen die gemiddeld boven de NCKO-norm van 4.5 (“hoge kwaliteit”) uitkomen. Een lage score wordt gevonden voor het begeleiden van kind-

kind interacties, zoals ook in voorgaande onderzoeken met het NCKO-instrument en in de kinderopvang. Op de educatieve subschalen van het NCKO-instrument, praten en uitleggen en ontwikkelingsstimulering, zijn de gemiddelde scores lager, respectievelijk net iets boven en iets onder het gewenste minimumniveau, in lijn met de CLASS-scores voor educatieve proceskwaliteit. Ten opzichte van 2017-2019, laat de emotionele subschaal respect voor de autonomie van het kind in de periode 2021-2022 een kleine (maar niet significante) verhoging van de kwaliteit zien en is de sensitiviteit van de medewerkers ongeveer gelijk gebleven, niet opvallend anders dan bij de CLASS observaties. De score voor structureren en grenzen stellen is echter lager in 2021-2022. Op de educatieve subschaal praten en uitleggen is er een kleine verbetering te zien tussen beide perioden, maar de score op de subschaal ontwikkelingsstimulering laat juist een daling zien.

De nieuwe observatieschaal groepsocialisatie geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers samenwerking en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. Vergelijkbaar met de kinderdagopvang is er gemiddeld weinig aandacht voor groepsocialisatie en verschilt deze per type activiteit, waarbij er hoger gescoord wordt tijdens educatieve activiteiten in vergelijking met creatieve activiteiten. Er zijn nog geen benchmarks voor deze schaal maar de gemiddelde score duidt erop dat op dit punt ook in de peuteropvang verbetering gewenst is. Dit resultaat komt overeen met de bevinding op basis van het NCKO-instrument. Het begeleiden van interacties tussen kinderen is nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid van pedagogisch medewerkers in de Nederlandse kinderopvang. Uit de gegevens verzameld met de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers blijkt dat pedagogisch medewerkers naar eigen zeggen vaak strategieën toepassen om groepsprocessen te bevorderen, maar dat is niet terug te zien in de geobserveerde groepsocialisatie.

Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit

De observaties met de omgevingschaal ECERS-R tonen een overwegend middelmatige tot hoge omgevingskwaliteit van de peuteropvang, die echter op alle fronten is gedaald in 2021-2022 vergeleken met de periode daarvoor. De significante daling van de totale kwaliteit wordt vooral veroorzaakt door een relatief sterke en significante daling op drie onderliggende kwaliteitsaspecten: de kwaliteit van de ruimte en meubilering, de kwaliteit van de interacties bij het halen brengen en de kwaliteit van de interacties met de kinderen door de dag heen. De daling van de kwaliteit van de ruimte en inrichting, niet gevonden voor de kinderdagopvang, kan te maken hebben met de corona-maatregelen die in de peuteropvang ingrijpender waren en nog lang zijn gecontinueerd. Bijvoorbeeld om besmetting te voorkomen was volgens pedagogisch medewerkers en leidinggevenden in de peuteropvang minder speelgoed beschikbaar dat zelfstandig door kinderen kon worden gepakt. Ook verandering in de zorgbehoeften van kinderen kunnen hierbij een rol gespeeld hebben: minder zelfstandigheid van de kinderen en meer aanleiding om ook via de inrichting structuur te bieden en grenzen te stellen. Hierna gaan we er uitvoeriger op in.

Interacties bij het halen en brengen is een afzonderlijk observatie-item. De sterke daling van de gemiddelde score op dit item kan, net als in de kinderdagopvang, worden verklaard door het feit dat ouders in de coronaperiode en ook lange tijd daarna niet op de groep mochten komen, dat de communicatie verschoof van persoonlijk naar digitaal en dat er

weinig persoonlijke interactie was tussen pedagogisch medewerkers en ouders. Inmiddels komen ouders weer op de groepen en is de verwachting dat de score op dit kwaliteitsaspect weer omhoog zal gaan. De subschaal interactie overlapt ten dele met wat de CLASS en het NCKO instrument centraal stellen. Naast een indicator voor de sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers, zoals in beide andere instrumenten, meet deze subschaal ook in hoeverre de veiligheid van het motorische gedrag van kinderen wordt bewaakt, in welke mate spel wordt begeleid en of kinderen binnen spelactiviteiten voldoende vrijheid krijgen. De lagere score op deze subschaal kan wijzen op verminderde sensitiviteit, anders dan werd gevonden met de CLASS en het NCKO instrument, maar ook op een verschuiving naar minder vrije, meer voor-gestructureerde en medewerker-gestuurde (educatieve) activiteiten. In antwoord op de vragenlijst, wordt door pedagogisch medewerkers in de peuteropvang een opvallende toename van kinderen met verschillende zorgbehoeften gerapporteerd, wat niet het geval is in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang. Gemiddeld zou zelfs 65% van de kinderen een of meer zorgbehoeften hebben in 2021-2022, vooral op het gebied van taal en gedrag, tegen minder dan 40% in de periode daarvoor. Dit kan het gevolg zijn van corona, de lockdowns en de onzekerheid bij ouders, waardoor kinderen langer zijn thuis gebleven in soms stressvolle gezinssituaties voordat zij naar de peuteropvang gingen en daar met relatief grote ondersteuningsbehoeften binnenkwamen. Ook beleidsveranderingen in de lokale context kunnen meespelen. Vanwege capaciteitsproblemen in de jeugdzorg is een mogelijke verklaring dat er meer kinderen voor wie jeugdzorg of opvoedingsondersteuning is geïndiceerd naar de peuteropvang en voorschoolse educatie verwezen als alternatief. Kinderen met zorgbehoeften vragen om meer structuur en begeleiding, en komen minder makkelijk tot hoogwaardig vrij spel.

De nieuw toegevoegde subschaal omgaan met diversiteit laat, net als in de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang, een lage score zien, die gemiddeld over alle peuteropvang groepen “onvoldoende” is. De subschaal gaat onder andere over de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers laten zien dat activiteiten die gericht zijn op bewustwording en positieve waardering van multiculturele diversiteit in de peuteropvang vaker worden aangeboden dan in de kinderdagopvang, maar nog steeds niet frequent. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft ook in de peuteropvang nog geen hoge prioriteit, hoewel naar schatting gemiddeld de helft van de kinderen een andere culturele of etnische achtergrond heeft.

Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid

Wat betreft het activiteiten aanbod, is er over vrijwel de hele linie sprake van een stabiel niveau dan wel lichte stijging in de periode 2021-2022 vergeleken met de periode daarvoor. Met name taalactiviteiten, buitenactiviteiten en burgerschapsvorming, waaronder ook het overdragen van waarden, normen en gedragsregels tonen een significante stijging. De peuteropvang verschilt hierin van de kinderdagopvang en de buitenschoolse opvang, waar het aanbod aan gerichte activiteiten juist terugliep. Hoewel ook in de peuteropvang sprake is van personeelstekort, toegenomen werkdruk en een minder positieve werkbeleving, kan een verklaring zijn dat het grotere aanbod activiteiten het gevolg is van de invoering van 16 uur VE in de peuteropvang vanaf augustus 2020 voor kinderen met een VE-indicatie ertoe. In het EVENING onderzoek is met een econometrische verschillen-in-verschillen analyse

vastgesteld dat het de invoering van 16 uur VE in 2020 in groepen met meerdere VE-kinderen inderdaad tot meer gerichte educatieve (taal) activiteiten heeft geleid.⁴³

Het pedagogisch beleid laat zowel stabiliteit als verandering zien. Er zijn weinig veranderingen in het beleid ten aanzien van de stabiliteit van de groepen en het voeren van een opendeurenbeleid. Gemiddeld genomen kiezen de centra volgens de pedagogisch medewerkers in de peuteropvang ook in 2021-2022 voor een hoge groepsstabiliteit en is een opendeurenbeleid zeldzaam, zeldzamer dan in de kinderdagopvang. Verder valt op dat de aandacht voor kinderp participatie en het contact met ouders gelijk zijn gebleven, anders dan in de kinderdagopvang. De kanttekening is dat het contact met ouders in de kinderdagopvang in de periode 2017-2019 frequenter was, maar in de periode 2021-2022 ongeveer gelijk is aan de peuteropvang. Gebruik van (sociale) media is in de peuteropvang net als in de kinderdagopvang beperkt (“zelden”), al is er wel enige variatie tussen de groepen.

Wat betreft de belangrijkste structurele kenmerken zoals groeps grootte, beroepskracht-kindratio, opleidingsniveau en werkervaring zijn er geen duidelijke veranderingen waargenomen tussen de perioden 2017-2019 en 2021-2022. Het aandeel medewerkers met een vast contract was al hoger in de peuteropvang vergeleken met de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, en is niet verder toegenomen. Opvallend, zoals eerder gemeld, is de gerapporteerde stijging van het aandeel kinderen met een migratieachtergrond, taalondersteuningsbehoeften en andere zorgbehoeften in de peuteropvang.

⁴³ Van Huizen et al. (2023)

5. Kwaliteit in de buitenschoolse opvang

Om de kwaliteit in de buitenschoolse opvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met pedagogisch medewerkers, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, de structurele kenmerken van de groepen en het pedagogische beleid.

5.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van drie observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS PreK, NCKO-interactieschalen en BSO schaal. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden.

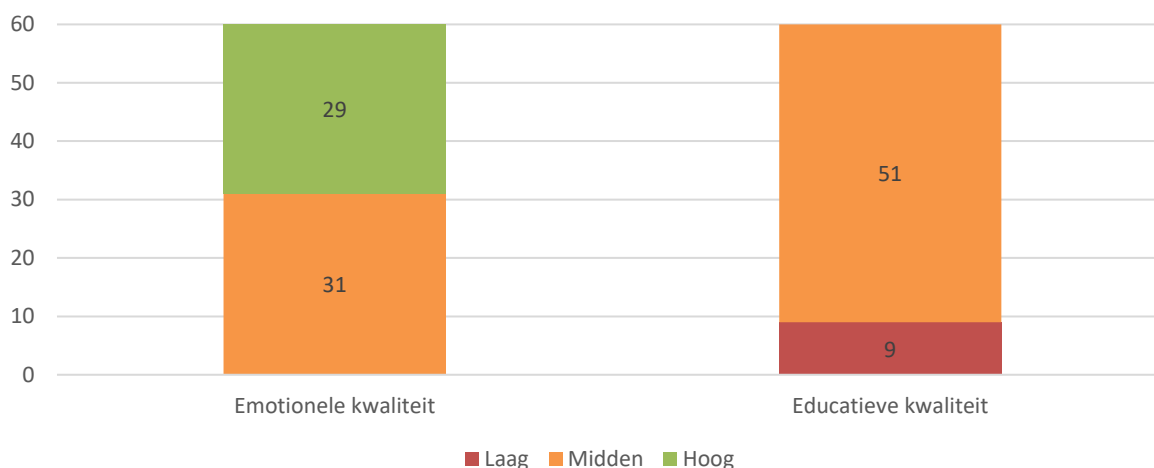
5.1.1 Observaties met de CLASS PreK

Er zijn in 2021 en 2022 in totaal 60 buitenschoolse opvanggroepen bezocht. Tabel 5.1 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de midden tot hoog scorereange. De educatieve proceskwaliteit is matig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score tussen de grens van matig voldoende (nog net acceptabel) en laag (onvoldoende). De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 5.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hogere kant van de middenrange bereiken. Er worden geen verschillen gevonden met de eerdere metingen uit 2017-2019.

Tabel 5.1 Geobserveerde proceskwaliteit in de buitenschoolse opvang op domeinniveau.

Proceskwaliteit	2017-2019			2021-2022		
	BSO (N = 95 groepen)			BSO (N = 60 groepen)		
	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Emotionele kwaliteit	4.45-6.75	5.77	0.46	4.30-6.80	5.84	0.60
Educatieve kwaliteit	2.00-4.40	3.35	0.56	2.10-4.50	3.43	0.52

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 5.1 Aantal buitenschoolse opvanggroepen met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit). Gegevens van steekproef 2021-2022.

Tabel 5.2 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de buitenschoolse opvang.

	2017-2019			2021-2022		
	BSO (N = 374 observaties)			BSO (N = 231 observaties)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	1.00-34.00	10.83	6.38	1.00-30.00	9.15 ^e	4.85
Aantal volwassenen	0.00-6.00	1.83	0.98	0.00-4.00	1.61 ^e	0.71
Kind-staf ratio	0.50-20.00	6.11	2.70	0.33-13.00	5.92	2.44
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	3.00-7.00	5.56	0.94	1.00-7.00	5.90 ^d	1.10
Negatieve sfeer (R)	5.00-7.00	6.91	0.32	4.00-7.00	6.89	0.38
Sensitiviteit	1.00-7.00	5.54	1.12	1.00-7.00	5.56	1.33
Kindperspectief	2.00-7.00	5.37	0.97	1.00-7.00	5.38	1.31
Begeleiding gedrag	1.00-7.00	5.48	1.06	1.00-7.00	5.44	1.18
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.00-7.00	5.77	0.65	2.00-7.00	5.84	0.81
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Productiviteit	2.00-7.00	5.71	1.15	1.00-7.00	6.13 ^d	1.17
Educatieve werkvormen	1.00-6.00	3.85	1.18	1.00-7.00	3.69	1.30
Conceptontwikkeling	1.00-6.00	1.96	0.96	1.00-5.00	1.80 ^e	0.85
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.45	1.06	1.00-6.00	2.55	1.09
Taalstimulering	1.00-6.00	2.82	0.92	1.00-6.00	2.96	1.06
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.40-5.60	3.36	0.78	1.20-5.40	3.43	0.73
Groepsocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepsocialisatie	-	-	-	1.00-7.00	3.12	1.61

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 5.2 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2021-2022 iets minder kinderen en medewerkers zijn geobserveerd per cyclus in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (klein effect). De gemiddelde kind-staf ratio's zijn wel gelijk gebleven. Gekeken naar de verschillende dimensies, is de emotionele ondersteuning van gemiddeld voldoende tot goede kwaliteit. Alle indicatoren scoren aan de hoge kant van de midden range. De positieve sfeer

op de groep is iets gestegen in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Voor de educatieve ondersteuning zien we dat productiviteit gemiddeld hoog scoort, wat betekent dat het grootste deel van tijd kinderen aan activiteiten kunnen deelnemen en er weinig tijd verloren gaat met overgangen. De gemiddelde score in de steekproef van 2021-2022 ligt tevens iets hoger (medium tot klein effect). Verder scoren de educatieve werkvormen aan de lage kant van de middenrange en voor de dimensies taalstimulering, kwaliteit van feedback en conceptontwikkeling is de gemiddeld kwaliteit onvoldoende. Conceptontwikkeling scoort hierin het laagst en is tevens gemiddeld iets gezakt ten opzichte van de eerdere metingen uit 2017-2019 (klein effect).

In de meting van 2021-2022 is voor het eerst ook de kwaliteit op het gebied van groepssocialisatie in kaart gebracht. Dit betreft de mate waarin de pedagogisch medewerker pro-sociaal gedrag bevordert, gezamenlijke activiteiten tussen kinderen stimuleert en sensitief is naar de groep als geheel. Gemiddeld genomen is de groepssocialisatie van lage-middelmatige kwaliteit. Wel zien we dat de range en spreiding heel groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepssocialisatie bij peuters, op andere momenten is dergelijk gedrag zo goed als afwezig.

Tabel 5.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de buitenschoolse opvang.

	2017-2019			2021-2022		
	BSO (N = 95 groepen)			BSO (N = 60 groepen)		
Structurele kenmerken	Range	M	SD	Range	M	SD
Aantal kinderen	2.00-24.50	10.78	5.27	4.00-18.00	9.09	3.35
Aantal volwassenen	1.00-5.75	1.82	0.88	0.75-3.00	1.61 ^d	0.52
Kind-staf ratio	1.50-12.63	6.11	2.12	2.75-10.13	5.86	1.90
CLASS Emotioneel	Range	M	SD	Range	M	SD
Positieve sfeer	3.75-7.00	5.56	0.65	3.50-7.00	5.92 ^c	0.79
Negatieve sfeer (R)	5.75-7.00	6.91	0.22	5.75-7.00	6.90	0.25
Sensitiviteit	3.75-7.00	5.53	0.80	2.25-7.00	5.56	0.96
Kindperspectief	3.75-7.00	5.37	0.64	2.50-7.00	5.39	0.95
Begeleiding gedrag	3.75-7.00	5.48	0.68	2.75-7.00	5.44	0.84
Gemiddelde emotionele kwaliteit	4.45-6.75	5.77	0.46	4.30-6.80	5.84	0.60
CLASS Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Productiviteit	3.50-7.00	5.71	0.84	4.25-7.00	6.12 ^c	0.70
Educatieve werkvormen	2.00-6.00	3.85	0.80	1.75-5.75	3.69	0.85
Conceptontwikkeling	1.00-4.00	1.95	0.59	1.00-4.00	1.81	0.62
Kwaliteit feedback	1.00-4.25	2.44	0.80	1.00-4.00	2.57	0.76
Taalstimulering	1.25-4.25	2.81	0.64	1.00-5.00	2.97	0.80
Gemiddelde educatieve kwaliteit	2.00-4.40	3.35	0.56	2.10-4.50	3.43	0.52
Groepsocialisatie	Range	M	SD	Range	M	SD
Groepsocialisatie	-	-	-	1.00-5.75	3.15	1.22

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 5.3). De mate waarin er een positieve sfeer op de groep heerst is hoger in de meting van 2021-2022 (medium effect). Op groepsniveau stijgt de productiviteit ook (medium effect), maar het verschil in conceptontwikkeling is niet significant.

Tabel 5.4 toont de geobserveerde kwaliteit uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten worden het vaakst geobserveerd, gevolgd door spelsituatie en creatieve activiteiten. Educatieve en buitenactiviteiten werden ongeveer even vaak geobserveerd. De emotionele kwaliteit is gemiddeld aan de hoge kant voor alle activiteiten. De educatieve kwaliteit ligt iets hoger tijdens creatieve en educatieve activiteiten. Er zijn geen verschillen zichtbaar met de eerdere metingen uit 2017-2019. Verder blijkt uit de gegevens van 2021-2022 dat de aandacht voor groepsocialisatie verschilt voor de verschillende activiteitensoorten. Zo is er bijvoorbeeld relatief veel aandacht voor groepsprocessen tijdens educatieve activiteiten, maar veel minder tijdens creatieve activiteiten.

Tabel 5.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de buitenschoolse opvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019					2021-2022						
	BSO (N = 374 observaties)					BSO (N = 231 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepsocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	30.21	5.78	0.60	3.30	0.78	28.57	5.76	0.92	3.31	0.70	3.09	1.44
Spel	25.40	5.64	0.76	3.20	0.77	22.51	5.79	0.82	3.28	0.71	3.44	1.65
Creatief	16.32	5.88	0.62	3.66	0.85	21.21	5.98	0.77	3.70	0.73	2.65	1.35
Educatief	10.70	5.82	0.51	3.54	0.70	12.12	5.99	0.66	3.71	0.72	3.75	1.88
Buiten spelen	17.11	5.83	0.64	3.29	0.69	13.42	5.76	0.61	3.31	0.63	2.90	1.68
Overig	0.27	4.80		2.60		2.16	5.60	1.16	2.96	1.15	2.60	2.30

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

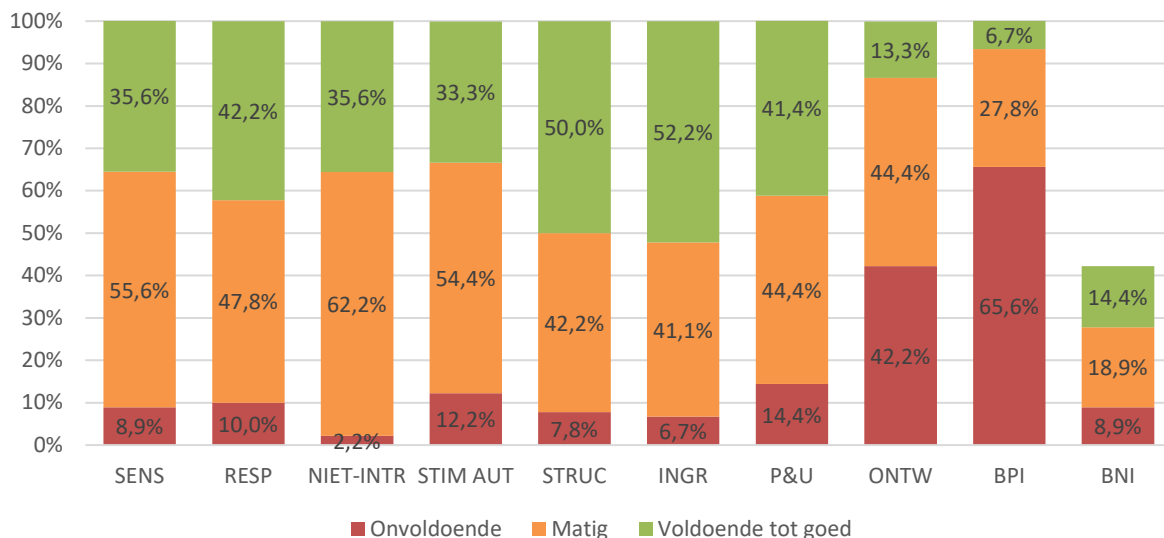
5.1.2 Observaties met de NCKO-interactieschalen

Ten behoeve van de observaties met de NCKO-interactieschalen zijn video-opnamen ter beschikking gesteld aan het NCKO-consortium. De resultaten en de vergelijking met de metingen van 2017-2019 staan in Tabel 5.5. Pedagogisch medewerkers beheersen vaardigheden die betrekking hebben op emotionele ondersteuning, autonomie en het begeleiden van gedrag gemiddeld voldoende tot goed. De meeste pedagogisch medewerkers scoren voldoende en een aanzienlijk scoort hier hoog. Toch zijn er ook pedagogisch medewerkers die onvoldoende scoren op de verzorgende vaardigheden (zie Figuur 5.2). Verder zien we een kleine daling ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 op het gebied van sensitiviteit (klein effect) en een stijging voor de stimulering van autonomie (midden tot klein effect). Vaardigheden ten aanzien van praten en uitleggen scoren gemiddeld middelmatig en de ontwikkelingsstimulering en het begeleiden van interacties tussen kinderen scoort onvoldoende. Voor begeleiden van positieve interacties zien we zelfs dat de ruime meerderheid van de pedagogisch medewerkers hier onvoldoende scoort (zie Figuur 5.2). Wel zien we in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 dat de educatieve vaardigheden (medium tot klein effect) en dan met name de ontwikkelingsstimulering (medium tot klein effect) en de begeleiding van negatieve interacties (klein effect) zijn gestegen in kwaliteit.

Tabel 5.5 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de individuele pedagogisch medewerker.

Verzorgend	2017-2019			2021-2022		
	Range	M	SD	Range	M	SD
BSO (N = 167 PM-ers)						
Emotionele ondersteuning	2.17-5.00	3.79	0.66	2.00-5.00	3.64	0.60
Sensitief	2.00-5.00	3.78	0.67	2.00-5.00	3.58 ^e	0.62
Responsief	2.00-5.00	3.80	0.70	2.00-5.00	3.70	0.63
Autonomie	2.25-4.75	3.48	0.49	2.50-4.83	3.59	0.47
Niet-intrusieve stijl	2.00-5.00	3.61	0.57	2.00-5.00	3.65	0.52
Stimulering autonomie	2.00-5.00	3.36	0.54	2.00-4.67	3.53 ^d	0.54
Regie & leiding	1.50-5.00	3.68	0.73	1.75-5.00	3.77	0.60
Structureren	1.50-5.00	3.67	0.76	1.50-5.00	3.72	0.65
Ingrijpen, niet permissieve stijl	1.50-5.00	3.70	0.78	2.00-5.00	3.82	0.64
Totaal Verzorgend	2.39-4.83	3.65	0.56	2.33-4.72	3.67	0.48
BSO (N = 90 PM-ers)						
Educatief						
Praten en uitleggen	1.50-5.00	3.52	0.70	1.50-5.00	3.56	0.71
Ontwikkelingsstimulering	1.00-4.33	2.68	0.78	1.00-5.00	2.94 ^d	0.79
Begeleiding van interacties	1.00-4.38	2.47	0.82	1.00-4.33	2.69	0.63
Stimulering positieve interacties	1.00-4.25	2.42	0.85	1.00-4.33	2.62	0.67
Omgang negatieve interacties	1.00-5.00	3.09	1.03	1.67-5.00	3.27 ^e	0.90
Totaal Educatief	1.33-4.33	2.86	0.62	1.17-4.67	3.06 ^d	0.62

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 5.2 Verdeling van pedagogisch medewerkers naar onvoldoende, matige en voldoende tot goede kwaliteit in percentages. (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 4; hoge kwaliteit > 4). Gegevens van steekproef 2021-2022.

SENS=sensitiviteit, RESP=responsiviteit, NIET-INTR=niet intrusieve stijl, STIM AUT=stimuleren van de autonomie van het kind, STRUC=structureren, INGR=ingrijpen, niet permissieve stijl., P&U=praten en uitleggen, ONTW= ontwikkelingsstimulering, BPI=begeleiden positieve interacties, BNI=begeleiden negatieve interacties

Een vergelijking op groepsniveau, waarbij de gemiddelde scores per pedagogisch medewerker zijn geaggregeerd naar groepsniveau, laat vergelijkbare patronen zien al zijn sommige resultaten niet langer significant (zie Tabel 5.6). De emotionele ondersteuning (medium tot klein effect) is iets gedaald en de ontwikkelingsstimulering (medium tot klein effect) is juist iets gestegen.

Tabel 5.6 Geobserveerde kwaliteit op basis van de NCKO-schalen op het niveau van de groep.

	2017-2019			2021-2022		
	BSO (N = 91 groepen)			BSO (N = 57 groepen)		
Verzorgend	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele ondersteuning	2.63-5.00	3.82	0.55	2.50-5.00	3.64 ^d	0.54
Sensitief	2.50-5.00	3.80	0.56	2.33-5.00	3.58	0.56
Responsief	2.50-5.00	3.84	0.58	2.33-5.00	3.69 ^d	0.57
Autonomie	2.50-4.67	3.50	0.43	2.67-4.83	3.59	0.41
Niet-intrusieve stijl	2.33-5.00	3.63	0.49	2.67-5.00	3.66	0.43
Stimulering autonomie	2.25-5.00	3.38	0.47	2.63-4.67	3.52	0.48
Regie & leiding	2.25-5.00	3.72	0.67	2.33-4.75	3.78	0.52
Structureren	2.33-5.00	3.73	0.66	2.33-4.67	3.72	0.53
Ingrijpen, niet permissieve stijl	2.00-5.00	3.72	0.73	2.33-5.00	3.83	0.57
Totaal Verzorgend	2.71-4.72	3.68	0.49	2.67-4.72	3.67	0.43
Educatief	Range	M	SD	Range	M	SD
Praten en uitleggen	2.25-5.00	3.59	0.58	2.20-4.58	3.55	0.60
Ontwikkelingsstimulering	1.46-4.17	2.69	0.67	1.67-4.33	2.93 ^d	0.65
Begeleiding van interacties	1.17-4.38	2.46	0.73	1.50-4.00	2.66	0.58
Stimulering positieve interacties	1.17-4.25	2.41	0.75	1.33-3.83	2.60	0.59
Omgang negatieve interacties	1.00-5.00	3.09	0.98	1.67-5.00	3.30	0.88
Totaal Educatief	1.94-4.33	2.88	0.54	1.83-4.11	3.05	0.54

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

5.1.3 Observaties met de BSO schaal

De resultaten in Tabel 5.7 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de buitenschoolse opvanggroepen gemeten met de BSO schaal. De fysieke ruimte is gemiddeld van hoge kwaliteit (hoger dan 3.5) waarbij de buitenruimte nog iets hoger scoort dan de binnenruimte. Ook de proceskwaliteit, de interacties op de groep en het algeheel groepsfunctioneren zijn van goede kwaliteit, al is die laatste wel iets gedaald ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Het materiaal en de activiteiten en de organisatorische aspecten zijn van middelmatige kwaliteit. Kijkend naar de organisatorische (sub)schalen⁴⁴ blijkt tevens dat de kwaliteit iets is gezakt in de steekproef van 2021-2022 in vergelijking met eerdere metingen uit 2017-2019 (medium/klein tot medium/groot effect). De daling op de subschaal samenwerking is het sterkst en wordt grotendeels veroorzaakt door het item binnen deze subschaal wat zich richt op het contact met de ouders.

⁴⁴ Sinds de LKK2018 is besloten om een aantal items van de organisatorische schaal niet langer ter plekke in te vullen om zo de belasting van het bezoek te verlagen voor pedagogisch medewerkers. De items zijn vervolgens aan de hand van de vragenlijsten geconstrueerd. Voor de consistentie en vergelijking over de meetjaren is besloten om ook voor de LKK2017 de geïmputeerde scores (in tegenstelling tot de geobserveerde scores) te gebruiken. Daarmee zijn de scores op dit onderdeel niet een-op-een vergelijkbaar met de eerdere NCKO metingen, maar geven ze wel een reëel beeld van de organisatorische kwaliteit van de buitenschoolse opvang.

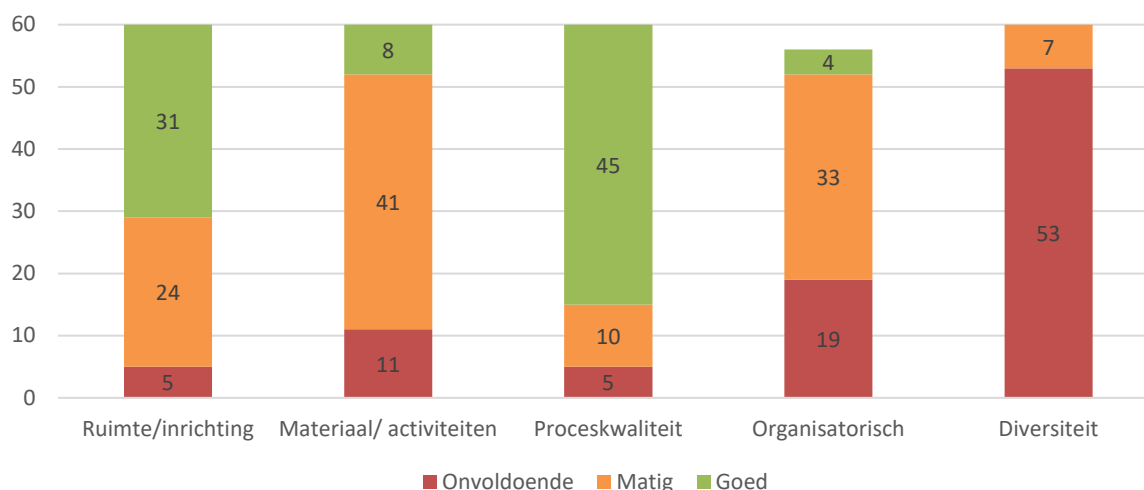
Tabel 5.7 Geobserveerde kwaliteit op basis van de BSO schaal.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	Range	M	SD	Range	M	SD
	BSO (N = 96 groepen)			BSO (N = 60 groepen)		
Ruimte en inrichting	1.40-5.00	3.66	0.89	1.60-5.00	3.50	0.79
Binnenruimte	1.00-5.00	3.57	1.06	1.00-5.00	3.28	1.07
Buitenruimte	1.00-5.00	3.80	1.21	1.00-5.00	3.83	1.02
Materiaal en activiteiten	1.75-4.38	3.01	0.63	1.00-4.00	2.85	0.54
Proceskwaliteit	1.86-5.00	4.23	0.80	1.71-5.00	3.97	0.83
Interacties	1.60-5.00	4.18	0.85	1.40-5.00	3.99	0.87
Groepsfunctioneren	1.00-5.00	4.36	0.95	1.00-5.00	3.93 ^d	1.12
Organisatorisch	1.93-3.90	2.90	0.48	1.27-4.20	2.69 ^d	0.56
Groepsindeling	1.50-5.00	3.53	0.80	1.50-5.00	3.20 ^d	0.75
Pedagogisch beleid	1.00-3.50	1.95	0.68	1.00-5.00	2.13	0.96
Samenwerking	1.00-4.67	2.59	0.78	1.00-4.50	2.08 ^b	0.83
Diversiteit ¹	-	-	-	1.00-4.50	1.81	0.83

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

¹ Diversiteit is gemeten op een 7-puntsschaal in tegenstelling tot de overige BSO schalen die een 5-puntsschaal hebben.

Tot slot is er in de meting van 2021-2022 voor het eerst in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie. Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin ze cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Belangrijk is om hierbij op te merken dat vergelijkbare schalen zijn gebruikt in de andere opvangsoorten en diversiteit dus op een 7-puntsschaal gescoord is, in tegenstelling tot de rest van de BSO schaal die op een 5-puntsschaal gemeten wordt. Het gemiddelde van lager dan 2 is dus niet alleen onvoldoende, maar scoort ook in verhouding met de andere onderdelen bijzonder laag. In Figuur 5.3 is zichtbaar dat het merendeel van de locaties onvoldoende scoort voor diversiteit.

Figuur 5.3 Aantal buitenschoolse opvanggroepen met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de BSO subschalen in 60 groepen (Voor de BSO schaal: lage kwaliteit < 2.5; middelmatige kwaliteit 2.5 - 3.5; hoge kwaliteit > 3.5; Voor de subschaal Diversiteit: lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

5.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2021-2022 vragenlijstgegevens verzameld van 96 pedagogisch medewerkers, werkzaam op 55 van de 60 berokken buitenschoolse opvanggroepen (92% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteitenaanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande metingen uit 2017-2019 uitgelicht.

5.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 5.8 geeft een overzicht van de achtergrond van de pedagogisch medewerkers. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 37 jaar en de spreiding is relatief groot. De gemiddelde werktijd per week bedraagt zo'n 22 uur en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang is ruim 10 jaar. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 5, wat gelijk staat aan een MBO 3/4 niveau. Een kleine 80% van de medewerkers heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond. Zo'n 20% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger en een enkeling heeft een opleidingsniveau lager dan MBO 3/4. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel een vast contract heeft bij de organisatie. Kijkend naar de achtergrondgegevens van pedagogisch medewerkers, zijn er geen significante verschillen zichtbaar met eerdere metingen.

Tabel 5.8 Achtergrond van de pedagogisch medewerkers BSO

Achtergrond PM	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	118	20.00-65.00	35.87	12.50	96	20.00-67.00	36.83	11.75
Werkijd in uren	118	5.00-37.00	22.01	7.42	96	3.00-40.00	22.55	7.79
Werkervaring	118	0.50-31.00	9.38	7.12	96	0.00-31.00	10.24	8.22
Vooropleiding	117	1.00-8.00	5.07	1.52	96	1.00-7.00	4.75	1.70
Vervolgopleiding	116	5.00-8.00	5.51	0.89	96	2.00-7.00	5.39	0.89
Vast contract (%)	118		70.33		96		77.08	

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 5.9. De gemiddelde groepsgrootte op de drie drukste dagen van de week (maandag, dinsdag, donderdag) ligt rond de 21-22 kinderen met een ratio van ongeveer 9 kinderen per pedagogisch medewerker. Deze gegevens zijn vergelijkbaar met de eerdere metingen van 2017-2019. Ook de samenstelling naar leeftijd laat zien dat er gemiddeld iets meer oudere schoolkinderen (ouder dan 9) worden opgevangen (medium tot klein effect). De range aan percentages laat zien dat er zowel buitenschoolse opvanglocaties zijn waarbij alleen kinderen met dezelfde leeftijd zitten (dus alleen kleuters, jonge kinderen of oudere kinderen) als ook groepen waar dit meer verdeeld is.

Tevens hebben pedagogisch medewerkers een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 21% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 5.9). Ongeveer een kwart heeft een migratieachtergrond. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van gedragsondersteuning het vaakst voorkomen met 13%, gevolgd door taalondersteuning (6%). Verder komen fysieke of mentale beperkingen, vluchtelingenkinderen en andere

zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 2%). Wel valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er medewerkers die rapporteren dat bijna de helft van de kinderen extra gedragsondersteuning nodig heeft, terwijl er ook groepen zijn waar geen ondersteuningsbehoeften zijn. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep rond de 22%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taal- én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal.

Tabel 5.9 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO

Groepssamenstelling	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsgrootte drukste dagen	117	4.00-66.00	21.40	11.81	89	3.67-45.00	21.47	8.33
Kind-staf ratio drukste dagen	117	3.43-12.67	8.75	1.68	89	3.67-12.50	9.07	1.38
Kleuters (4-6)	90	0.05-1.00	0.47	0.19	62	0.08-1.00	0.53	0.27
Jonge schoolkinderen (6-9)	98	0.07-1.00	0.44	0.21	67	0.10-1.00	0.47	0.21
Oudere schoolkinderen (9-12)	70	0.03-1.00	0.24	0.15	58	0.02-1.00	0.32 ^d	0.27
Lage SES	82	0.00-1.00	0.20	0.28	62	0.00-1.00	0.21	0.22
Migratieachtergrond	85	0.00-1.00	0.20	0.23	72	0.00-0.92	0.24	0.22
Zorgbehoefte	117	0.00-1.00	0.17	0.18	80	0.00-1.00	0.22	0.23
Taalondersteuning	114	0.00-0.34	0.04	0.08	75	0.00-0.33	0.06	0.08
Beperking	117	0.00-0.54	0.02	0.07	77	0.00-0.40	0.02	0.06
Gedragsondersteuning	111	0.00-0.96	0.12	0.14	77	0.00-0.47	0.13	0.12
Vluchteling	115	0.00-0.06	0.00	0.01	76	0.00-0.28	0.02	0.05
Overig	111	0.00-0.36	0.02	0.06	70	0.00-0.09	0.01	0.02

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 5.10 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid, het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) en de onderlinge afstemming en samenwerking in het team (team cohesie), wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. Wel laat de range aan scores zien dat er ook pedagogisch medewerkers zijn die gemiddeld minder positief zijn over hun werkklimaat, al zijn er geen duidelijke uitschieters naar beneden zichtbaar. De gemiddelde werkstress ligt rond de 3 ('een beetje mee oneens'), maar de spreiding is wel groter. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij veel stress ervaren. Voor de buitenschoolse opvang zijn geen significante verschillen zichtbaar in werkbeleving ten opzichte van eerdere metingen.

Tabel 5.10 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Teamgerichte professionalisering vindt gemiddeld maximaal één keer per maand plaats en pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg wordt gemiddeld elke zes weken georganiseerd. Wel zijn er grote verschillen tussen organisaties. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die rapporteren (bijna) op wekelijkse basis overleg en professionaliseringsactiviteiten te ondernemen met het team, terwijl er ook pedagogisch medewerkers zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten nooit plaatsvinden. In de meting van 2021-2022 is er tevens gevraagd naar de mate waarin pedagogisch medewerkers in staat

zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te ze zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat pedagogisch medewerkers dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen pedagogisch medewerkers groot zijn.

Tabel 5.10 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO

Werkbeleving	2017-2019 BSO (N = 95 groepen)				2021-2022 BSO (N = 60 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	107	3.79-6.00	4.94	0.44	86	3.50-5.92	4.90	0.51
Werkinclusie	107	4.40-6.00	5.27	0.43	86	3.80-6.00	5.30	0.51
Werkstress	107	1.00-4.80	2.60	0.85	86	1.00-5.00	2.70	0.90
Teamcohesie	107	2.80-6.00	4.89	0.65	86	3.20-6.00	4.82	0.60
Continue professionalisering	107	1.00-4.00	2.09	0.57	86	1.00-4.20	2.06	0.58
Teamgerichte professionalisering	107	1.00-5.56	2.69	0.88	86	1.00-5.11	2.56	0.81
Frequentie teamoverleg	103	0.00-8.00	4.96	1.63	85	0.00-8.00	4.81	1.61
Reflectie en toepassing	-	-	-	-	85	1.00-4.83	3.20	0.58
Zelfvertrouwen (algemeen)	107	4.00-6.00	5.11	0.42	86	4.00-6.00	5.14	0.44
Zelfvertrouwen (diversiteit)	-	-	-	-	86	3.50-6.00	5.02	0.53

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot rapporteert Tabel 5.10 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de medewerkers. In de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen wat pedagogisch medewerkers hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. Ook in het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde pedagogisch medewerker zich competent, al is de range en de spreiding iets groter hier.

5.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende organisaties is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 5.11). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 3 gescoord ('min of meer stabiel'). De mate waarin kinderen op eigen initiatief gedurende de dag naar verschillende groepen kunnen (opendeurenbeleid) ligt ook rond de 3 ('min of meer van toepassing'). De wijde scorereange op deze aspecten wijst er wel op dat er locaties zijn met een sterke oriëntatie op stabiliteit. Er kan in deze groepen niet makkelijk worden gewissel van dag en de groepen worden niet of zelden samengevoegd of gesplitst (noch op het initiatief van de organisatie, noch op het initiatief van de kinderen). Er zijn echter ook groepen waarbij we juist zien dat er veel meer wisseling is in de stabiliteit gedurende de dag, al dan niet als bewust overwogen pedagogisch model. De gemiddelde scores en spreiding laten geen verschillen zien ten aanzien van de eerdere metingen.

Verder zien we in Tabel 5.11 dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3.5 ligt ('min of meer van toepassing' tot 'van toepassing'). De oudere kinderen op de buitenschoolse opvang worden daarmee wel meer betrokken in vergelijking met de jongere kinderen in de kinderdagopvang en peuteropvang, al suggereert de range dat de variatie tussen locaties groot is. Tot slot zien we een afname in de mate waarin pedagogisch medewerkers met ouders communiceren

(groot effect). Van een lijst met 15 opties van mogelijke contactvormen geven medewerkers gemiddeld een derde van deze opties te benutten. In de meting van 2017-2019 was dit nog ongeveer de helft. De variatie tussen locaties is wederom groot. Zo zijn er pedagogisch medewerkers die aangeven veel communicatievormen met ouders te benutten, terwijl andere organisaties vrij weinig contact hebben.

Tabel 5.11 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO

Pedagogisch beleid en klimaat	2017-2019				2021-2022			
	<i>N</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	Range	<i>M</i>	<i>SD</i>
Stabiliteit groepen	117	1.00-5.00	3.00	0.79	96	1.50-5.00	3.02	0.82
Opendeurenbeleid	117	1.00-5.00	3.08	1.24	96	1.00-5.00	2.97	1.07
Kinderparticipatie	114	1.83-5.00	3.70	0.60	95	2.33-5.00	3.61	0.55
Contact met ouders	107	0.07-0.80	0.52	0.16	85	0.07-0.87	0.36 ^a	0.15
Multiculturele groepspraktijken	-	-	-	-	88	1.00-4.50	2.80	0.79
Groepssocialisatie	-	-	-	-	88	2.33-5.00	3.94	0.57
Gebruik (sociale) media	-	-	-	-	96	1.00-4.43	2.86	0.85

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tevens zijn er in de meting van 2021-2022 een aantal nieuwe maten van pedagogisch beleid en klimaat bevraagd (zie Tabel 5.11). Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld met enige regelmaat gedaan. Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepssocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, ‘wij’-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen gemiddeld vaak voor. Deze schaal toont deels overlap met het concept ‘affectief-inclusief gedrag bevorderen’ dat in de eerdere metingen van 2017-2019 in kaart is gebracht. Een vergelijking van de items die in beide metingen voorkomen laat geen verschillen zien in gemiddeldes of spreiding. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen wordt er regelmatig gebruik gemaakt van media, al zijn er ook locaties waarbij dit juist nooit of heel vaak voorkomt.

5.2.3 Activiteitsaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 5.12 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 (‘bijna nooit’) tot 7 (‘minstens 2 keer per dag’). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten dien in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Pedagogisch medewerkers rapporteren de hoogste gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grof-motorische activiteiten, verschillende vormen van (sociaal) spel en buitenactiviteiten en uitstapjes. Een gemiddelde tussen de 3.5 en 4 betekent dat deze activiteiten bijna wekelijks voorkomen. Voor (sociaal) spel en buitenactiviteiten en uitstapjes zien we wel dat de frequentie van dit soort activiteiten iets lager ligt in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de metingen van 2017-2019 (respectievelijk medium effect en medium tot groot effect). Activiteitsoorten die iets minder vaak voorkomen zijn taal- en

geletterdheid, (ontluikend) rekenen en burgerschapsvorming. Deze activiteiten komen gemiddeld zo'n twee keer per maand voor. Voor taal- geletterdheid zien we in de meting van 2021-2022 iets lagere gemiddelden (medium tot klein effect) in vergelijking met eerdere metingen. Voor burgerschapsvorming is juist het tegenovergestelde zichtbaar, de frequentie van dit soort activiteiten is toegenomen (medium effect). Tot slot komen creatieve en musische activiteiten en activiteiten rondom wetenschap en technologie het minst vaak voor – gemiddeld maximaal één keer per maand. Ook hier zien we dat de frequentie in de meting van 2021-2022 is gedaald ten opzichte van de eerdere metingen (respectievelijk medium effect en medium tot klein effect). Samenvattend lijkt het er dus op dat het activiteitenaanbod in de buitenschoolse opvang wat verschaald is, met uitzondering van activiteiten die zich richten op burgerschapsvorming.

Tabel 5.12 Activiteitenaanbod zoals gerapporteerd door pedagogisch medewerkers BSO

Activiteitenaanbod	2017-2019				2021-2022			
	BSO (N = 95 groepen)				BSO (N = 60 groepen)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	106	2.17-6.00	3.90	0.88	95	1.17-5.83	3.83	0.89
Samenspel	106	2.14-6.00	4.47	0.84	95	1.86-5.86	4.10 ^c	0.90
Creatieve en musische activiteiten	105	1.00-4.13	2.03	0.60	92	1.00-3.13	1.72 ^c	0.51
Taal & geletterdheid	104	1.29-4.00	2.75	0.59	92	1.29-3.86	2.57 ^d	0.59
Ontluikend rekenen	104	1.00-5.00	2.50	0.78	92	1.00-5.00	2.36	0.79
Wetenschap & technologie	103	1.00-4.33	2.18	0.74	92	1.00-3.83	1.94 ^d	0.64
Burgerschapsvorming	103	1.00-5.43	2.20	1.01	92	1.00-6.14	2.78 ^c	1.12
Buitenactiviteiten & uitstapjes	102	2.00-5.67	3.98	0.75	91	2.17-5.17	3.51 ^b	0.57

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

5.3 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de buitenschoolse opvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de buitenschoolse opvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de buitenschoolse opvang, geobserveerd met de CLASS Pre-K, is ook in de periode 2021-2022 stabiel goed gebleven vergeleken met de periode 2017-2019 en op het aspect positieve sfeer, verwijzend naar de sociale relaties en interacties in de groep, nog verder verbeterd. De educatieve proceskwaliteit, zoals geobserveerd met de CLASS, is in de periode 2021-2022 gemiddeld eveneens op hetzelfde niveau gebleven en nog steeds duidelijk lager dan de emotionele proceskwaliteit. Vooral het stimuleren van begripsontwikkeling en redeneren scoort laag. Op de subschaal productiviteit (goed gebruik van de tijd) is er een significante verbetering. De hoogste emotionele en educatieve proceskwaliteit wordt geobserveerd tijdens gerichte creatieve en educatieve activiteiten, de laagste tijdens (buiten)spel en eet- en drinkmomenten.

De beoordeling van de interactievaardigheden van individuele pedagogisch medewerkers met het NCKO observatie-instrument voor de buitenschoolse opvang laat eveneens een overwegend positief beeld zien van de emotionele proceskwaliteit, met een kleine significante daling van de sensitiviteit van de medewerkers maar een significante stijging van de mate waarin zij de autonomie van de kinderen bevorderen (het instrument verschilt van het instrument voor de kinderdagopvang en de peuteropvang en heeft een 5-puntsschaal in plaats van een 7-puntsschaal). Het bieden van adequate structuur en het stellen grenzen waar nodig is op goed niveau gebleven. Wat betreft de educatieve kwaliteit wordt een kleine maar significante stijging gevonden die met name door een hogere score op ontwikkelingsstimulering in 2021-2022 vergeleken met 2017-2019 wordt veroorzaakt. De begeleiding van interacties scoort, zoals in de kinderdagopvang en peuteropvang, relatief laag, maar laat een trend tot verbetering zien. Het laatste komt overeen met de gestegen CLASS-score voor positieve sfeer in de groep.

De nieuwe observatieschaal groepsocialisatie geeft aan in welke mate pedagogisch medewerkers samenwerking en pro-sociale interacties tussen kinderen in de groep stimuleren en sensitief zijn voor de kwaliteit van de groepsprocessen. De gemiddelde score is laag en verschilt per type activiteit, net als in de andere opvangsoorten. Op dit punt is verbetering mogelijk en gewenst. Dit resultaat past ook bij de bevinding met het NCKO-instrument dat het begeleiden van interacties tussen kinderen nog geen sterk ontwikkelde vaardigheid is van pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang. Ook de resultaten van de observaties met de BSO-schaal voor de omgevingskwaliteit laten zien dat de kwaliteit van groep-gerelateerde handelingen in de buitenschoolse opvang (indeling van groepen, begeleiding van groepsfunctioneren) relatief laag is in 2021-2022 en verslechterd ten opzichte van de periode daarvoor. Desalniettemin geven pedagogisch medewerkers in de vragenlijst aan regelmatig tot vaak strategieën toe te passen om groepsprocessen te bevorderen. Verschillende factoren kunnen een rol spelen. De variatie naar leeftijd is in de buitenschoolse opvang, net als in de gastouderopvang, groter dan in de andere opvangsoorten en dit kan het functioneren van de groep als groep belemmeren. De

kinderen komen vaak van verschillende scholen en hun bestaande, op school gevormde relaties maken hen misschien minder geneigd met andere kinderen activiteiten te ondernemen. Medewerkers in de buitenschoolse opvang rapporteren meer dan in de andere opvangsoorten dat kinderen in de groep gedragsproblemen vertonen, wat het groepsfunctioneren kan verstoren.

Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit

De scores op de verschillende subschalen van de BSO-schaal voor de omgevingskwaliteit, een instrument dat overeenkomt met de ITERS/ECERS-R maar toegesneden is op de Nederlandse buitenschoolse opvang met 5-punts- in plaats van 7-puntsbeoordelingschalen, laten over de hele linie een lichte, niet significante neergaande trend zien in 2021-2022 ten opzichte van de periode 2017-2019. Op de aspecten groepsfunctioneren en organisatie (waaronder oudercontact) zijn, zoals gezegd, de scores het sterkst gedaald. De buitenschoolse opvang past hiermee bij het beeld dat ook voor de kinderdagopvang en de peuteropvang werd gevonden: een licht gedaalde omgevingskwaliteit. Een verklaring zou kunnen zijn dat er blijvende aanpassingen aan de inrichting, verzorgingsroutines en omgang met ouders zijn doorgevoerd die voortkomen uit de veiligheidsmaatregelen in de coronatijd. Ook personeelskrapte kan een rol spelen. Hoewel de medewerkers in de buitenschoolse opvang geen sterk verhoogde werkdruk rapporteren in 2021-2022 vergeleken met de voorgaande periode, geven leidinggevenden van de buitenschoolse opvang aan dat de personeelsproblemen ten gevolge van ziekteverzuim en moeilijk te vervullen vacatures sterk zijn toegenomen. Daarnaast zijn met de invoering van de Wet IKK de groepen wat groter geworden en is beroepskracht-kindratio kleiner geworden (zie hierna), wat ook van invloed kan zijn op met name het groepsfunctioneren.

De nieuwe subschaal omgaan met diversiteit laat een lage score zien die gemiddeld over alle groepen als “onvoldoende” moet worden gekwalificeerd. De subschaal meet onder andere de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De score voor de buitenschoolse opvang op deze subschaal is lager dan in de kinderdagopvang en peuteropvang. Een minder diverse samenstelling van de groepen in de buitenschoolse opvang kan een verklaring zijn. De gegevens uit de vragenlijst voor pedagogisch medewerkers ondersteunen dat activiteiten die gericht zijn op ervaren en waarderen van multiculturele diversiteit weinig frequent zijn. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft ook in de buitenschoolse opvang een lage prioriteit.

Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid

Het activiteitsaanbod in de buitenschoolse opvang, bepaald door na te vragen hoe vaak kinderen bezig zijn met bepaalde activiteiten, is in de buitenschoolse opvang gemiddeld beperkter dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang. Opvallend is het beperkte voorkomen van creatieve en musische activiteiten en activiteiten op het gebied van wetenschap en technologie. Een deel van de verklaring is dat de buitenschoolse opvangmiddag korter is dan een ochtend in de peuteropvang of een hele dag in de kinderdagopvang, maar de grote variatie in het activiteitsaanbod tussen aanbieders van buitenschoolse opvang wijst erop dat ook beleidskeuzen een rol spelen. Ten opzichte van de periode 2017-2019 is het activiteitsaanbod in de buitenschoolse opvang over de hele linie significant en substantieel verminderd, met uitzondering van de weinig voorkomende

activiteiten op het gebied van burgerschapsvorming waarvoor een beperkte maar significante stijging wordt gevonden. De bevindingen komen overeen met die van de kinderdagopvang. Het activiteitenaanbod is wat meer verschaald in 2021-2022 en net als voor de kinderdagopvang zou een verklaring kunnen zijn dat de toegenomen werkdruk in de kinderopvang vanwege ziekteverzuim en personeelskrapte, ertoe heeft geleid dat er minder tijd is voor het voorbereiden, inplannen en uitvoeren van gerichte activiteiten met de kinderen.

Het pedagogisch beleid laat een stabiel beeld zien voor de periode 2021-2022 vergeleken met de periode 2017-2019. Er is in de buitenschoolse opvang in beide perioden minder nadruk op stabiliteit van de groepen dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang, en kinderen hebben vaker de mogelijkheid van groep te wisselen of naar een andere groepsruimte te gaan in het kader van opendeurenbeleid, maar er is geen verandering hierin. Ook de aandacht voor kinderparticipatie is in beide perioden groter in de buitenschoolse opvang dan in de andere opvangsoorten. Het contact met ouders is net als in de andere opvangsoorten drastisch teruggelopen tussen 2017-2019 en 2021-2022 in de nasleep van de coronacrisis. Toestaan van gebruik van (sociale) media tijdens de opvang is beperkt in de kinderdagopvang en peuteropvang, maar in de buitenschoolse opvang vaker aan de orde (“regelmatig”) met veel variatie tussen instellingen.

De structurele kenmerken groepsgrootte, opleidingsniveau en werkervaring geven een stabiel beeld te zien voor de perioden 2017-2019 en 2021-2022. Het aandeel medewerkers met een vast contract is net als in de kinderdagopvang iets toegenomen. De beroepskracht-kindratio is in de buitenschoolse opvang gemiddeld over alle leeftijdsfasen iets groter geworden (meer kinderen per medewerker), in lijn met de versoepeling in de Wet IKK. De verandering is niet significant. In een ander onderzoek op basis van LKK data is een andere indeling van de meetjaren aangehouden om rekening te houden met de invoering van de Wet IKK in 2018 en is de periode 2017-2018 vergeleken met de periode 2019-2022. In dit onderzoek bleek de beroepskracht-kindratio significant en substantieel kleiner te zijn geworden (meer kinderen per medewerker), in lijn met de Wet IKK.

6. Kwaliteit in de gastouderopvang

Om de kwaliteit in de gastouderopvang in kaart te brengen zijn verschillende instrumenten gebruikt. Voor het meten van de kwaliteit is gebruik gemaakt van vier observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit van de groep. Daarnaast is er in persoonlijke interviews met gastouders, aan de hand van een vragenlijst, gevraagd naar het aanbod van activiteiten en het pedagogische klimaat in de groep. Tevens is er in de vragenlijsten navraag gedaan naar de achtergrondkenmerken en werkbeleving van de gastouder, de structurele kenmerken van de groep en het pedagogische beleid. In hoofdstuk 2 is gemeld dat de werving van gastouders voor alle metingen moeizaam verliep, met een lage positieve respons als gevolg. De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, kunnen daarom niet zonder meer als representatief worden beschouwd voor de gehele branche en geven mogelijk een overschatting van de kwaliteit van de gastouderopvang.

6.1 Observaties

Om de proceskwaliteit te meten is gebruik gemaakt van vier observatie-instrumenten die een oordeel geven over de kwaliteit in de groep: CLASS Infant, CLASS Toddler, CLASS PreK, FCCERS-R. De resultaten van de verschillende observatie-instrumenten zullen hieronder besproken worden. Er zijn in 2021 en 2022 in totaal 61 gastouders bezocht. De samenstelling van leeftijden op de dag van de observatie staat in Tabel 6.1. Vanwege de gevarieerde leeftijdssamenstelling zijn er verschillende leeftijdsversies gebruikt van de CLASS.

Tabel 6.1 Aantal gastouders en verdeling naar leeftijd van opgevangen kinderen op de dag van bezoek.

Gastouderopvang (N = 61 gastouders)					
Leeftijd	N	%	Leeftijd	N	%
Baby's	1	1.64	Baby's en peuters	23	37.70
Peuters	12	19.67	Baby's en schoolkinderen	3	4.92
Schoolkinderen	7	11.48	Peuters en schoolkinderen	11	18.03
			Baby's, peuters en schoolkinderen	4	6.56

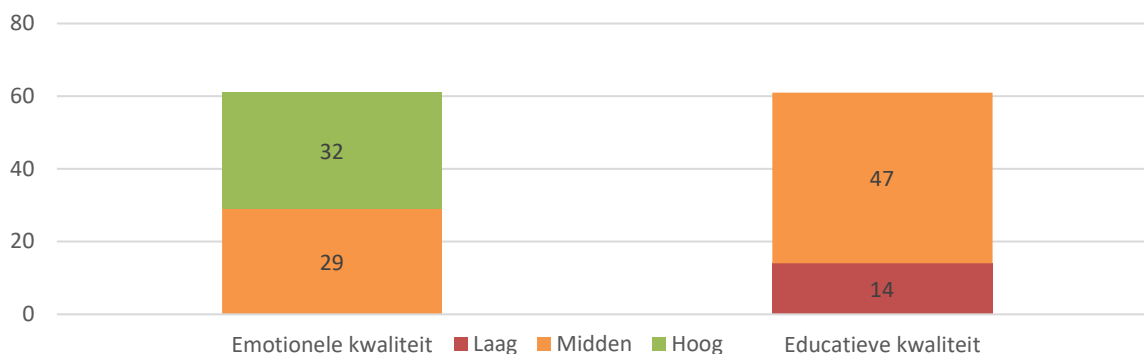
6.1.1 Observaties met de CLASS Infant, Toddler en PreK

Tabel 6.2 geeft de resultaten voor de steekproef als geheel voor de domeinen emotionele proceskwaliteit en educatieve proceskwaliteit. Het betreft de gemiddelde kwaliteit over de verschillende leeftijdsversies heen. De emotionele proceskwaliteit is volgens de internationale benchmarks van de CLASS goed, met een gemiddelde in de hoge score range. De educatieve proceskwaliteit is matig volgens de internationale benchmarks, met een gemiddelde score tussen de grens van matig voldoende (nog net acceptabel) en laag (onvoldoende). De variatie in de geobserveerde emotionele proceskwaliteit is relatief klein en geen van de onderzochte groepen scoort onvoldoende (zie Figuur 6.1). De variatie in de geobserveerde educatieve proceskwaliteit is aanzienlijk groter met zowel groepen die duidelijk onvoldoende scores en groepen die de hogere kant van de middenrange bereiken. Tot slot zien blijkt dat de emotionele kwaliteit gemiddeld iets is gestegen ten opzichte van eerdere metingen uit 2017-2019 (medium tot klein effect). Hierbij valt op dat ook de range iets kleiner is geworden, in de steekproef van 2021-2022 scores minder gastouders in de lage middenrange.

Tabel 6.2 Geobserveerde proceskwaliteit in de gastouderopvang op domeinniveau.

Proceskwaliteit	2017-2019			2021-2022		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Emotionele kwaliteit	3.32-7.00	5.75	0.57	4.70-6.85	6.00 ^d	0.50
Educatieve kwaliteit	1.39-5.93	3.37	0.80	1.33-5.42	3.55	0.81

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Figuur 6.1 Aantal locaties met lage, midden en hoge kwaliteit volgens de CLASS standaards (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 6; hoge kwaliteit). Gegevens van steekproef 2021-2022.

De meer gedetailleerde resultaten per observatiecyclus in Tabel 6.3 laten zien dat er gedurende de observaties in de steekproef van 2021-2022 iets minder kinderen geobserveerd per cyclus in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (klein effect). De gemiddelde kind-staf ratio's zijn wel gelijk gebleven. Voor de geboden emotionele kwaliteit aan baby's en dreumesen blijkt gemiddeld van midden-hoge tot hoge kwaliteit. Het affectieve klimaat is tevens iets gestegen in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (klein effect). De educatieve ondersteuning van baby's en dreumesen is van middelmatige kwaliteit, neigend naar de lage kant van de middenrange. Verder is in de meting van 2021-2022 voor het eerst ook de kwaliteit op het gebied van groepsocialisatie in kaart gebracht. Dit betreft de mate waarin de pedagogisch medewerker pro-sociaal gedrag bevordert, gezamenlijke activiteiten tussen kinderen stimuleert en sensitief is naar de groep als geheel. Gemiddeld genomen is de groepsocialisatie van lage-middelmatige kwaliteit. Wel zien we dat de range en spreiding heel groot zijn. Op sommige momenten is er veel aandacht voor groepsocialisatie bij baby's en dreumesen, op andere momenten is dergelijk gedrag zo goed als afwezig.

Gekeken naar de geboden kwaliteit voor de peuters (zie Tabel 6.3), blijkt de emotionele kwaliteit gemiddeld hoog en tevens beter in vergelijking met eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Dit komt met name door een stijging in de positieve sfeer (medium tot groot effect), sensitiviteit van de gastouder (klein effect) en de mate waarin gedrag wordt begeleid (klein effect). De gemiddelde educatieve kwaliteit ligt tevens iets hoger (klein effect), maar scoort nog altijd aan de lage kant van de midden range. Kijkend naar de verschillende dimensies, blijkt dat met name de kwaliteit van de feedback laag ligt en onvoldoende scoort volgens de benchmarks van het instrument (lager dan 3). Taalstimulering laat wel een lichte stijging zien ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (klein effect), maar komt gemiddeld aan de lage kant van middenrange uit. Tot slot zien we dat groepsocialisatie onvoldoende scoort (lager dan 3), al is de geboden kwaliteit op dit onderdeel wel iets hoger dan bij de baby's. Wel zien we dat de spreiding vrij groot is.

Tabel 6.3 Geobserveerde kwaliteit van interacties op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang.

Structurele kenmerken	2017-2019				2021-2022			
	GO (N = 694 observaties)				GO (N = 309 observaties)			
	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Aantal kinderen	1.00-7.00	2.53	1.24	668	1.00-5.00	2.35 ^e	1.25	309
Aantal volwassenen	0.00-6.00	0.95	0.45	684	1.00-2.00	1.04	0.19	309
Kind-staf ratio	0.50-7.00	2.46	1.23	592	0.50-5.00	2.30	1.24	309
CLASS Infant	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Relationeel klimaat	2.00-7.00	5.69	0.92	198	4.00-7.00	5.95 ^e	0.87	81
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.64	1.09	198	2.00-7.00	5.70	1.10	81
Gemiddelde emotionele kwaliteit	2.00-7.00	5.66	0.93	198	3.50-7.00	5.83	0.88	81
Faciliteren exploratie	1.00-7.00	3.70	1.44	198	1.00-7.00	3.89	1.61	81
Vroege taalondersteuning	1.00-7.00	3.38	1.18	198	1.00-7.00	3.70	1.54	81
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-6.00	3.54	1.19	198	1.00-7.00	3.80	1.46	81
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-7.00	2.16	1.32	81
CLASS Toddler	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Positieve sfeer	3.00-7.00	5.77	0.99	305	1.00-7.00	6.42 ^b	0.89	157
Negatieve sfeer (R)	3.00-7.00	6.91	0.39	305	6.00-7.00	6.96	0.19	157
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.88	1.12	305	3.00-7.00	6.11 ^e	0.93	157
Aandacht kindperspectief	2.00-7.00	4.88	1.15	305	2.00-7.00	4.99	1.28	157
Begeleiding gedrag	1.00-7.00	5.48	1.17	305	1.00-7.00	5.74 ^e	1.24	157
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.00-7.00	5.78	0.71	305	4.20-7.00	6.04 ^d	0.63	157
Faciliteren ontwikkeling	1.00-7.00	3.46	1.40	305	1.00-7.00	3.72	1.41	157
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.70	1.24	305	1.00-6.00	2.87	1.35	157
Taalstimulering	1.00-6.00	3.26	1.11	305	1.00-6.00	3.61 ^e	1.34	157
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-6.33	3.14	1.10	305	1.00-6.00	3.40 ^e	1.18	157
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-6.00	2.92	1.54	157
CLASS Pre-K	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Positief klimaat	2.00-7.00	5.41	0.98	191	3.00-7.00	6.18 ^b	0.88	71
Negatief klimaat (R)	5.00-7.00	6.86	0.38	191	6.00-7.00	6.97 ^d	0.17	71
Sensitiviteit	1.00-7.00	5.67	1.24	191	2.00-7.00	5.92	1.20	71
Aandacht kindperspectief	2.00-7.00	5.25	1.11	191	2.00-7.00	5.59 ^d	0.98	71
Gedragregulering	2.00-7.00	5.57	1.14	191	3.00-7.00	6.01 ^d	0.98	71
Gemiddelde emotionele kwaliteit	2.80-7.00	5.75	0.78	191	5.00-7.00	6.14 ^b	0.56	71
Productiviteit	2.00-7.00	5.74	1.23	191	2.00-7.00	6.48 ^b	0.92	71
Educatieve werkvormen	1.00-7.00	3.80	1.29	191	1.00-6.00	3.92	1.26	71
Conceptontwikkeling	1.00-6.00	2.06	1.03	191	1.00-5.00	2.17	0.96	71
Kwaliteit feedback	1.00-6.00	2.51	1.26	191	1.00-5.00	2.68	1.19	71
Taalstimulering	1.00-7.00	2.88	1.07	191	1.00-6.00	3.20 ^e	1.08	71
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.20-6.60	3.40	0.90	191	1.40-5.60	3.69 ^d	0.75	71
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-7.00	2.92	1.75	71

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot is de geboden emotionele kwaliteit voor de schoolgaande kinderen gemiddeld hoog (zie Tabel 6.3). Alle dimensies scoren in de midden-hoge of hoge range. Ook zien we op alle emotionele dimensies, met uitzondering van sensitiviteit, een significante stijging in de steekproef van 2021-2022 ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (variërend van medium tot kleine en medium tot grote effecten). De educatieve kwaliteit is iets gestegen (medium tot klein effect), maar scoort gemiddeld nog altijd aan de matige kant. Enkel de productiviteit scoort hoog en laat tevens een stijging zien ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot groot effect). Educatieve werkvormen en

taalstimulering scoren aan de lage kant van de middenrange, al is de kwaliteit voor taalstimulering wel iets gestegen (klein effect). De mate waarin de gastouder goede feedback geeft of conceptontwikkeling bevordert kan als onvoldoende worden bestempeld (lager dan 3). Tot slot is de kwaliteit voor groepsocialisatie net als bij de andere leeftijdsversies onvoldoende. Voor de schoolkinderen is de kwaliteit vergelijkbaar met de peuters en iets hoger dan voor de baby's en dreumesen.

Tabel 6.4 Geobserveerde kwaliteit van interacties op groepsniveau in de gastouderopvang.

Structurele kenmerken	2017-2019				2021-2022			
	GO (N = 136 gastouders)				GO (N = 61 gastouders)			
	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Aantal kinderen	1.00-5.25	2.50	1.04	134	1.00-5.00	2.38	1.08	61
Aantal volwassenen	0.00-2.00	0.96	0.35	136	1.00-2.00	1.04	0.16	61
Kind-staf ratio	0.88-5.25	2.45	1.05	126	1.00-5.00	2.33	1.09	61
CLASS Infant	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Relationeel klimaat	2.00-7.00	5.64	0.82	71	4.33-7.00	6.01 ^d	0.73	31
Sensitiviteit	2.00-7.00	5.60	0.94	71	3.50-7.00	5.69	0.85	31
Gemiddelde emotionele kwaliteit	2.00-7.00	5.62	0.84	71	4.00-6.83	5.85	0.72	31
Faciliteren exploratie	1.00-6.25	3.63	1.22	71	1.00-6.00	3.95	1.26	31
Vroege taalondersteuning	1.00-6.00	3.32	1.00	71	1.00-6.00	3.70	1.29	31
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.00-5.67	3.47	1.03	71	1.00-5.83	3.82	1.19	31
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-5.00	2.17	1.02	31
CLASS Toddler	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Positieve sfeer	3.50-7.00	5.72	0.80	98	4.75-7.00	6.43 ^a	0.56	50
Negatieve sfeer (R)	5.00-7.00	6.91	0.29	98	6.00-7.00	6.96	0.17	50
Sensitiviteit	3.00-7.00	5.81	0.94	98	4.00-7.00	6.09	0.76	50
Aandacht kindperspectief	3.00-6.67	4.85	0.78	98	3.00-6.33	4.96	0.84	50
Begeleiding gedrag	2.00-7.00	5.42	0.96	98	3.00-7.00	5.72	0.94	50
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.80-6.67	5.74	0.60	98	4.70-6.70	6.03 ^c	0.50	50
Faciliteren ontwikkeling	1.00-6.00	3.43	1.08	98	1.50-5.67	3.68	0.95	50
Kwaliteit feedback	1.00-5.00	2.67	0.96	98	1.00-5.33	2.84	1.05	50
Taalstimulering	1.50-5.50	3.22	0.89	98	1.00-5.67	3.57 ^d	1.10	50
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.50-5.42	3.11	0.87	98	1.33-5.00	3.36	0.91	50
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-6.00	2.86	1.25	50
CLASS Pre-K	Range	M	SD	N	Range	M	SD	N
Positief klimaat	2.50-7.00	5.35	0.78	64	4.75-7.00	6.22 ^a	0.64	25
Negatief klimaat (R)	6.00-7.00	6.87	0.24	64	6.67-7.00	6.98 ^b	0.08	25
Sensitiviteit	1.00-7.00	5.62	1.14	64	3.00-7.00	5.87	1.12	25
Aandacht kindperspectief	2.00-7.00	5.24	0.95	64	3.33-7.00	5.57	0.76	25
Gedragsregulering	2.50-7.00	5.54	0.92	64	4.67-7.00	6.01 ^c	0.68	25
Gemiddelde emotionele kwaliteit	3.30-7.00	5.73	0.69	64	5.30-6.85	6.13 ^b	0.47	25
Productiviteit	2.50-7.00	5.71	1.09	64	4.50-7.00	6.48 ^b	0.64	25
Educatieve werkvormen	1.00-6.00	3.79	1.02	64	2.00-5.00	3.91	0.89	25
Conceptontwikkeling	1.00-5.33	1.99	0.76	64	1.00-4.00	2.17	0.68	25
Kwaliteit feedback	1.00-5.33	2.47	1.03	64	1.33-4.50	2.69	0.86	25
Taalstimulering	1.00-6.00	2.85	0.83	64	2.00-5.00	3.20	0.93	25
Gemiddelde educatieve kwaliteit	1.30-5.93	3.36	0.73	64	2.60-4.90	3.69 ^d	0.55	25
Groepsocialisatie	-	-	-	-	1.00-6.00	2.79	1.48	25

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De gedetailleerde resultaten op groepsniveau laten vergelijkbare patronen zien voor de emotionele kwaliteit (zie Tabel 6.4). Voor de kwaliteit van de baby's zien we een significante stijging voor relationeel klimaat (medium tot klein effect). Voor de peuters is nog steeds een stijging in kwaliteit zichtbaar, al is deze wel voor minder dimensies significant. De gemiddelde kwaliteit in de steekproef van 2021-2022 lag hoger voor de positieve sfeer (groot effect), de gemiddelde emotionele kwaliteit (medium effect) en de taalstimulering (medium tot klein effect). Tot slot zien we voor de schoolgaande kinderen wederom een duidelijke stijging op het emotionele domein, al is de stijging op aandacht voor kindperspectief niet langer significant. De stijging op de gemiddelde educatieve kwaliteit is wel significant (medium tot klein effect) en komt met name door een stijging in productiviteit (medium tot groot effect).

Tabel 6.5 toont de geobserveerde kwaliteit voor de baby's en dreumesen uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten worden het vaakst geobserveerd, gevolgd door spelsituatie. Creatieve en educatieve activiteiten kwamen minder vaak voor. Overige activiteiten betreffen onder andere verschoonmomenten. Verder zien we een sterke stijging in de geboden educatieve kwaliteit tijdens educatieve activiteiten. In de eerdere metingen van 2017-2019 was de gemiddelde educatieve ondersteuning matig tijdens dit soort activiteiten. In de steekproef van 2021-2022 scoort de educatieve kwaliteit juist aan de hoge kant van de middenrange (groot effect). Voor groepsocialisatie valt op dat er verschillen zijn tussen typen activiteiten. Hoewel de aandacht voor groepsprocessen over de gehele line laag is, zien we relatief hoge scores tijdens educatieve kwaliteiten en de laagste scores tijdens creatieve activiteiten en buitenspel.

Tabel 6.5 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor baby's en dreumesen op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019						2021-2022					
	GO (N = 198 observaties)						GO (N = 81 observaties)					
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepsocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	35.35	5.74	0.79	3.51	1.08	44.44	5.96	0.81	3.63	1.45	2.00	1.26
Spel	35.86	5.52	1.09	3.39	1.20	29.63	5.44	1.02	3.54	1.36	2.38	1.21
Creatief	4.55	5.83	0.97	4.06	1.49	9.88	6.06	0.62	4.13	0.92	1.88	1.36
Educatief	10.10	5.85	0.73	3.98	1.23	8.64	6.29	0.64	5.29 ^a	1.04	2.86	2.12
Buiten spelen	4.04	5.44	0.98	3.38	1.73	2.47	5.50	0.71	2.00	0.71	1.50	0.71
Overig	10.10	5.73	0.91	3.60	1.03	4.94	5.88	0.95	4.50	2.12	2.00	0.82

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 6.6 toont de geobserveerde kwaliteit voor de peuters uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten en spelsituaties worden ongeveer even vaak geobserveerd. Voor beide activiteiten zien we dat de emotionele ondersteuning hoger is in 2021-2022 in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (respectievelijk medium tot klein effect en medium tot groot effect). Creatieve en educatieve activiteiten en buitenspel kwam even veel, maar minder vaak voor. Voor buitenspel zien we een stijging in educatieve kwaliteit ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot groot effect). Tot slot zien we voor groepsocialisatie dat er in zijn geheel meer aandacht is voor de groepsprocessen bij peuters in vergelijking met baby's, waarbij net als voor de jongere kinderen er hoger gescoord wordt tijdens educatieve activiteiten en betrekkelijk laag tijdens creatieve activiteiten en buitenspel.

Tabel 6.6 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor peuters op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019					2021-2022						
	GO (N = 305 observaties)					GO (N = 157 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepssocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	25.90	5.70	0.66	2.91	1.03	28.03	5.95 ^d	0.58	3.17	1.11	2.84	1.43
Spel	29.51	5.66	0.84	2.92	1.05	29.30	6.07 ^b	0.59	3.23	1.23	2.96	1.59
Creatief	11.48	5.94	0.59	3.58	1.06	13.38	6.10	0.68	3.41	1.11	2.67	1.43
Educatief	18.69	5.97	0.62	3.76	1.04	13.38	6.22	0.49	4.05	1.10	3.57	1.66
Buiten spelen	10.49	5.83	0.73	2.88	1.04	12.10	5.91	0.87	3.68 ^b	1.25	2.58	1.77
Overig	3.93	5.73	0.51	2.72	1.15	3.82	6.20	0.59	3.22	1.00	2.83	0.98

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 6.7 toont tot slot de geobserveerde kwaliteit voor de schoolgaande kinderen uitgesplitst naar type activiteit. Eet- en drinkmomenten werden verreweg het vaakst geobserveerd. Ook blijkt dat zowel de emotionele als educatieve kwaliteit tijdens eet- en drinkmomenten hoger is in de steekproef van 2021-2022 in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot groot effect). Spel en creatieve activiteiten kwamen even veel, maar minder vaak voor. Educatieve activiteiten werden nog iets minder vaak geobserveerd, al zien we voor deze activiteiten wel een stijging in emotionele kwaliteit ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019 (groot effect). In vergelijking de baby's en peuters zien we juist andere patronen voor groepssocialisatie terug. Zo wordt er gemiddeld het laagst gescoord tijdens educatieve en creatieve activiteiten, maar is er meer aandacht voor de begeleiding van groepsprocessen tijdens spelmomenten.

Tabel 6.7 Geobserveerde kwaliteit van interacties voor schoolkinderen op observatiecyclus niveau in de gastouderopvang met een uitsplitsing naar type activiteit.

Activiteit	2017-2019					2021-2022						
	GO (N = 191 observaties)					GO (N = 71 observaties)						
	N	Emotioneel		Educatief		N	Emotioneel		Educatief		Groepssocialisatie	
%	M	SD	M	SD	%	M	SD	M	SD	M	SD	
Eten/drinken	29.32	5.72	0.75	3.28	0.92	33.80	6.10 ^b	0.45	3.77 ^b	0.64	3.29	1.73
Spel	24.08	5.76	0.97	3.30	0.98	18.31	6.15	0.62	3.35	0.83	3.77	1.79
Creatief	12.57	5.69	0.93	3.63	1.08	19.72	6.04	0.60	3.83	0.87	2.36	1.34
Educatief	16.23	5.88	0.65	3.69	0.73	14.08	6.46 ^a	0.64	4.02	0.82	1.60	1.58
Buiten spelen	14.66	5.79	0.54	3.36	0.62	11.27	5.93	0.54	3.43	0.56	3.00	1.60
Overig	3.14	5.40	0.47	2.93	0.85	2.82	6.30	0.71	3.30	0.14	3.00	2.83

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

6.1.2 Observaties met de FCCERS-R

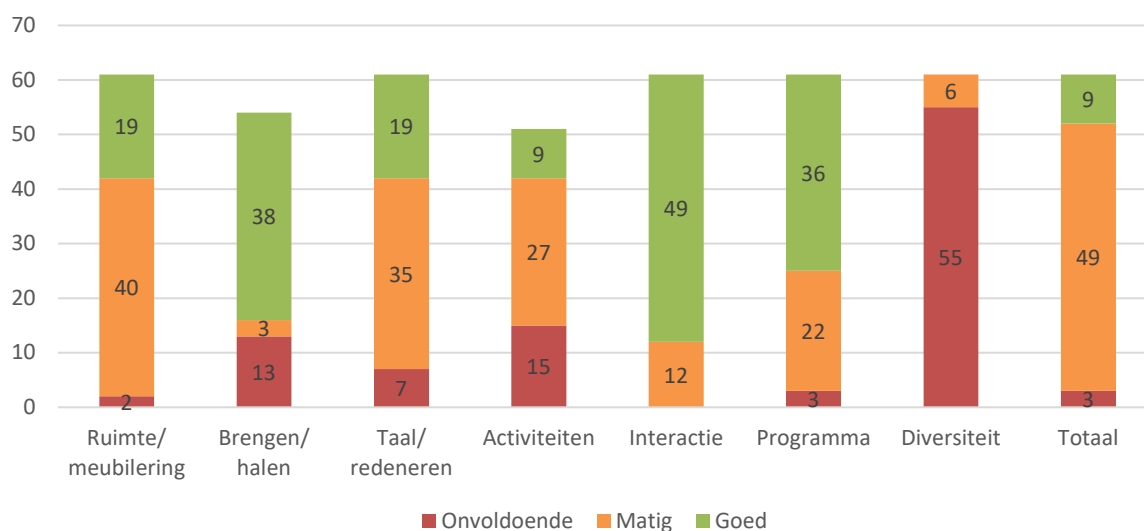
De resultaten in Tabel 6.8 laten zien wat de globale omgevingskwaliteit is in de gastouderopvang gemeten met de FCCERS-R. De interactie (in zijn geheel en tijdens het brengen en haalmoment) en het programma zijn gemiddeld van goede kwaliteit volgens de benchmarks van het instrument (hoger dan 5). Wel is het programma iets in kwaliteit gedaald in de steekproef van 2021-2022 in vergelijking met eerdere metingen uit 2017-2019 (medium tot klein effect). De ruimte en meubilering, het taalaanbod en de activiteiten zijn gemiddeld van middelmatige kwaliteit. Het taalaanbod is tevens iets gedaald ten opzichte van de eerdere metingen (medium tot klein effect).

Tabel 6.8 Geobserveerde kwaliteit op basis van de omgevingschaal FCCERS-R.

Subschalen	2017-2019			2021-2022		
	GO (N = 137 gastouders)			GO (N = 61 gastouders)		
	Range	M	SD	Range	M	SD
Ruimte en meubilering	1.50-6.83	4.55	0.99	2.50-7.00	4.49	0.94
Item: Brengen en halen	1.00-7.00	5.59	2.30	1.00-7.00	5.31	2.45
Taal	1.67-7.00	4.78	1.39	2.00-7.00	4.17 ^d	1.20
Activiteiten	1.50-6.45	3.95	1.05	1.64-5.64	3.67	0.97
Interactie	1.25-7.00	5.73	1.20	3.00-7.00	5.82	1.09
Programma	1.67-7.00	5.72	1.36	1.67-7.00	5.26 ^d	1.46
Diversiteit	-	-	-	1.00-4.50	1.98	0.76
Totaal (zonder diversiteit)	2.29-6.29	4.68	0.82	2.57-5.86	4.44	0.76
Totaal (met diversiteit)	-	-	-	2.38-5.55	4.13	0.72

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tot slot is er in de meting van 2021-2022 voor het eerst in kaart gebracht wat de kwaliteit van de opvang is met betrekking tot diversiteit en inclusie. Het betreft de mate waarin de groepen de individuele behoeften van kinderen in kaart brengen, de mate waarin ze cultureel-etnische gelijkheid en gendergelijkheid stimuleren en de mate waarin er een welkome en inclusieve houding is. Gemiddeld scoren gastouders onvoldoende. In Figuur 6.2 is zichtbaar dat het overgrote merendeel van de gastouders onvoldoende scoort voor diversiteit en slechts een enkeling middelmatig scoort.

Figuur 6.2 Aantal gastouders met onvoldoende, matige en goede kwaliteit op de FCCERS-R subschalen en de totale kwaliteit in 61 groepen (lage kwaliteit < 3; middelmatige kwaliteit 3 - 5; hoge kwaliteit > 5). Gegevens van steekproef 2021-2022.

6.2 Interviewgegevens

In totaal zijn tijdens de meting van 2021-2022 vragenlijstgegevens verzameld van 60 van de 61 berokken gastouders (98% positieve respons). Hieronder worden de bevindingen uit de vragenlijst gerapporteerd voor verschillende aspecten: structurele kwaliteit en groepssamenstelling, pedagogisch beleid en klimaat, en activiteiten aanbod. Tevens worden eventuele verschillen met de voorgaande metingen uit 2017-2019 uitgelicht.

6.2.1 Structurele kwaliteit en groepssamenstelling

Tabel 6.9 geeft een overzicht van de achtergrond van de gastouders. De gemiddelde leeftijd is ongeveer 52 jaar en de gemiddelde ervaring in de sector kinderopvang bedraagt zo'n 16 jaar. De spreiding in leeftijd en werkervaring zijn relatief groot. Ook zijn de gastouders in de steekproef van 2021-2022 gemiddeld iets ouder en meer ervaren in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019 (medium tot groot effect). Verder werkt de gemiddelde gastouder zo'n 34 uur verspreid over 3.5 dagen. Ook in werktijd en werkervaring is een grote variatie en spreiding te zien. Zo zijn er gastouders die (meer dan) fulltime werken, maar ook gastouders die slechts één dagdeel opvang verzorgen. Verder ligt het gemiddelde opleidingsniveau van zowel de vooropleiding als vervolgopleiding rond de 4, wat gelijk staat aan een HAVO niveau. Ruim 30% van de gastouders heeft een MBO 3/4 opleiding afgerond en bijna de helft heeft een opleidingsniveau lager dan dat. Een kleine 20% heeft een opleidingsniveau van HBO of hoger. Tot slot zien we dat het overgrote merendeel zal zzp'er werkt en dit betreft tevens een stijging ten opzichte van de eerdere metingen van 2017-2019. De overige gastouders werken in gelijke mate in vast dienstverband bij een gastouderbureau of hebben een bemiddelingsconstructie met een gastouderbureau.

Tabel 6.9 Achtergrond van de gastouders

Achtergrond GO	2017-2019 GO (N = 137 gastouders)				2021-2022 GO (N = 61 gastouders)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Leeftijd	137	21.00-73.00	44.93	12.58	60	30.00-73.00	52.45 ^b	9.18
Werkdagen	137	1.00-5.00	3.64	1.18	60	1.00-5.00	3.65	1.07
Werktijd in uren	137	3.75-60.00	31.67	13.92	59	3.00-75.00	33.94	13.10
Werkervaring	137	1.00-35.00	10.60	6.84	59	2.00-35.00	16.21 ^b	8.38
Vooropleiding	134	1.00-8.00	4.56	1.84	58	1.00-8.00	4.17	2.00
Vervolgopleiding	137	1.00-8.00	4.13	2.00	59	1.00-8.00	3.93	2.08
Vast contract (%)	134		19.40		58		15.52	
Eigenaar/ZZP (%)	134		45.52		58		65.52 ^d	
Bemiddeling (%)	134		29.10		58		18.97	

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Tabel 6.10 Samenstelling van de groep zoals gerapporteerd door de gastouders

Groepssamenstelling	2017-2019 GO (N = 137 gastouders)				2021-2022 GO (N = 61 gastouders)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Groepsgrootte	137	1.00-6.00	3.55	1.39	59	1.25-6.00	3.88	1.28
Kind-staf ratio	137	1.00-6.00	3.55	1.39	58	1.25-6.00	3.82	1.31
Baby's	137	0.00-0.67	0.13	0.16	58	0.00-0.60	0.13	0.16
Dreumesen	137	0.00-1.00	0.17	0.20	58	0.00-0.80	0.21	0.21
Peuters	137	0.00-1.00	0.27	0.23	58	0.00-1.00	0.31	0.24
Kleuters	137	0.00-0.67	0.15	0.17	58	0.00-1.00	0.13	0.20
Jonge schoolkinderen	137	0.00-1.00	0.19	0.23	58	0.00-0.50	0.16	0.20
Oude schoolkinderen	137	0.00-1.00	0.08	0.20	58	0.00-0.50	0.06	0.12
Lage SES	119	0.00-1.00	0.11	0.24	50	0.00-1.00	0.09	0.22
Migratieachtergrond	118	0.00-1.00	0.14	0.30	49	0.00-1.00	0.10	0.25
Zorgbehoefte	133	0.00-1.00	0.14	0.25	58	0.00-1.00	0.25 ^d	0.30
Taalondersteuning	133	0.00-0.50	0.06	0.13	57	0.00-1.00	0.12 ^d	0.22
Beperking	133	0.00-0.50	0.02	0.08	58	0.00-0.33	0.02	0.07
Gedragsondersteuning	133	0.00-0.50	0.03	0.10	58	0.00-0.43	0.09 ^d	0.13
Vluchteling	133	0.00-0.33	0.01	0.04	57	0.00-0.00	0.00	0.00
Overig	133	0.00-0.67	0.02	0.09	58	0.00-0.33	0.02	0.07

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

Gegevens over de groepen kinderen zijn opgenomen in Tabel 6.10. De gemiddelde groeps-grootte gedurende de week ligt rond de 4 kinderen. Aangezien het overgrote merendeel van de gastouders aangeeft de opvang alleen (dus zonder de aanwezigheid van andere gediplomeerde gastouders) te verzorgen, is de staf-kind ratio nagenoeg gelijk aan de gemiddelde groeps-grootte. Kijkend naar de leeftijden van de kinderen, worden peuters het vaakst opgevangen, gevolgd door dreumesen. Oudere schoolkinderen (ouder dan 9) worden het minst vaak opgevangen. Er worden geen verschillen in groeps-grootte en samenstelling gevonden in vergelijking met eerdere metingen.

Tevens hebben de gastouders een schatting gemaakt van de sociale achtergrond en zorgbehoeften van de kinderen. De resultaten laten zien dat zo'n 9% van de opgevangen kinderen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status komt (zie Tabel 6.10). Ongeveer 10% heeft een migratieachtergrond. Verder zien we dat zorgbehoeften op het gebied van taalondersteuning het vaakst voorkomen met 12%, gevolgd door gedragsondersteuning (9%). Er zijn in de steekproef van 2021-2022 geen kinderen opgevangen met een vluchtelingenstatus volgens de inschatting van de gastouders, in de eerdere metingen van 2017-2019 was dit wel het geval (4%). Verder komen fysieke of mentale beperkingen en andere zorgbehoeften relatief weinig voor gemiddeld (zo'n 2%). Wel valt op dat voor sommige zorgbehoeften er een relatief grote spreiding is. Zo zijn er gastouders die rapporteren dat alle kinderen taalondersteuning nodig hebben en ook gastouders die aangeven dat bijna de helft van de kinderen extra gedragsondersteuning nodig heeft. Gemiddeld komt de zorgbehoefte in de groep rond de 25%. Daar moet wel bij worden opgemerkt dat dit een overschatting is van de zorgbehoefte op de groep, omdat kinderen met dubbele zorgbehoeften niet uit de data onderscheiden kunnen worden. Kinderen die meerdere zorgbehoeften hebben (bijvoorbeeld taalondersteuning én gedragsondersteuning) worden dus twee keer meegewogen in het totaal. Tot slot zien we in de steekproef van 2021-2022 in vergelijking met eerdere metingen van 2017-2019 een lichte stijging in gerapporteerde zorgbehoeften voor taalondersteuning, gedragsondersteuning en totale behoeften (medium tot klein effect).

Tabel 6.11 Werkbeleving en professionalisering zoals gerapporteerd door gastouders

Werkbeleving	2017-2019				2021-2022			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Werktevredenheid	133	4.04-6.00	5.11	0.45	54	4.12-5.92	5.08	0.47
Werkinclusie	133	1.80-6.00	5.15	0.68	54	3.60-6.00	5.28	0.53
Werkstress	133	1.00-4.60	2.08	0.83	54	1.00-4.40	2.36 ^d	0.85
Continue professionalisering	133	1.00-4.20	1.68	0.53	54	1.00-2.80	1.69	0.42
Frequentie teamoverleg	130	0.00-8.00	1.42	1.66	50	0.00-6.00	1.52	1.53
Reflectie en toepassing	-	-	-	-	54	1.50-4.67	3.06	0.71
Zelfvertrouwen (algemeen)	133	2.00-5.00	4.36	0.50	54	2.00-5.00	4.39	0.59
Zelfvertrouwen (diversiteit)	-	-	-	-	54	1.00-5.00	3.39	1.17

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

De werkomgeving wordt over het algemeen als positief ervaren, zoals Tabel 6.11 laat zien. Op vragen naar de werktevredenheid en het gevoel gerespecteerd en betrokken te worden (werkinclusie) wordt gemiddeld rond de 5 ('mee eens') gescoord op een schaal van 1 tot 6. De gemiddelde werkstress ligt rond de 2 ('mee oneens'), en heeft een relatief grote spreiding. Zo zijn er gastouders die aangeven helemaal geen werkstress te ervaren, terwijl anderen vrij

veel stress ervaren. Ook zien we dat de werkstress iets is toegenomen in vergelijking met de metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect).

Tabel 6.11 laat tevens zien hoeveel aandacht er wordt besteed aan professionalisering door middel van cursusaanbod, coaching, teamoverleg en conferentie deelname. Er worden geen significante verschillen gevonden in vergelijking met eerdere metingen. De gemiddelde score van minder dan 2 ('zelden') suggereert dat het aanbod – of de mate waarin er van dat aanbod gebruik wordt gemaakt – niet overdadig is. Pedagogisch-inhoudelijk teamoverleg met andere gastouders (al dan niet van hetzelfde gastouderbureau) vindt gemiddeld 1 à 2 keer per jaar plaats. Wel zijn er grote verschillen tussen gastouders. Zo zijn er gastouders die rapporteren op maandelijkse basis aan dergelijk overleg deel te nemen, terwijl er ook gastouders zijn die rapporteren dat dergelijke activiteiten nooit plaatsvinden. In de meting van 2021-2022 is er tevens gevraagd naar de mate waarin gastouders in staat zijn om te reflecteren op praktijken van anderen en dit om te zetten in concrete aanpassingen binnen hun eigen werk. Een gemiddelde score van rond de 3 betekent dat gastouders dit met enige regelmaat doen. Wel zien we ook hier dat de verschillen tussen gastouders groot zijn.

Tot slot rapporteert Tabel 6.11 de competentiebeleving en het ervaren zelfvertrouwen van de gastouders. In de meting van 2021-2022 is er niet alleen gevraagd naar de algemene competentiebeleving, maar ook specifiek naar het zelfvertrouwen dat gastouders hebben ten aanzien van het omgaan met kinderen met diverse culturele en talige achtergronden. Het algemene vertrouwen is vergelijkbaar met eerdere metingen en relatief hoog. In het omgaan met diversiteit voelt de gemiddelde gastouder zich minder competent. De gemiddelde score is een punt lager (op een 5-puntschaal) en is de range en de spreiding juist groter.

6.2.2 Pedagogisch beleid en pedagogisch klimaat

Het pedagogisch beleid van de deelnemende gastouders is op verschillende manieren in kaart gebracht (zie Tabel 6.12). Op vragen naar aspecten van stabiliteit van de groep (de mate waarin de samenstelling van kinderen gedurende de dag en week kan wisselen) wordt gemiddeld rond de 4 gescoord ('relatief stabiel'). Verder zien we dat de rol die kinderen spelen in de ontwikkeling van het pedagogisch beleid en aanbod op de groep gemiddeld rond de 3 ligt ('min of meer van toepassing'). De range suggereert dat kinderopvang nog niet breed gedragen wordt in de gastouderopvang, al is de variatie tussen locaties groot. Tevens zien we een afname in de mate waarin gastouders met ouders communiceren (medium tot klein effect). Van een lijst met 14 opties van mogelijke contactvormen geven gastouders gemiddeld aan ruim 20% van deze opties te benutten. In de meting van 2017-2019 was dit nog zo'n bijna 30%. Tevens is de spreiding in contact kleiner geworden. Waar er in de eerdere metingen van 2017-2019 nog gastouders waren die het overgrote merendeel van de mogelijkheden benutten, benutten de hoogst scorende gastouders in de steekproef van 2021-2022 nog niet de helft van de mogelijkheden.

Tevens zijn er in de meting van 2021-2022 een aantal nieuwe maten van pedagogisch beleid en klimaat bevraagd (zie Tabel 6.12). Multiculturele groepspraktijken – bijvoorbeeld het vieren van verschillende feestdagen of het afstemmen van speel- en ontwikkelmateriaal op de diversiteit van de samenleving – worden gemiddeld zelden gedaan. Wel is de spreiding hier relatief groot. Praktijken die de groepsocialisatie bevorderen – bijvoorbeeld kinderen elkaar laten helpen, 'wij'-taal gebruiken, of kinderen samen conflicten laten oplossen – komen

gemiddeld vaak voor. Deze schaal toont deels overlap met ‘affectief-inclusief gedrag bevorderen’ dat in de eerdere metingen van 2017-2019 in kaart is gebracht. Een vergelijking van de items die in beide metingen voorkomen laat geen verschillen zien in gemiddeldes of spreiding. Tot slot is geïnventariseerd in hoeverre kinderen tijdens de opvangdag gebruik maken van (sociale) media en in hoeverre er aandacht wordt besteed aan veilig gebruik hiervan. Gemiddeld genomen rapporteren gastouders dat er zelden gebruik wordt gemaakt van media en/of over mediaveiligheid wordt gesproken, al zijn er ook locaties waarbij dit juist vaak voorkomt.

Tabel 6.12 Pedagogisch beleid en klimaat zoals gerapporteerd door gastouders

Pedagogisch beleid en klimaat	2017-2019				2021-2022			
	GO (N = 137 gastouders)				GO (N = 61 gastouders)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Stabiliteit groepen	137	1.67-5.00	3.90	0.78	59	2.33-5.00	4.14	0.70
Kinderparticipatie	137	1.50-5.00	3.14	0.70	58	1.00-5.00	3.18	0.69
Contact met ouders (%)	137	0.00-0.86	0.29	0.16	53	0.00-0.43	0.22 ^d	0.12
Multiculturele groepspraktijken	-	-	-	-	54	1.00-4.20	1.90	0.83
Groepssocialisatie	-	-	-	-	54	2.44-5.00	3.70	0.69
Gebruik (sociale) media	-	-	-	-	59	1.00-4.25	2.36	1.08

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

6.2.3 Activiteitsaanbod

Om te bepalen in hoeverre het aanbod aan regelmatig terugkerende activiteiten aansluit bij belangrijke leer-, ervarings- en ontwikkelingsdomeinen, is er voor acht soorten activiteiten uitgevraagd hoe vaak ze voorkomen. Binnen de soort activiteit zijn vragen opgenomen over specifieke activiteiten die corresponderen bij de verschillende leeftijdsfasen van kinderen (onderscheid tussen 0-4 en 4-12). In Tabel 6.13 is een overzicht te vinden van de gemiddelde frequenties op een schaal van 1 (‘bijna nooit’) tot 7 (‘minstens 2 keer per dag’). Bedacht moet worden dat een gemiddelde score voor de hele schaal verhult dat sommige activiteiten die in de schaal zijn samengevat vaker voorkomen, terwijl andere minder vaak kunnen voorkomen. Gastouders rapporteren relatief hoge gemiddelde scores voor explorerende fijn- en grofmotorische activiteiten. Een gemiddelde van bijna 5 betekent dat deze activiteiten bijna elke dag voorkomen. Verder komen ook verschillende vormen van (sociaal) spel en activiteiten op het gebied van taal en geletterdheid relatief vaak voor – gemiddeld een paar keer per week. Voor activiteiten rondom taal en geletterdheid zien we tevens dat de frequentie van dit soort activiteiten iets hoger ligt in de meting van 2021-2022 ten opzichte van de metingen van 2017-2019 (medium tot klein effect). Activiteiten die iets minder voorkomen zijn creatieve en musische activiteiten, activiteiten rondom burgerschapsvorming en (ontluikend) rekenen. Met een gemiddelde van ruim 3 komen dit soort activiteiten bijna wekelijks voor. Tot slot komen buitenactiviteiten en uitstapjes en activiteiten die betrekking hebben op wetenschap en technologie het minst vaak voor, zo’n twee keer per maand.

Tabel 6.13 Activiteitenaanbod voor jonge kinderen zoals gerapporteerd door gastouders

Activiteitenaanbod	2017-2019				2021-2022			
	GO (N = 137 gastouders)				GO (N = 61 gastouders)			
	N	Range	M	SD	N	Range	M	SD
Exploratie-motorische ontwikkeling	135	1.00-7.00	4.61	1.14	56	1.00-6.50	4.91	1.05
Samenspel	135	1.14-7.00	4.32	1.17	55	1.00-6.00	4.47	1.04
Creatieve en musische activiteiten	135	1.00-5.50	2.93	0.86	55	1.46-4.50	3.07	0.83
Taal & geletterdheid	135	1.20-6.71	3.81	1.21	54	1.60-6.43	4.43 ^d	1.25
Ontluikend rekenen	135	1.00-6.33	3.01	1.05	54	1.00-5.89	3.14	0.95
Wetenschap & technologie	133	1.00-5.17	2.14	0.86	54	1.00-5.00	2.07	0.82
Burgerschapsvorming	133	1.14-7.00	3.55	0.94	54	1.43-4.86	3.37	0.80
Buitenactiviteiten & uitstapjes	133	1.00-5.80	2.26	0.95	54	1.20-4.80	2.36	0.88

^a Groot effect; ^b Medium tot groot effect; ^c Medium effect; ^d Medium tot klein effect; ^e Klein effect

6.3 Samenvattend beeld van de kwaliteit in de gastouderopvang

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen voor de gastouderopvang samengevat en geïnterpreteerd. Er wordt stilgestaan bij de kwaliteit van de interacties (proceskwaliteit), kwaliteit van de omgeving (inclusief aandacht voor diversiteit) en het activiteitenaanbod en pedagogisch beleid.

Proceskwaliteit

Gastoudergezinnen vangen baby's, peuters en schoolgaande kinderen op, soms uit alle leeftijdscategorieën, met als meest voorkomende vormen de combinatie opvang van baby's en peuters en de opvang van peuters en schoolgaande kinderen. Om die reden is de proceskwaliteit van de gastouderopvang met de drie leeftijdsversies van de CLASS geobserveerd. Het algehele beeld is gebaseerd op de overkoepelende domeinscores voor emotionele en educatieve proceskwaliteit. De emotionele proceskwaliteit is gemiddeld goed en even hoog als in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang. De emotionele proceskwaliteit is significant hoger in de periode 2021-2022 vergeleken met de periode 2017-2019, waarbij opvalt dat de eerder geconstateerde uitschieters naar beneden in de huidige steekproef niet meer voorkomen. Zorgen over de representativiteit van de gastoudersteekproeven zijn eerder in dit rapport uitgebreid besproken. De educatieve proceskwaliteit van de gastouderopvang is gemiddeld in de lage midden range, boven de ondergrens van wat als voldoende geldt, en eveneens vergelijkbaar met de educatieve proceskwaliteit van de andere opvangsoorten. De educatieve proceskwaliteit is tussen beide meetperioden licht verbeterd, maar de verbetering is niet significant.

Voor alle leeftijdscategorieën draagt de hogere score op de subschaal positieve sfeer, verwijzend naar het relationele klimaat in de gastgezinnen, het plezier en de positieve interacties tussen kinderen onderling, het meeste bij aan de hogere algehele emotionele proceskwaliteit, maar ook de hogere sensitiviteit van de gastouders en de grotere ruimte die zijn geven aan de perspectieven van kinderen voegen hieraan toe. De hoogste emotionele kwaliteit wordt gevonden in situaties waarin creatieve en educatieve activiteiten worden aangeboden, ongeacht de leeftijdscategorie van de kinderen. De sterkste verbetering doet zich voor bij eet- en drinkmomenten en spel (peuters, schoolgaande kinderen). Voor alle leeftijdscategorieën is de educatieve proceskwaliteit over de hele linie in 2021-2022 iets hoger dan in de periode daarvoor, maar vooral de hogere score voor taalstimulering bij peuters en voor productief (educatief) gebruik van de tijd bij schoolgaande kinderen dragen bij aan de algehele verbetering van de educatieve

proceskwaliteit. De hoogste educatieve kwaliteit wordt gevonden voor educatieve activiteiten, de sterkste verbetering bij educatieve activiteiten (baby's, schoolgaande kinderen), buitenspel (peuters) en eet- en drinkmomenten (schoolgaande kinderen).

De gastouderopvang scoort gemiddeld in de lage range van de nieuwe observatieschaal om de kwaliteit van de groepssocialisatie te beoordelen, met name in welke mate gastouders samenwerking en pro-sociale interacties tussen kinderen stimuleren en sensitief zijn voor het groepsproces. Een vergelijking van de verschillende opvangleeftijden laat zien dat er met name voor baby's weinig aandacht voor groepsprocessen. Ook zijn er verschillen zichtbaar tussen de verschillende type activiteiten. Voor de jongere kinderen (baby's en peuters) is de groepssocialisatie het hoogst tijdens educatieve activiteiten, maar veel minder aanwezig bij creatieve activiteiten. Voor de schoolgaande kinderen is er juist tijdens educatieve activiteiten weinig sprake van groepssocialisatie, maar blijkt dit wel vaker voor te komen tijdens spelactiviteiten. De gemiddelde scores voor groepssocialisatie zijn tevens lager dan in de andere opvangsoorten, mogelijk vanwege de grotere variatie naar leeftijd van de kinderen en hun aanwezigheid gedurende de opvangdag. Desalniettemin geven gastouders in de vragenlijst aan regelmatig strategieën toe te passen om groepsprocessen te bevorderen.

Omgevingskwaliteit en aandacht voor diversiteit

De omgevingskwaliteit is bepaald met het observatie-instrument FCCERS-R, de gastoudervariant van de ITERS/ECERS-R. De omgevingskwaliteit van de gastouderopvang is "middelmatic" en iets lager dan van de overige opvangsoorten. Ten opzichte van de voorgaande periode, is de omgevingskwaliteit van de gastouderopvang in 2021-2022 als iets lager beoordeeld, maar de daling is niet significant. De daling van de omgevingskwaliteit betreft vooral de subschaal taal en programma. Dit beeld wijkt af van wat met CLASS werd gevonden, namelijk hogere scores voor taalondersteuning en taalstimulering, vooral bij gerichte educatieve activiteiten. Een mogelijke verklaring is dat de subschaal taal van de FCCERS gericht is op het taalaanbod in alle situaties gedurende de hele dag, niet specifiek educatieve activiteiten, terwijl educatieve activiteiten in de gastouderopvang minder vaak voorkomen dan in de kinderdagopvang en peuteropvang. De subschaal programma verwijst naar de balans tussen georganiseerde en vrije activiteiten, de variatie naar type activiteiten en de duidelijkheid voor kinderen van het dagschema. De gastouderopvang scoort doorgaans hoog op deze subschaal, ook in 2021-2022, maar in deze periode wel significant lager dan daarvoor. De laagste score wordt gevonden voor de subschaal activiteiten, met een lichte daling in 2021-2022 die echter niet significant is. Dit resultaat komt overeen met het door gastouders gerapporteerde activiteitenaanbod, dat over de linie beperkter is dan in de kinder- en peuteropvang maar minder beperkt dan in de buitenschoolse opvang. Een verklaring kan zijn dat de spreiding naar leeftijd in de gastouderopvang, als er ook schoolgaande kinderen worden opgevangen, het lastiger maakt en misschien ook minder nodig een ruim activiteitenaanbod te organiseren.

De nieuwe subschaal omgaan met diversiteit laat een lage score zien die gemiddeld over alle gastgezinnen als "onvoldoende" moet worden gekwalificeerd. De subschaal meet onder andere de zichtbare representatie van diversiteit in inrichting, materialen en activiteiten. De score voor de gastouderopvang op deze subschaal is de laagste van alle

opvangsoorten. Een verklaring is dat in de huidige steekproef gastouders de groepen aanzienlijk minder sociaaleconomisch en cultureel divers zijn dan in de andere opvangsoorten. De gegevens uit de vragenlijst voor gastouders ondersteunen dat activiteiten gericht op het ervaren en waarderen van multiculturele diversiteit in de gastouderopvang het minst frequent zijn van alle opvangsoorten. Positief aandacht geven aan de diversiteit heeft in de gastouderopvang geen prioriteit.

Activiteitsaanbod en pedagogisch beleid

Het activiteitsaanbod in de gastouderopvang, bepaald door na te vragen hoe vaak kinderen bezig zijn met verschillende typen activiteiten, is gemiddeld beperkter dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang, maar uitgebreider dan in de buitenschoolse opvang. Anders dan in de andere opvangsoorten is het activiteitsaanbod echter niet minder geworden, eerder licht toegenomen, en met name taalactiviteiten vinden in de steekproef van 2021-2022 significant vaker plaats dan daarvoor. Gastouders hebben in principe geen last van het personeelstekort dat de andere opvangsoorten kenmerkt, hun werktevredenheid is gemiddeld iets hoger en de ervaren werkdruk iets lager. In de andere opvangsoorten zijn dit factoren die kunnen verklaren waarom het activiteitsaanbod wat verschaald is in 2021-2022 vergeleken met de periode daarvoor. Creatieve en musische activiteiten en activiteiten op het gebied van wetenschap en technologie worden in de gastouderopvang het minst aangeboden en ook buitenspel en uitstapjes maken is niet frequent. Opvallend is dat de variatie tussen gastouders groot is, groter dan tussen de groepen in de andere opvangsoorten. Dat kan te maken hebben met de variatie in de leeftijdsamenstelling van de groepen in de gastouderopvang. Bijvoorbeeld exploratief spel is niet aan de orde als alleen schoolgaande kinderen worden opgevangen, terwijl creatieve activiteiten en educatieve activiteiten wellicht niet aan de orde zijn als alleen baby's worden opgevangen.

Stabiliteit van de groep is een vanzelfsprekend uitgangspunt van het pedagogisch beleid in de gastouderopvang, al wisselt de samenstelling door de dag als er ook schoolgaande kinderen worden opgevangen in de naschoolse tijd. Dit aspect scoort daarom in de gastouderopvang hoog, net als in de peuteropvang. Een opendeurenbeleid is niet mogelijk omdat er (meestal) maar één groep is. De aandacht voor kinderp participatie is vergelijkbaar met de kinderdagopvang en peuteropvang, en niet groot. Het contact met ouders scoort in de gastouderopvang minder hoog dan in de andere opvangsoorten. Waarschijnlijk komt dit doordat de contacten vooral persoonlijk zijn bij het brengen en halen van de kinderen. Oudercontact in de gastouderopvang omvat doorgaans niet contactvormen als ouderbijeenkomsten, thema-avonden en digitale platforms. Het oudercontact in de gastouderopvang is net als in de andere opvangsoorten teruggelopen tussen 2017-2019 en 2021-2022, maar minder drastisch. In de gastouderopvang wordt het gebruik van (sociale) media tijdens de opvang vaker toegestaan dan in de kinderdagopvang en de peuteropvang, maar minder vaak dan in de buitenschoolse opvang. Het verschil met de kinderdagopvang en peuteropvang heeft mogelijk te maken met het feit dat in veel gastoudergezinnen ook schoolgaande kinderen worden opgevangen die meer vrijheid op dit gebied krijgen. De variatie wat betreft mediagebruik tussen gastouders kan te maken hebben met de variatie in de leeftijdsamenstelling van de groepen.

De structurele kenmerken van de gastoudergezinnen in de steekproef van 2021-2022 laten kleine verschillen zien met de eerdere steekproef. De gastouders in 2021-2022 zijn gemiddeld significant ouder en hebben meer werkervaring, en ze zijn iets lager opgeleid. Het belangrijkste en grootste verschil is de organisatievorm: het percentage gastouders dat werkt als zzp-er of firma is gestegen van 45.5% naar 65.5%, de percentages gastouders die werken onder een bemiddelingsbureau of die een vast contract hebben met een kinderopvangorganisatie zijn navenant gedaald.

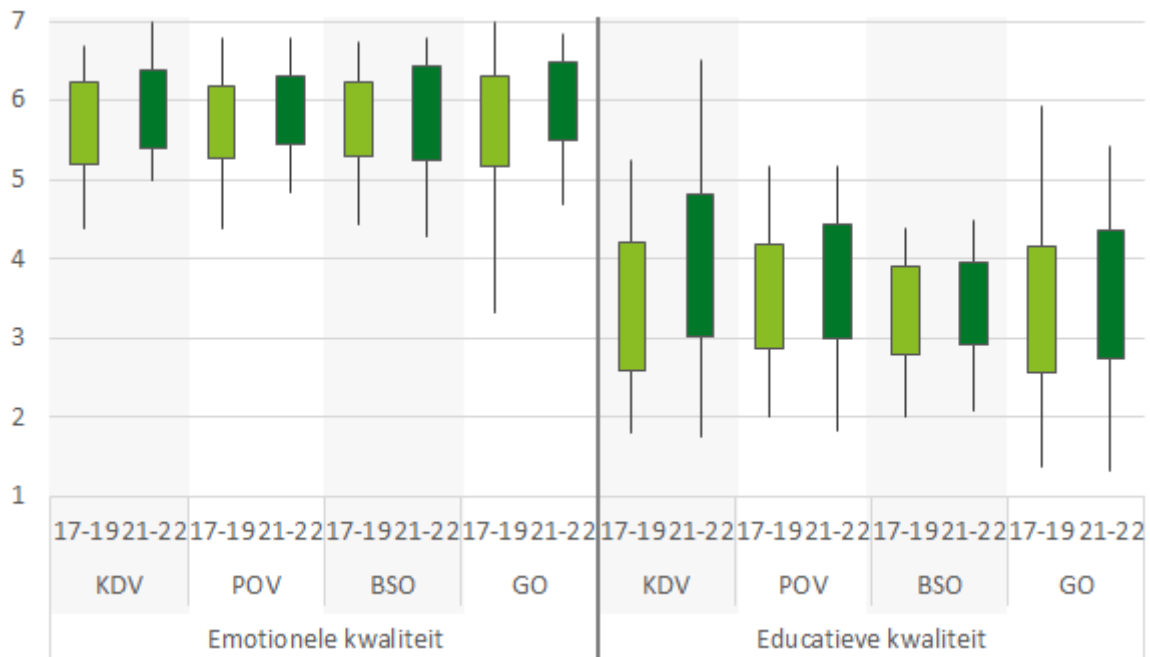
7. Integraal beeld

De kinderopvang in Nederland heeft een turbulente periode achter de rug, waarvan de nasleep nog steeds merkbaar is. Personeelskrapte, moeilijk te vervullen vacatures en een verhoogd ziekteverzuim spelen de sector parten. Dit is deels nog het gevolg van de coronapandemie, deels een groeiend structureel probleem dat ook sectoren als het onderwijs en de zorg treft. Vanwege de coronapandemie zijn, anders dan gepland, in 2020 geen kwaliteitsmetingen verricht. Ook in 2021 konden de metingen het grootste deel van het jaar niet volgens plan worden uitgevoerd en moesten de metingen deels worden doorgeschoven naar 2022, het jaar van de volgende kwaliteitsmeting, waardoor er overlap tussen de meetjaren ontstond. In 2022 kampte de sector met een steeds hogere werkdruk als gevolg van het personeelstekort. Het beïnvloedde de deelnamebereidheid en maakte het nodig de metingen te spreiden over een langere periode dan gepland. Om die reden zijn in dit rapport de resultaten van de kwaliteitsmetingen van 2021 en 2022 samengevoegd. De totale steekproefomvang bedraagt 234 groepen (54 in de kinderdagopvang, 59 in de peuteropvang, 60 in de buitenschoolse opvang en 61 in de gastouderopvang). De resultaten van de kwaliteitsmetingen in de periode 2021-2022 worden vergeleken met de resultaten van de eerdere kwaliteitsmetingen in de periode 2017-2019. De totale steekproefomvang van de eerdere metingen is 425 groepen (93 in de kinderdagopvang, 99 in de peuteropvang, 96 in de buitenschoolse opvang en 137 in de gastouderopvang).

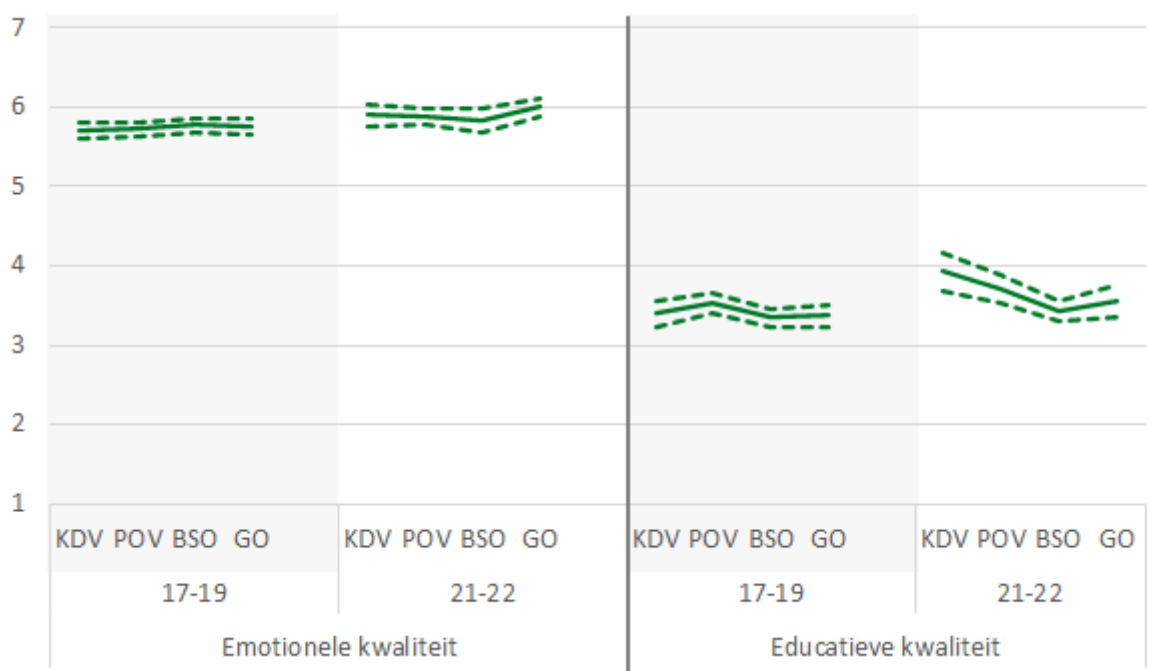
7.1 Proceskwaliteit

De emotionele proceskwaliteit van de vier opvangsoorten is bepaald met verschillende observatie-instrumenten (CLASS, NCKO) en is in de periode 2021-2022 als “goed” te kwalificeren. Voor de vergelijking tussen opvangsoorten en tijdspanne, is in Figuur 7.1 de proceskwaliteit op basis van de CLASS weergegeven. De figuur bevat de data van bijna 3000 observatiecycli en brengt de spreiding goed in kaart. Figuur 7.2 brengt de gemiddelde scores in kaart en geeft tevens weer met welke onnauwkeurigheidsmarge rekening gehouden dient te worden voor generalisatie naar de gehele steekproef.⁴⁵ Over het algemeen zien we dat de marges voor de educatieve kwaliteit iets groter zijn dan voor de emotionele kwaliteit als gevolg van grotere standaardafwijkingen in de steekproeven. Tevens kunnen we concluderen dat, ook als rekening gehouden wordt met steekproefonnauwkeurigheid, de algemene conclusies standhouden.

⁴⁵ We hebben een eenvoudige berekening van de foutenmarge toegepast bij een statistische betrouwbaarheid van 95%, volgens de formule: $\text{marge} = 1.96 * (\text{standaard deviatie} / \sqrt{\text{steekproefgrootte}})$; onder- en bovengrenzen zijn berekend als ondergrens = gemiddelde - marge, bovengrens = gemiddelde + marge. Een exactere berekening die rekening houdt met de populatieomvang en de per opvangtype geclusterde steekproeftrekking zal tot iets afwijkende schattingen van de onnauwkeurigheidsmarges leiden, maar niet veel van het gepresenteerde beeld afwijken.

Figuur 7.1 Vergelijking van emotionele en educatieve proceskwaliteit van de verschillende opvangtypen. Lichtgroene (2017-2019) en donkergroene (2021-2022) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

Figuur 7.2 Gemiddelde scores (inclusief foutmarges) van emotionele en educatieve proceskwaliteit van de verschillende opvangtypen uitgesplitst naar meetperiode.

Er zijn geen grote verschillen tussen de opvangsoorten. Per opvangsoort is de variatie in emotionele proceskwaliteit tussen de onderzochte groepen beperkt en er zijn vrijwel geen uitschieters naar lage kwaliteit. Ten opzichte van de vorige meetperiode is de emotionele proceskwaliteit licht verbeterd. Voor de gastouderopvang zien we tevens dat de spreiding iets kleiner is geworden, met minder uitschieters naar beneden. Mogelijk is de emotionele kwaliteit in de gastouderopvang sectorbreed verbeterd sinds 2019. Er is al een aantal jaren sprake van een daling van het aantal gastouders (ruim 60% tussen 2013 en oktober 2023⁴⁶) wat kan duiden op een verandering in de populatie gastouders. Er lijkt een professionaliseringslag gaande blijkens uit een toename in het gemiddeld aantal opgevangen kinderen (in 2023 gemiddeld 5,1 ten opzichte van 2,1 in 2013) en een afname van familiale gastouderopvang. Een toenemende professionalisering van de sector kan een verklaring zijn voor de stijgende kwaliteit en vooral de afname van uitschieters naar beneden.

De educatieve proceskwaliteit is gemiddeld aanmerkelijk lager dan de emotionele proceskwaliteit en te kwalificeren als “middelmatig”, zoals ook in eerdere metingen het geval was. De verschillen in educatieve proceskwaliteit tussen de opvangsoorten zijn klein, maar de variatie per opvangsoort is groter dan bij de emotionele proceskwaliteit en er zijn meer uitschieters naar lage kwaliteit. Ten opzichte van de vorige meetperiode is de educatieve proceskwaliteit over alle opvangsoorten tezamen stabiel gebleken en licht verbeterd. Met name in de kinderdagopvang is in 2021-2022 een significant hogere educatieve proceskwaliteit geobserveerd dan in de periode daarvoor. Dit geldt zowel voor de opvang van baby's als peuters binnen de kinderdagopvang.

7.2 Omgevingskwaliteit en activiteiten aanbod

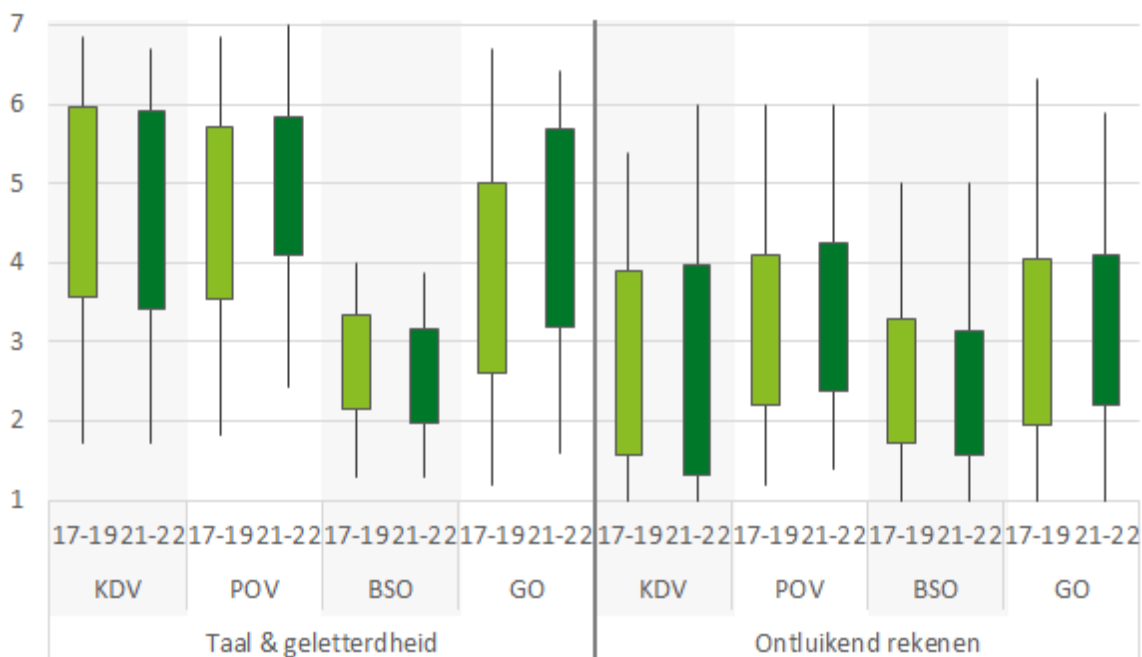
De omgevingskwaliteit verwijst naar verschillende aspecten van de opvangsituatie: de inrichting van de ruimte, de beschikbaarheid van spelmaterialen, de structuur van het dagprogramma, de balans tussen georganiseerde en vrije activiteiten, de variatie aan activiteiten, het taalgebruik en de interacties gedurende de dag, en de omgang met ouders. Om de omgevingskwaliteit vast te stellen zijn toegespitste observatie-instrumenten gebruikt, ontwikkeld vanuit hetzelfde conceptuele raamwerk, maar afgestemd op de eigenheid van de verschillende opvangsoorten. De omgevingskwaliteit van de vier opvangsoorten is gemiddeld als “middelmatig tot goed” te kwalificeren. Ten opzichte van de voorgaande periode is de omgevingskwaliteit van de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang in de periode 2021-2022 licht, maar significant gedaald. In de buitenschoolse opvang is met name de kwaliteit van het groepsfunctioneren gedaald, wat samenhangt met het activiteitenprogramma dat wordt geboden. In de gastouderopvang is de omgevingskwaliteit gelijk gebleven.

De daling van de omgevingskwaliteit is voornamelijk toe te schrijven aan twee aspecten: de kwaliteit van de omgang met ouders en het programma van activiteiten. Een overkoepelende verklaring voor de gedaalde kwaliteit van de omgang met ouders is dat vanwege de coronamaatregelen ouders niet langer op de groepen mochten komen en dat de persoonlijke contacten met ouders drastisch (in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang) en enigszins (in de gastouderopvang) zijn verminderd. Het beleid om ouders niet toe

⁴⁶ Boogaard en Bollen (2022) en kwartaalrapportages kinderopvang die via www.rijksoverheid.nl gepubliceerd worden.

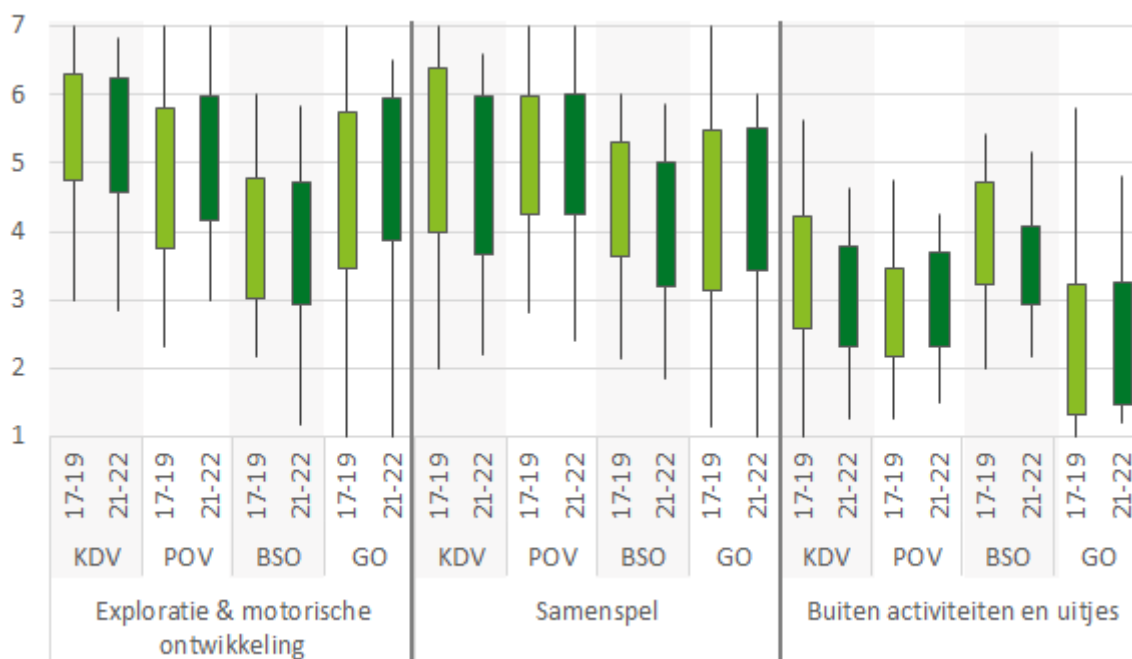
te laten op de groep is in veel instellingen ook na de coronamaatregelen nog lang gecontinueerd en de verschuiving van persoonlijke naar digitale communicatie is vermoedelijk blijvend.

In Figuur 7.3, 7.4 en 7.5 geven het gerapporteerde activiteiten aanbod weer op basis van de vragenlijst gegevens van bijna 900 pedagogisch medewerkers en gastouders. Hierin zien we voor verschillende soorten activiteiten een verschraling van het aanbod in de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, waarbij met name binnen- en buitenspelactiviteiten en creatieve en musische activiteiten in 2021-2022 minder vaak werden aangeboden dan in de periode daarvoor. In de peuteropvang was er geen vermindering van het activiteitenaanbod, mogelijk vanwege de invoering van het recht op 16 uur voorschoolse educatie in 2020 waardoor kinderen meer tijd zijn gaan doorbrengen in de peuteropvang. Ook in de gastouderopvang is er geen vermindering van het activiteitenaanbod, mogelijk omdat gastouders geen last hebben van het personeelstekort. Voor de peuteropvang geldt daarnaast dat er significante toename is over de tijd van het aandeel kinderen met zorgbehoeften, dat mogelijk ook een nasleep is van de coronapandemie en van trends in het gemeentelijke jeugdzorgbeleid om jeugdzorg meer over te hevelen naar collectieve vrij toegankelijke vormen van jeugdzorg.

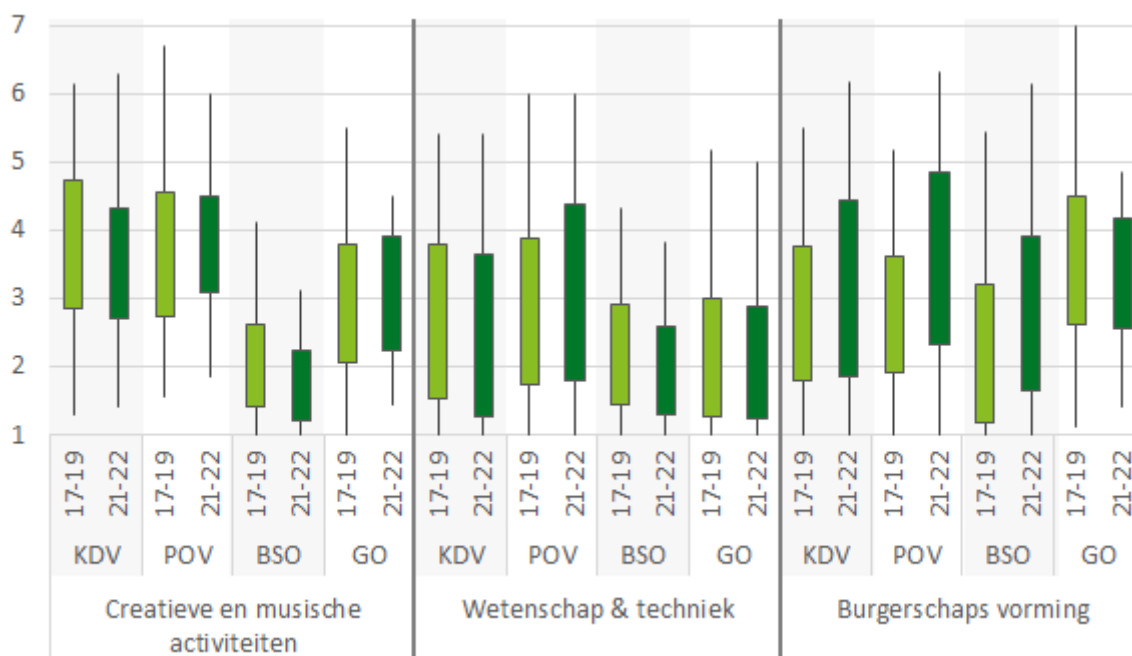
Figuur 7.3 Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteitenaanbod op het gebied van taal en geletterdheid en ontluikend rekenen.

Lichtgroene (2017-2019) en donkergroene (2021-2022) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

Figuur 7.4 Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteitsaanbod op het gebied van exploratie en motorische ontwikkeling, (samen)spel, en buiten activiteiten en uitjes.

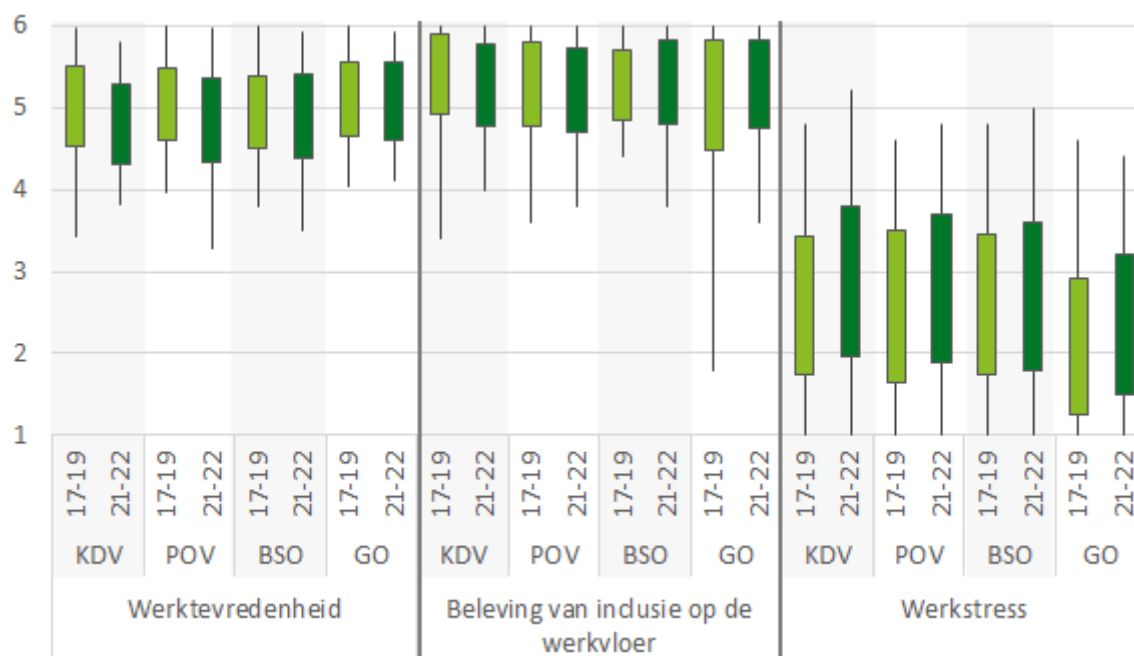
Lichtgroene (2017-2019) en donkergroene (2021-2022) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scoren. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

Figuur 7.5 Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde activiteitsaanbod op het gebied van creatieve en musische activiteiten, wetenschap en techniek, en burgerschapsvorming.

Lichtgroene (2017-2019) en donkergroene (2021-2022) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scoren. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

Een mogelijke verklaring voor de daling van de programmakwaliteit is dat de toegenomen werkdruk in de sector tot gevolg heeft dat er minder tijd is voor het voorbereiden van gerichte activiteiten. Uit Figuur 7.6 blijkt dat de werktevredenheid iets is gedaald en vaker uitschieters naar onder vertoont in de meting van 2021-2022 in vergelijking met de eerdere metingen van 2017-2019. De werkstress is juist iets toegenomen en laat vaker uitschieters naar boven zien.

Figuur 7.5 Vergelijking van het door pedagogisch medewerkers en gastouders gerapporteerde werkbeleving. Lichtgroene (2017-2019) en donkergroene (2021-2022) boxen representeren de spreiding van locaties die één standaardafwijking boven en onder het gemiddelde scores. De dunne zwarte lijnen representeren de hoogst en laagst scorende locatie per opvangsoort.

7.3 Verklarende trends in de kinderopvang

Uit de vergelijking van de twee perioden komen verschillende aanwijzingen voort van externe invloeden op de kwaliteit van de kinderopvang, zowel positieve als negatieve. De proceskwaliteit die verwijst naar de interacties van pedagogisch medewerkers met de kinderen is in het algemeen verbeterd, mogelijk ten gevolge van de nieuwe kwaliteitseisen die met de Wet IKK sinds 2018 en 2019 zijn gaan gelden, de toename van HBO-geschoolde medewerkers, vaak met een functie als coach, en de introductie van de pedagogisch beleidsmedewerker in 2020. De nieuwe wettelijke eisen hebben tot een gunstigere beroepskracht-kindratio in de babyopvang geleid, de scholing van medewerkers op het gebied van omgaan met baby's bevorderd, en het beleid van centra op het gebied van de professionele ontwikkeling en coaching versterkt. Al deze veranderingen hebben waarschijnlijk een positief effect hebben gehad op de interactievaardigheden van de beleidsmedewerkers, met name ook in de babyopvang. De effecten van de pandemie en de nasleep daarvan, en het toegenomen personeelstekort als gevolg van moeilijk te vervullen vacatures en toegenomen ziekteverzuim vormen een negatieve tendens die zich allereerst toont in de negatievere werkbeleving van de pedagogisch medewerkers, maar mogelijk ook in de verminderde mogelijkheden om een goed gestructureerd en gebalanceerd dagprogramma van gevarieerde activiteiten aan te bieden, althans in de kinderdagopvang en buitenschoolse opvang. In de peuteropvang, die voor een groot deel voorschoolse educatie

verzorgt en relatief veel kinderen met een VE-indicatie opvangt, heeft de invoering van 16 uur voorschoolse educatie juist weer tegen deze algemene trend ingewerkt en geresulteerd in een groter aanbod van educatieve (taal) activiteiten en overige activiteiten. De aandacht voor de educatieve kwaliteit lijkt over de hele linie sterker te zijn geworden, ook in de gastouderopvang, mogelijk als een reactie van het veld op de eerdere rapportages vanuit de LKK en andere onderzoeken waarin de wenselijkheid naar voren kwam om meer (professionalisering) op dit aspect van kwaliteit te richten. Dit betreft de educatieve proceskwaliteit die is verbeterd, maar ook het activiteitenaanbod waarin het aanbod aan educatieve activiteiten is toegenomen, respectievelijk minder is afgenomen dan de aandacht voor spel, creatieve activiteiten en buitenspel.

Samenvattend, er is in de periode 2021-2022 minder tijd geweest om het dagprogramma van gevarieerde activiteiten voor te bereiden en volgens plan uit te voeren, maar binnen de verschillende activiteiten, van eten en drinken tot spel is de emotionele en educatieve proceskwaliteit stabiel gebleven en op sommige punten licht verbeterd.

Bijlagen

Bijlage 1. Ontwikkeling en validiteit van de nieuwe Groepssocialisatieschaal

De meeste kwaliteitsinstrumenten zijn ontwikkeld vanuit een dyadische invalshoek waarin de relaties en interacties tussen een medewerker en een individueel kind centraal staat. Met de hechtingstheorie als belangrijke basis wordt een pedagogisch medewerker gezien als hechtingsfiguur voor het individuele kind waarbij het van belang is dat er adequaat en responsief wordt gereageerd op de behoeften van het kind. Eerder onderzoek heeft al laten zien dat daarnaast het groepspectief van belang is (bijvoorbeeld Ahnert et al., 2006; Van Schaik et al., 2014, 2018). Voortbouwend op eerder werk is er een aanvullende schaal voor de CLASS ontwikkeld die kijkt naar de mate waarin pedagogisch medewerkers hun handelen richten op de groep, naast het handelen gericht op individuele kinderen (Van Schaik et al., 2018).

De nieuwe schaal onderscheidt daarbij verschillende aspecten van de groepssocialisatie. Allereerst gaat het om het sociaal-emotionele en morele aspect van omgang met de groep, waarbij aandacht is voor het aanmoedigen van pro-sociaal gedrag, stimuleren van gedrag in het belang van de groep en het bevorderen van inclusie (o.a. Fabes et al., 2008; Hay et al., 2004; Woodward & Fergusson, 2000).

Ten tweede is er aandacht voor de cognitieve component waarbij het bevorderen en stimuleren van 'joint action coordination' tussen kinderen centraal staat (Sebanz et al., 2006). Dit gaat bijvoorbeeld om de mate waarin een medewerker de samenwerking of afstemming van handelen van kinderen in het licht van een gezamenlijk doel stimuleert. Tot slot, gaat het om de mate waarin de medewerker zich bewust is van de groep en het groepsgevoel bevordert en de mate waarin kinderen zich geïncludeerd voelen (Ahnert et al., 2006; Van Schaik et al., 2018). De schaal kent drie leeftijdsversies en kan worden toegepast in alle opvangsoorten. Hier beschrijven we kort wat resultaten van een eerste validering van de Groepssocialisatie schaal voor baby's, peuters en schoolgaande kinderen.

Gebruikte meetinstrumenten voor validatie

Om de construct validiteit te onderzoeken, dus de mate waarin de schaal ook daadwerkelijk het bevorderen van groepssocialisatie meet en niet iets anders, zijn correlaties berekend met soortgelijke constructen die zijn gemeten met andere instrumenten. Bijvoorbeeld een van de NCKO-schalen Begeleiden van interacties beoordeelt de mate waarin medewerkers de interacties tussen kinderen onderling bevordert. Deze schaal is gecodeerd op basis van verzameld videomateriaal, terwijl de Groepssocialisatie live geobserveerd is tijdens het veldbezoek. Dat betekent dat deze aspecten onafhankelijk van elkaar zijn gecodeerd en dat de observaties niet een-op-een hetzelfde zijn.

Ook de ITERS-R, ECERS-R, FCCERS en de BSO-observatieschaal hebben twee indicatoren die relevant zijn: Begeleiden van interacties en Inclusie. Deze laatste indicator is ook nieuw toegevoegd aan de omgevingschalen. Voor de centrumopvang zijn de Groepssocialisatie en de omgevingschalen door verschillende observatoren afgenomen, maar voor de gastouderopvang geldt dat dezelfde observator ook de FCCERS heeft ingevuld.

Daarnaast hebben medewerkers en gastouders een vragenlijst ingevuld waarin gevraagd is naar de mate waarin zij groepsocialisatie bevorderen en de mate waarin zij zich hierin competent voelen (zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep'). Dit is ook een onafhankelijke meting, hoewel enige mate van bias niet ongewoon is bij het beoordelen van eigen gedrag.

Om de criterium validiteit te onderzoeken, dus de mate waarin er samenhang is tussen Groepsocialisatie en andere aspecten van proceskwaliteit, is er gekeken naar de correlaties tussen de CLASS dimensies en Groepsocialisatie. De CLASS en de Groepsocialisatie zijn door dezelfde persoon geobserveerd, dus enige mate van methoden gebonden correlatie kan niet uitgesloten worden. In tabellen B.1 tot en met B.7 staan de correlaties van de nieuwe groepschaal met alle genoemde kwaliteitsaspecten om de construct validiteit en de concurrente criterium validiteit te onderzoeken.

Constructvaliditeit

De correlaties met de NCKO-schaal Begeleiden van interacties laten een gemengd beeld zien. In de peuteropvang en de buitenschoolse opvang is er een significante positieve samenhang met de Groepsocialisatieschaal, met een medium effectgrootte (r 's van 0.35 - 0.43). Voor de kinderdagopvang blijkt er een kleine positieve correlatie voor de kwaliteit voor baby's, die niet significant is vanwege de kleine steekproefgrootte, maar voor de peuters is de samenhang juist negatief. Mogelijk speelt de leeftijdsheterogeniteit van de kinderdagopvang hier een rol.

De correlaties met de schaal Begeleiden van interacties uit de ITERS-R, ECERS-R en de FCCERS zijn over het algemeen klein en positief, hoewel niet altijd significant wat mogelijk komt door de kleine steekproefgrootte. Een uitzondering hierop is een kleine, negatieve correlatie die niet significant is voor de gastouderopvang. Ook hier kan de leeftijdsheterogeniteit in combinatie met de kleine groep een rol spelen. Specifiek voor de buitenschoolse opvang zijn er twee schalen die ingaan op de manier waarop de groep functioneert en de rol die de medewerkers hierin heeft. Er blijkt echter geen samenhang met de Groepsocialisatieschaal. De correlaties met de Inclusie schaal zijn veelal heel klein en niet significant. In de gastouderopvang lijken er iets grotere verbanden te zijn, die voor de baby's ook significant zijn.

Tot slot, is er gekeken naar de correlaties met de zelfrapportages van medewerkers. Alleen voor de gastouders blijken er enige relaties te zijn. Hun eigen inschatting van hoe zij proberen de groepsocialisatie te bevorderen hangt licht positief samen met de geobserveerde groepsocialisatie in de opvang van peuters en schoolgaande kinderen.

Concurrente criteriumvaliditeit

In het algemeen blijkt er een positieve samenhang tussen de Groepsocialisatie en de andere dimensies zoals gemeten met de CLASS. De correlaties zijn medium tot sterk, maar wel lager dan de correlaties tussen de andere CLASS dimensies. Dit suggereert dat Groepsocialisatie toch een ander, onderscheiden, aspect van kwaliteit meet. Verder blijkt Groepsocialisatie sterker samen te hangen met de meer educatieve aspecten van kwaliteit, voor verschillende leeftijdsversies en opvangsoorten. Hier kunnen verschillende verklaringen voor zijn.

Allereerst kan het zo zijn dat in groepen met een sterkere oriëntatie op educatieve kwaliteit, deze oriëntatie samengaat met het bevorderen van samenspel en samenwerking tussen kinderen en er explicieter aandacht wordt besteed aan het bevorderen van interacties tussen kinderen. Een andere verklaring kan zijn dat die hogere kwaliteit voortkomt uit meer georganiseerde groepsactiviteiten, in tegenstelling tot vrij spel bijvoorbeeld, en dat de aard van die activiteiten (dat het in groepsverband is) ook gedragingen bij de medewerkers of gastouders ontlokt die het groepsgevoel en de samenwerking bevorderen.

Conclusie

Hoewel er verschillen zijn op basis van leeftijdsgroep en/of opvangsoort zijn er eerste aanwijzingen voor de validiteit van de nieuwe Groepssocialisatieschaal. Er is op basis van relaties met andere meetinstrumenten die vergelijkbare constructen op onafhankelijke wijze meten enige evidentie voor de construct validiteit. De samenhang met de NCKO-schaal Begeleiden van interacties is gebaseerd op een vergelijking tussen live observaties van de groep en video-opnamen waarin individuele medewerkers zijn gescoord. De grootte van de relatie is klein wat suggereert dat er enige inhoudelijke overlap kan zijn, maar dat niet precies hetzelfde construct gemeten wordt. De samenhang met die is gevonden met de CLASS laat zien dat een sterkere groepsoriëntatie samengaat met een hogere kwaliteit op andere aspecten. Vooral de mate waarin medewerkers kindvolgend zijn en rekening houden met de wensen en behoeften van kinderen en de mate waarin medewerkers de bredere ontwikkeling van kinderen stimuleren, blijken het sterkst samen te hangen met de Groepssocialisatie.

Tabel B.1 Correlatietabel KDV – CLASS Infant (N = 38)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.33*	.36*	.31 ⁺	.37*	.17	.20	.03	-.09	.15
2. Relatoneel klimaat (CLASS)		.76***	.79***	.66***	-.05	.15	.11	.16	.16
3 Sensitiviteit (CLASS)			.77***	.55***	-.12	.05	.21	-.10	-.03
4. Faciliteren exploratie (CLASS)				.67***	.01	.26	.33*	.01	.02
5. Vroege taalondersteuning (CLASS)					.10	.21	.22	.06	.15
6. Begeleiden van interacties (NCKO)						.16	-.10	-.15	-.06
7. Begeleiden van peer interacties (ITERS)							.21	.12	.15
8. Inclusie (ITERS)								.01	0.08
9. Groepssocialisatie (ZR)									.41**
10. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)									

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.2 Correlatietabel KDV – CLASS Toddler (N = 33)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.20	-.01	.11	.41*	.35*	.66***	.51**	.48**	-.26	.50**	-.00	.06	.07
2. Positieve sfeer (CLASS)		.12	.76***	.15	.63***	.38*	.31 ⁺	.28	.09	.10	.06	-.05	-.28
3 Negatieve sfeer (R) (CLASS)			.26	-.01	.27	.11	.07	-.09	-.14	.09	-.04	.11	.03
4. Sensitiviteit (CLASS)				.06	.55***	.12	.31 ⁺	.14	-.16	.08	-.00	-.25	-.31 ⁺
5. Kindperspectief (CLASS)					.41*	.52**	.38*	.48**	-.02	.24	.13	.08	.07
6. Begeleiding gedrag (CLASS)						.47**	.43*	.47**	-.04	.15	.17	.07	.12
7. Faciliteren leren en ontwikkeling (CLASS)							.58**	.76**	-.14	.36*	.27	.18	.08
8. Kwaliteit feedback (CLASS)								.63**	-.43**	.37*	.33 ⁺	-.01	.04
9. Taalstimulering (CLASS)									-.17	.21	.40*	.26	.28
10. Begeleiden van interacties (NCKO)										-.10	.16	-.15	-.06
11. Begeleiden van peer interacties (ECERS)											.21	.01	-.08
12. Inclusie (ECERS)												.12	.15
13. Groepssocialisatie (ZR)													.41**
14. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)													

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.3 Correlatietabel POV – CLASS Toddler (N = 59)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.29*	-.06	.24 ⁺	.55**	.20	.44***	.42***	.36**	.35**	.14	-.04	.02	.15
2. Positieve sfeer (CLASS)		.29*	.68***	.33*	.26*	.15	.32*	.08	.14	.03	.14	-.19	.09
3 Negatieve sfeer (R) (CLASS)			.19	-.08	.39**	.09	-.09	.07	.09	.08	-.06	.02	-.09
4. Sensitiviteit (CLASS)				.42**	.40**	.29*	.43***	.27*	.09	.07	.11	-.27*	-.20
5. Kindperspectief (CLASS)					.32*	.39**	.51***	.29*	.33*	.19	.18	-.09	-.05
6. Begeleiding gedrag (CLASS)						.49***	.33*	.23 ⁺	.05	.20	.02	.02	-.14
7. Faciliteren leren en ontwikkeling (CLASS)							.65***	.61***	.02	.03	.19	-.14	-.06
8. Kwaliteit feedback (CLASS)								.56***	.21	-.01	.21	-.16	-.12
9. Taalstimulering (CLASS)									.13	-.10	.12	-.15	-.06
10. Begeleiden van interacties (NCKO)										.06	.01	.21	.15
11. Begeleiden van peer interacties (ECERS)											.18	.13	-.04
12. Inclusie (ECERS)												.04	.08
13. Groepssocialisatie (ZR)													.31*
14. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)													

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.4 Correlatietabel BSO – CLASS PreK (N = 60)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.42***	.07	.34**	.31*	.29*	.02	.41**	.53***	.27*	.32*	.43***	.02	.05	.05	.03
2. Positieve sfeer (CLASS)		.44***	.53***	.47***	.63***	.03	.34**	.32*	.41**	.33**	.41**	.00	.20	.09	.04
3 Negatieve sfeer (R) (CLASS)			.30*	.14	.36**	.01	.01	.19	.13	.18	.18	.18	.42***	.31*	.09
4. Sensitiviteit (CLASS)				.55***	.75***	.38**	.43***	.33*	.60***	.57***	.29*	.05	.24 ⁺	.05	.35**
5. Kindperspectief (CLASS)					.37**	.16	.38**	.24 ⁺	.28*	.33**	.26*	.14	.06	-.12	.07
6. Begeleiding gedrag (CLASS)						.39**	.53***	.40**	.55***	.51***	.41**	.02	.22 ⁺	.13	.19
7. Productiviteit (CLASS)							.29*	.06	.24 ⁺	.22 ⁺	-.01	.08	.10	-.07	.40**
8. Educatieve werkvormen (CLASS)								.57***	.30*	.51***	.28*	-.09	-.02	.08	.19
9. Conceptontwikkeling (CLASS)									.36**	.44***	.31*	.15	.18	.16	.20
10. Kwaliteit feedback (CLASS)										.50***	.25 ⁺	-.02	.23 ⁺	-.04	.33*
11. Taalstimulering (CLASS)											.28*	-.02	.15	.15	.31*
12. Begeleiden van interacties (NCKO)												.04	.03	.13	.09
13. Groepsfunctioneren: gedrag van kinderen (BSO-schaal)													.37**	.10	.24 ⁺
14. Groepsfunctioneren: rol van medewerker (BSO-schaal)														.12	.32*
15. Groepssocialisatie (ZR)															.19
16. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)															

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.5 Correlatietabel GO – CLASS Infant (N = 31)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.36*	.32 ⁺	.40*	.30	.16	.37*	.02	-.09
2. Relatoneel klimaat (CLASS)		.69***	.63***	.58***	.12	.27	-.25	-.14
3 Sensitiviteit (CLASS)			.63***	.70***	-.09	.20	-.03	-.16
4. Faciliteren exploratie (CLASS)				.74***	-.08	.33*	-.13	-.26
5. Vroege taalondersteuning (CLASS)					-.17	.38*	.06	.15
6. Begeleiden van peer interacties (FCCERS)						.04	-.16	-.10
7. Inclusie (FCCERS)							-.14	-.13
8. Groepssocialisatie (ZR)								.41**
9. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)								

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.6 Correlatietabel GO – CLASS Toddler (N = 50)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.29*	-.01	.42**	.33*	.40**	.45**	.56***	.56***	-.12	.12	.26 ⁺	-.18
2. Positieve sfeer (CLASS)		.00	.54***	.26 ⁺	.46***	.41**	.59***	.49***	.22	.20	-.13	-.28 ⁺
3 Negatieve sfeer (R) (CLASS)			-.08	.05	.09	.10	-.12	-.03	.16	.18	.06	.09
4. Sensitiviteit (CLASS)				.63***	.63***	.47***	.57***	.62***	.10	.22	-.01	-.24
5. Kindperspectief (CLASS)					.50***	.40**	.35*	.53***	.14	-.03	.13	-.11
6. Begeleiding gedrag (CLASS)						.54***	.48***	.61***	.05	.07	.05	.02
7. Faciliteren leren en ontwikkeling (CLASS)							.67***	.60***	.31*	.17	.18	.12
8. Kwaliteit feedback (CLASS)								.75***	.15	.16	.01	.05
9. Taalstimulering (CLASS)									.21	-.02	-.03	-.01
10. Begeleiden van peer interacties (FCCERS)										.04	-.14	-.13
11. Inclusie (FCCERS)											-.16	-.10
12. Groepssocialisatie (ZR)												.41**
13. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)												

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Tabel B.7 Correlatietabel GO – CLASS PreK (N = 25)

Subschalen	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Groepssocialisatie (CLASS)	.15	-.01	.12	-.18	.19	-.02	.03	.10	-.19	.13	.26	.21	.24	.05
2. Positieve sfeer (CLASS)		.35 ⁺	.30	.27	.40 ⁺	.10	.35 ⁺	.33	.38 ⁺	.38 ⁺	.17	.15	.05	.22
3 Negatieve sfeer (R) (CLASS)			.04	-.01	.26	-.15	.20	-.18	.27	.11	.01	.34 ⁺	-.25	.29
4. Sensitiviteit (CLASS)				.50 [*]	.38 ⁺	-.08	.32	.22	.27	.42 [*]	.14	.17	.02	-.04
5. Kindperspectief (CLASS)					.15	.26	.29	.41 [*]	.40 ⁺	.41 ⁺	.26	-.11	-.10	-.02
6. Begeleiding gedrag (CLASS)						.01	.01	-.06	.27	.15	.09	.27	-.12	.02
7. Productiviteit (CLASS)							.46 [*]	-.06	.08	-.06	.13	.11	-.09	-.02
8. Educatieve werkvormen (CLASS)								.27	.49 [*]	.57 [*]	.20	-.02	.27	.38 ⁺
9. Conceptontwikkeling (CLASS)									.49 [*]	.49 [*]	.10	-.32	.27	.31
10. Kwaliteit feedback (CLASS)										.42 [*]	.23	-.08	-.20	.15
11. Taalstimulering (CLASS)											.26	-.37 ⁺	.26	.45 [*]
12. Begeleiden van peer interacties (FCCERS)												.04	-.16	-.10
13. Inclusie (FCCERS)													-.14	-.13
14. Groepssocialisatie (ZR)														.41 [*]
15. Zelfvertrouwen in 'omgaan met de groep' (ZR)														

Noot. ZR = zelfrapportage op basis van vragenlijsten voor pedagogisch medewerkers. ⁺ $p < .10$; * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$.

Referenties

- Ahnert, L., Pinquart, M., & Lamb, M. E. (2006). Security of children's relationships with nonparental care providers: A meta-analysis. *Child development*, 77, 664-679.
- Boogaard, M. & Bollen, I. (2022). *Inventarisatieonderzoek gastouderopvang 2022. Gastouderopvang in Nederland opnieuw in beeld: Gastouderbureaus, gastouders en ouders*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Boogaard, M. & Van Daalen-Kapteijns, M. (2012). *Pedagogische kwaliteit van buitenschoolse opvang in Nederland*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Fabes, R. A., Gaertner, B. M., & Popp, T. K. (2008). Getting along with others: social competence in early childhood, in K. McCartney and D. Philips (Eds.) *Blackwell Handbook of Early Childhood Development* (pp. 297-317). Hoboken, NJ: Blackwell Publishing
- Hamre, B. K., La Paro, K. M., Pianta, R. C., & LoCasale-Crouch, J. (2014). *Classroom Assessment Scoring System. Manual CLASS Infant*. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
- Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2003). *Infant/Toddler Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. M. (2007). *Family Child Care Environment Rating Scale. Revised edition*. New York, NY: Colombia University.
- Hay D.F., Payne A., & Chadwick A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 45, 84- 108.
- Leseman, P.P.M., & Slot, P.L. (2013). *Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland: relaties met structurele kenmerken, organisatiekenmerken en gebruik educatieve programma's (Rapport BOPO)*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Leseman, P. P. M., & Slot, P. L. (2022). Memo: Implementatie van de Wet IKK 2018: Gegevens uit de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (versie 2).
- Leseman, P. P. M., & Veen, A. (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het Pre-COOL cohortonderzoek*. Amsterdam, Nederland: Kohnstamm Instituut.
- Leseman, P.P.M, Van der Werf, W., Jepma, IJ., Studulski, F., Nelemans, S. & Slot, P. L. (2021). *Toekomst van de kinderopvang in het pedagogisch-educatieve ecosysteem van kinderen en jeugdigen*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Sebanz, N., Bekkering, H., & Knoblich, G. (2006). Joint action: bodies and minds moving together. *Trends in Cognitive Sciences*, 10, 70-76.
- Slot, P. L., Cadima, J., Salminen, J. E., Pastori, G., & Lerkkanen, M. K. (2016). *Multiple case study in seven European countries regarding culture-sensitive classroom quality assessment*. Utrecht, Nederland: CARE.
- Slot, P. L., Jepma, IJ., Muller, P., Romijn, B.R., Bekkering, C.I.V. & Leseman, P.P.M. (2019). *Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.

- Slot, P. L., Jepma, I.J., Muller, P., Romijn, B.R., Bekkering, C.I.V. & Leseman, P.P.M. (2020). *Kwaliteit van de babyopvang in Nederland - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Jepma, I.J., Muller, P., Romijn, B.R., & Leseman, P.P.M. (2018). *De kwaliteit van de Nederlandse kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2018*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS Toddler. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Leseman, P. P. M., Mulder, H., & Verhagen, J. (2011). *Classroom Assessment Scoring System. Handleiding CLASS PreK. Nederlandse vertaling en bewerking*. Utrecht, Nederland: Universiteit Utrecht.
- Slot, P. L., Romijn, B. R., Cadima, J., Nata, G., & Wystowska, O. (2018). *Internet survey among staff working in formal and informal (education) sectors in ten European countries*. Utrecht, Nederland: ISOTIS.
- Slot, P. L., Romijn, B.R., Jepma, I.J., Muller, P., Bredeveld, M., & Leseman, P.P.M. (2023). *Knelpunten, werkbeleving en de gevolgen van COVID-19 in de kinderopvangsector. Trendanalyses in de kinderdagopvang, peuteropvang en buitenschoolse opvang - Gecombineerde metingen 2017-2022*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Romijn, B.R., Jepma, I.J., Muller, P., & Leseman, P.P.M. (2021). *Het meten van kwaliteit in de kinderopvang - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Slot, P. L., Romijn, B.R., Muller, P., & Leseman, P.P.M. (2020). *Krijgt elk kind dezelfde kwaliteit kinderopvang? Verschillen naar regio, stedelijkheidsgraad, uurprijs en de opvang van doelgroepkinderen - Gecombineerde metingen 2017-2019*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2010). *Early Childhood Environment Rating Scale Curricular Extensions to ECERS-R*. London, UK: Trentham Books.
- Van Huizen, T., Leseman, P., Oudgenoeg-Paz, O., Francot, R., Tiliopoulou, V., & Appels, S. (2023). *EVENING: Tussentijds rapport. Maart 2023*. Utrecht, Nederland: Sardes.
- Van Schaik, S. D., Leseman, P. P., & De Haan, M. (2018). Using a group-centered approach to observe interactions in early childhood education. *Child Development, 89*, 897-913.
- Van Schaik, S. D., Leseman, P. P., & Huijbregts, S. K. (2014). Cultural diversity in teachers' group-centered beliefs and practices in early childcare. *Early Childhood Research Quarterly, 29*, 369-377.
- Woodward L. J., & Fergusson, D. M. (2000). Childhood peer relationship problems and later risks of educational under-achievement and unemployment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 41*, 191-201.

Colofon

Titel	Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld.
Auteur	Bodine Romijn, Pauline Slot, IJsbrand Jepma, Paulien Muller, Merel Bredeveld & Paul Leseman
Datum	Juni 2023
Project	LKK 2021-2025

Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang

 (030) 232 62 00

 info@monitorlkk.nl

 www.monitorlkk.nl

Universiteit Utrecht

